

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Büyük Efendi'nin

Sarayı

Robert Withers

BÜYÜK EFENDİ'NİN SARAYI

İÇİNDEKİLER

Sunuş	9
BÖLÜM I	23
<i>Ana Kapı</i>	23
<i>Kapılar</i>	24
<i>Köşkler</i>	24
<i>Kabul Odası</i>	24
<i>Bahçeler ve Servili Yol</i>	25
<i>Türkler ve Bahçe Zevki</i>	25
<i>Kadınlar Dairesi (Harem)</i>	26
<i>Görevlilerin Odaları</i>	26
<i>Özel Hazine ve Eşya Dolapları</i>	26
<i>Başka İşler İçin Odalar</i>	27
<i>Birinci Kapı, Revak ve Nöbetçiler</i>	27
<i>Büyük Avlu</i>	27
<i>Hastane ve Görevliler</i>	27
<i>İkinci Kapı, Revak (Saçaklı Giriş) ve Nöbetçiler, İkinci Avlu</i>	28
<i>Padişahın Ahırları</i>	29
<i>Atların Takımları</i>	29
<i>Divan Odaları Dış Hazine</i>	29
<i>Sultanın (Kadın Efendinin) Kapısı ve Siyah Hadımlar,</i> <i>Üçüncü Kapı</i>	30
<i>Kabul Odası ve Öteki Oda</i>	30

<i>Yaz Odaları</i>	31
<i>Büyük Avlu ve Havuz, Kayık ve Soytarılar</i>	31
<i>Fener, Leğen, İbrik</i>	32
<i>Atış yeri.....</i>	32
<i>Halk Divanı (Mahkemesi).....</i>	32
<i>Paşaların Sarayda Odalar Yaptırmaları.....</i>	33
♦ BÖLÜM II	35
<i>Divan Günleri</i>	35
<i>Çavuşbaşı ve Çavuşlar</i>	35
<i>Yargılama (Oturum) Yöntemleri</i>	36
<i>Yemek Töreni</i>	37
<i>Kararlar ve Padişaha Arz</i>	38
<i>Yeniçeriağası ve Kaptanpaşa</i>	39
<i>Padişahın Özel ve Korkutucu Penceresi</i>	40
♦ BÖLÜM III	41
<i>Elçilerin Kabulü ve Divanda Ağırlanmaları</i>	41
<i>Armağanlar (Hilat).....</i>	43
<i>Elçilerin Harcamaları.....</i>	44
♦ BÖLÜM IV.....	45
<i>Bir Tek Efendi ve Kalanlar Tutsak</i>	45
<i>Padişah Kapısının Ardında İki bin Kişi ve Bakireler</i>	46
<i>Sultan (Kraliçe Efendi)</i>	49
<i>Öteki Sultanlar</i>	49
<i>Sultanların Dul Ayhkları.....</i>	50
<i>Padişahın Kızları, Kız kardeşleri, Halaları.....</i>	51
<i>Öteki Kadınlar</i>	53
<i>Bayramlarda Armağanlar</i>	54
<i>Ölen Padişahın Çocukları ve Kadınları.....</i>	54
<i>Yahudi Kadınlar</i>	55
<i>Büyük Kişilerin Yahudi Danışmanları</i>	56
<i>Kadınların Cezalandırılmaları, Dayak, Sürgün ve Ölüm</i>	56
♦ BÖLÜM V	59
<i>Acemioğlanların Toplatılması</i>	59
<i>Dağıtılmaları ve Yetiştirilmeleri.....</i>	60

<i>Kalan Devşirmeler</i>	60
<i>Acemioğlanların Sicili.....</i>	61
<i>Saraydaki Acemioğlanlar</i>	62
<i>Yönetim</i>	62
♦ BÖLÜM VI.....	67
<i>İçoğlanların Seçilmeleri.....</i>	67
<i>Disiplin ve Cezalar</i>	68
<i>İçoğlanların Sayısı ve Yetiştirilmeleri</i>	68
<i>Odalar (Enderun).....</i>	69
<i>Sicilleri ve Ücretleri.....</i>	70
<i>İkinci Oda</i>	70
<i>Üçüncü Oda.....</i>	70
<i>Dinsel Öğreti Devlete Bağlılık.....</i>	72
<i>Dördüncü Oda</i>	72
<i>Padişah ve Ağalar</i>	74
<i>Elçilik Görevi.....</i>	75
<i>Taşra Atamaları.....</i>	75
<i>Ayrılanların Yerine Geçme</i>	77
<i>Saraydan Ayrılma ve Ziyaretler</i>	77
♦ BÖLÜM VII.....	79
<i>Dilsizler, Önemleri, Görevleri</i>	79
<i>Beyaz Hadımlar (Ak Ağalar).....</i>	80
<i>Kapıağası ve Ayrıcalıkları</i>	81
<i>Hazinedar Baş (Paşa).....</i>	81
<i>Kilercibaşı (Paşa)</i>	82
<i>Sarayağası</i>	83
<i>Hadımlar (Haremağaları).....</i>	84
<i>Ölenlerin Malları</i>	85
♦ BÖLÜM VIII	87
<i>Siyah Hadımlar ve Eğitimleri, Kızlarağası, Ücretleri.....</i>	87
<i>Siyah Hadımların Kullanılmaları.....</i>	88
<i>Kadınların Hastalanması ve Hekim Getirilmesi</i>	89
<i>Sultanın Doğurduğu Erkek Çocuklar</i>	90

♦ BÖLÜM IX	93
<i>Yiyecek ve Aşçılar</i>	93
<i>Padişahın Mutfağı ve Yemekleri</i>	93
<i>Ağaların Yemeği</i>	96
<i>Odalardaki Gençlerin Yemekleri</i>	96
<i>Sultan'ın (Kadın Efendi'nin) ve Öteki Sultanların Yemekleri</i>	97
<i>Mutfaklar</i>	103
♦ BÖLÜM X	105
<i>Padişahın Eşyaları</i>	105
<i>Ücretlerin Ödenmesi</i>	107
<i>Sarayda Mirasçılar</i>	108
<i>Sarayın Masrafları</i>	109
<i>Büyük Efendi'nin Ahırları ve Atları</i>	112
<i>Bayramlar ve Törenler</i>	114
♦ BÖLÜM XI	117
<i>Eski Saray</i>	117
<i>Eski Saray'da Yaşayan Kadınlar</i>	118
<i>Eski Saray'da Evlenmeler</i>	119
<i>Evlenme Hukuku</i>	120
<i>Evlenme Töreni (Yalancı Şahitler)</i>	122
♦ BÖLÜM XII	125
<i>Türklerin Dinleri</i>	125
<i>Din Yönetimi (Şeriat)</i>	129
<i>(Türklerde İbadet)</i>	133
<i>Ramazan</i>	135
<i>Din Adamları</i>	137
<i>Sünnet Törenleri</i>	139
<i>Hanlar, Hastaneler, Medreseler ve Camiler</i>	139
<i>Cenaze Törenleri</i>	141
<i>Padişahların Mezarları</i>	142
<i>Okullar (Medreseler)</i>	143

SUNUŞ

Osmanlı Sarayı, yüzyıllar boyu Batı'nın merakını kurcalamıştır. Kuşkusuz bu merakın kökeninde ekonomik ve siyasi nedenler vardır. XVII. Yüzyıl, Batı'da yıkıcı din savaşlarının sürüp gittiği bir dönemdir. Bu tarihlerde Osmanlı İmparatorluğu, yazarın da belirttiği gibi yeryüzünün en büyük monarşisidir. Akdeniz'in büyük bir bölümünü ve Doğu yollarını denetleyen bu ülkenin Batı ekonomileri ve ticaret etkinlikleri bakımından önemi de büyüktür. Batı'nın akıllı gözlemcileri bu nedenlerle bu monarşinin nasıl yönetildiğini araştırmaktadırlar.

Bu tür araştırmalardan biri Oxford Üniversitesi matematik ve astronomi profesörü *J. Greaves*'in, çevirisini yaptığımız *The Grand Signour's Seraglio* adlı yapıtında sergilenmektedir. *J. Greaves* İstanbul'da iken bu kitabı bulduğunu ve dil ve yazı tekniği bakımından bazı düzeltmelerle yayına hazırladığını ve asıl yazarının Robert Withers olduğunu belirtmektedir.

Oysa bu kitabın gerçekte başka bir öyküsü vardır. Bu öyküyü *N. M. Penzer*'in *The Harem* adlı yapıtının 34-37. sayfalarında bulmaktayız. Penzer kendi çalışmalarını yaparken ilginç bir durumla karşılaşmıştır. Onun bu konudaki yaptığı açıklamaları aşağıda özetleyeceğiz.

Bu dönemde Osmanlılar özellikle Venedik Cumhuriyeti ile ticari ve siyasi ilişkiler içindedir ve önemli bir diplomat olan *Ottoviano Bon* adlı Venedik balyozu (konsolos-elçi) 1601-1607 tarihleri arasında İstanbul'da görev yapmaktadır. *Ottoviano Bon* İstanbul'da bulunduğu sırada (Bostancıbaşı ile ahabplık kurarak) Osmanlı Sarayı üstüne ayrıntılı bilgiler edinmiş ve bunları büyük bir rapor haline getirmiştir. Venedik'teki St. Mark ve Marciana kütüphanelerinde bulunan *II serraglio del gran signore descritto a Constantinopoli nel 1608* adlı rapor niteliğindeki bu araştırma, 1865 tarihinde Venedik'te yayınlanacaktır. *Ottoviano Bon* çeşitli devlet hizmetlerinde, diplomatlıkla, senato üyeliğinde bulunmuş ve 1622'de 71 yaşında yaşamdan ayrılmıştır.

N. M. Penzer kendi araştırmasını yaparken ve *Ottoviano Bon*'un yazılarını incelerken bu bilgilere bir başka kitapta rastladığının farkına varmıştır. Bu kitap *Robert Withers*'in 1650 yılında Londra'da yayınlanan *The Grand Signour's Seraglio* adlı kitabıdır. Araştırmacı bunları karşılaştırmış ve ikisinin de bazı önemsiz sayılabilecek değişikliklerle aynı olduğunu saptamıştır.

Robert Withers adlı kişi ise, İngiliz Büyükelçisi Pindar'ın yanında ve 1610 tarihinde İstanbul'a gelen bir devlet görevlisidir. 1620'ye kadar İstanbul'da kalmıştır. Bu sırada büyükelçinin koruması altında çalışmalar yapmış ve Türkçe öğrenmiştir. Olasılıkla, Büyükelçi Pindar, *Ottoviano Bon*'un araştırmasını görmüş ve bunu *Withers*'e vermiş, *Withers* de bu tarihlerde bu raporu İngilizceye çevirmiştir.

Bu arada *Withers*'in, *Ottoviano Bon*'un kitabında bazı değişiklikler yaptığı da anlaşılmaktadır. Nitekim yazar o tarihte *Nasuh Paşa*'nın sadrazam olduğuna değinmektedir (Bk. XII. Bölüm. Paragraf: Ramazan. Dipnot 160). Osmanlı tarihinin bu kanlı paşası 1611-1614 tarihleri arasında sadrazamlık etmiştir.

Oysa bu tarihlerde *Ottoviano Bon* İstanbul'da değildir; ama *Withers* İstanbul'dadır.

1638 tarihinde *John Greaves* İstanbul'a gelmiş (olasılıkla Büyükelçilikte) bu çeviriyi bulmuş, dil, üslup gibi konular bakımından bazı düzeltmeler yapmış, bunun özgün bir yapıt olduğuna inanarak (ve kitabın asıl sahibinin *Robert Withers* olduğunu da açıklayarak) 1650 tarihinde Londra'da yayınlamıştır.

N. M. Panzer, bu olay dışında İngiltere'de *Samuel Purchas*'ın 1624'de, Fransa'da *Michel Baudier*'nin de 1635'de kendi yapıtlarında *Bon*'un çalışmalarından yararlandıklarını belirtmektedir. Genellikle ilgili olduğu dönem açısından Osmanlı Sarayı konusundaki en özgün ve doğru bilgilerin bu kitapta yer aldığı kabul edilmektedir. Biz bu kitabı, 1653 tarihli baskısından Türkçeye çevirmiş bulunuyoruz.

Bu tarihlerde Osmanlı tahtındaki padişah *I. Ahmed*'dir. *I. Ahmed* 1603'de tahta çıkmış, 1617'de 27 yaşında ölmüştür. *I. Ahmed*'ten önceki padişah *III. Mehmed* tahta çıkar çıkmaz 19 kardeşini; *Fatih Mehmed*'in kurduğu düzene, yani tahta çıkanların devletin geleceği için kardeşlerini öldürmelerine ilişkin olan kurala göre öldürtmüştü. *I. Ahmed* bu kuralı kaldırmış, bu arada tahtın babadan oğla değil, en büyük şehzadeye kalması kuralını koymuştur. *I. Ahmed*'in dönemi Avusturya ve İran savaşları ve Celali başkaldırmaları ile geçmiştir.

Bu yıllar Batıda, Din Savaşları ile birlikte, Rönesans'ın getirdiği hümanizma ve bireycilik akımlarının geliştiği, Doğa bilimlerinin dinsel dogmaların yerini aldığı, büyük ticaret yollarının araştırıldığı ve bulunduğu, matbaanın büyük ölçüde kullanılmaya başladığı ve Batı topluluklarının Aydınlanma Devrimi'ne kapılarını açtıkları bir dönemdir.

Osmanlılar ise yeryüzünün en büyük monarşisi olmalarının nedeninin din ve ahlak sistemlerinde olduğunu sanarak

ve kendi içlerine kapanarak bütün bu gelişmelerin uzağında yaşamaktadırlar.

Bu kitap, öteki benzerleri gibi bir gerçeği vurgulamaktadır. Osmanlı bilginlerinin başka ülkeler ve toplumlar konusunda bilgi sahibi olmadıkları, bilgi sahibi olmayı düşünmedikleri bir dönemde, Batılı araştırmacılar Osmanlı toplumunun ve bu arada Osmanlı Sarayı'nın ayrıntılı bir incelemesini yapmakta; Batı aydınları, siyaset adamları Osmanlı'yı, onun kendisini bildiğinden daha çok öğrenmek ve bu bakımdan değerlendirmeler yapmak fırsatını bulmaktadırlar.

12 Bölümden oluşan kitap sırasıyla, Sarayın yapı olarak kuruluşu, resmi nitelikteki çalışmalar, Sarayda yaşayan erkek ve kadınlar, Acemioğlanları ve İçoğlanları, siyah ve beyaz haddimler ve öteki insanlar, yemek ve yaşam biçimleri, padişahın kadınları ve çocukları ile olan ilişkileri, Türklerin dini ve günlük yaşamlarına ilişkin konuları ele almaktadır.

Bu anlatı içinde dikkat çeken çeşitli noktalardan bazılarına kısaca değineceğiz.

Kitapta, bilinen bazı deyimlere ve adlara değinilmediği görülmektedir. Sözgeşi Padişah ve Hünkâr sözcüklerine bir tek yerde ve açıklama maksadıyla işaret edildiği halde metinde hiç yer verilmemekte, onun yerine Kral deyimi kullanılmaktadır. Çeviride King = Kral yerine "Padişah" deyimi kullanılmıştır.

Kitapta, Saraydaki kadınlar için kadınefendi, gözde, ikbal ve haseki deyimleri kullanılmaktadır. Padişahın evlendikleri kadınlar "Kadın" denildiğini ve "Kadınefendi" deyiminin ise XIX. Yüzyılda kullanılmaya başlandığını biliyoruz. Yazar padişaha erkek çocuk doğuran kadın için Queen = Kraliçe deyimini kullanmakta ve ilişki kurduğu, ya da kendisine kız çocuk doğuran, ya da hiç doğurmayan (gözde) kadınların hepsine "Sultan" demektedir.

Çeviride yer yer Sultan sözcüğünün yerine “Kadınefendi” “Haseki” sözcükleri de kullanılmıştır.

Kitapta, devşirmelerin yetiştirilmesi ile ilgili olarak verilen bilgiler içinde Enderun sözcüğüne de yer verilmemiştir. Oysa önceleri de var olan Enderun kurumu *Fatih Mehmed* zamanında daha da geliştirilmişti. Yazar bu kuruma “Okul” demekte ve buradakilerin sayısını da yüz kişi olarak belirtmektedir. Enderun’un kuruluşu önceleri beş ve daha sonraları dört aşamalı olmuştur; mensuplarının sayısı da yüzün çok üstünde idi. Kitapta, o tarihlerde Enderun’a Türk kanından olan çocukların alınmadığı (ya da çok nadir olarak alındığı) belirtilmektedir.

Kitapta dikkati çeken bir başka nokta bu tarihte Kapağasının Sarayın en yüksek amiri olarak gösterilmesidir. Gerçekte o tarihlerde Kapağasının yeri böyle olmamakla birlikte daha sonraları Silahtar Ağanın onun yerini alacağını ve Kapağasının geri plana çekileceğini biliyoruz.

Kitapta kadın-erkek ilişkileri, yemek rejimleri, dinsel törenler ve benzeri konularda ayrıntılı bilgiler vardır. Bunlardan daha önemli olarak belirtilen olay rejimin işleme biçimine ilişkin olanıdır. Yazar Osmanlı Sarayının ve Osmanlı Yönetiminin, Padişah’tan en aşağıdaki kesitlere kadar bir maddi çıkar trafiği içinde şekillendiğini anlatmaktadır. Her görevli kendisinden yardım görmeyi beklediği bir başka görevliye ya da kişiye armağanlar vermekte ve herkes bir başkasından armağan almaktadır. Padişah bu sistemin ortasındadır. Her gün Saraya, para, mücevherat, giysiler ve yiyecek olarak armağanlar gelmekte ve padişah bunları adamlarına ve kadınlarına dağıtmaktadır. Çeşitli görevliler, padişahın kadınlarına armağanlar, kadınlar da sadrazama, vezirlere, Sarayın büyüklerine, Saraydan yüksek görevle ayrılanlara giysiler, paralar göndermektedirler. Padişahın hazinesi bunlarla bir yandan dolmakta, öte yandan boşalmaktadır ve Hazinedar Ağa’nın önemli görevi her gün

işleyip duran bu trafiğin kayıtlarını dikkatle tutmaktadır. Kitaptaki değer yargılarının gerçeklikleri ve sağlıkları konusunda okura birini haksız ötekini de doğru bulduğumuz iki örnek vermekle yetineceğiz.

Kitapta köle-esir ticareti üstüne bilgi verilirken bunların pazarda satılış biçimleri eleştirilmektedir. Kölelik konusunda, yazarın (Ottaviano Bon – Withers ve Greaves) bir başka gerçeği göz ardı ettikleri dikkat çekmektedir. Bu tarihler Kuzey Amerika'ya üretim işlerinde kullanılmak üzere gemilerle Afrikalı zencilerin götürülüp satılmaya başlandığı dönemdir. Köle Ticareti XVI. Yüzyıl ortasında başlamış, Afrika'dan toplanan zenciler ilk önce Güney Amerika ülkelerine gönderilmiş, 1619'da ise (*Withers-Greaves*'ın kitabının yayınlandığı tarihten 31 yıl önce) ilk zenci kafilesi Kuzey Amerika'daki plantasyon sahiplerine satılmıştır. Zenci-köle ticaretinin acımasızlığı yanında Osmanlı'da kölelere ve esirlere tanınan haklar Batılıların eleştiremeyecekleri kadar insanca idi.

Buna karşı yazarların Müslüman halkın cahilliği konusundaki gözlemlerinin gerçekçi ve haklı olduğunu da kabul etmek gerekecektir. Osmanlı Uleması bilimselliğe, akılcılığa ağır ve aşılabilir ipotekler koymuş ve her türlü olanaklara sahip olan uçsuz bucaksız imparatorluk yüzyıllar boyu sürecek bir cehalet karanlığına gömülüp gitmiştir.

Yazar kitapta pek çok dipnot kullanmıştır. Bu dipnotların bazıları paragraf başlığı niteliğindedir. Çeviride bu dipnotlardan büyük bölümü muhafaza edilmiş, kalanına gerek görülmemiştir. Bazıları ise nitelikleri gereği paragraf başlığı olarak kullanılmıştır. Bu bağlamda metinde iki türlü parantez yer almaktadır. [...] biçimindeki işaretler yazarın, (...) biçimindeki işaretler ise çevirmenin kullandığı parantezlerdir.

Büyük Efendi'nin Sarayı kitabını Türk okuruna sunarken içimizde bir burukluk duyumsuyoruz. Osmanlı'nın dünyanın en büyük, en kudretli ve maddi olanaklar bakımından en varlıklı ülkesi olduğu bir dönemde onun ne olduğunu kendileri değil yabancılar incelemekte, araştırmaktadırlar. Bu olaydan bu gün için de alınacak dersler olmalıdır.

Cahit Kayra

A
DESCRIPTION
OF THE
GRAND SIGNOUR'S
SERAGLIO,
OR
TVRKISH EMPEROURS
COVRT.

By JOHN GREAVES, late Profellor of
Astronomie in the University of *Oxford*.

LONDON,
Printed for *Jo. Ridley*, at the Castle
in Fleet-Street by Ram-Alley, 1653.

ROBERT WITHERS

BÜYÜK EFENDİ'NİN
SARAYI'NIN BİR
BETİMLEMESİ
VEYA
TÜRK İMPARATORU'NUN
SARAY HALKI

1653'te Londra'da yayımlayan,

JOHN GREAVES

***Hartfort Konthluğunda onurlu
ve gerçekten soylu arkadaşım
Efquire, George Took'a***

Efendim,

Bu kadar onurlu ve değerli bir arkadaşıma, bu Türk Padişahlarının Sarayı üzerine olan anlatıyı (ithaf etmek) cüretinde bulunmazdım; fakat (elime geçen) bu bilgiler çok kesindi ve başka hiçbir dilde benzeri yoktu. (Çünkü) [Kutsal kitaplardaki Perslere çok benzeyen ve yeryüzündeki bu en büyük Monarşiyi inceleyen] böylesine büyük bir konu, sizin adınızın altında dünyaya açılırsa kabul görecektir. Bu kitapta ne bunları yazan ne de onları düzelten olarak herhangi bir ağırlığım yoktur; yalnız size olan görevlerimi kamuya açıklamak şeklinde alçak gönüllü bir isteğim var. Bu bana Constantinople'da hiçbir şey istenmeden verilmişti, ben de aynı şekilde içindeki öze dokunmadan, biraz düzelterek ve yazı sanatı bakımından düzeltmeler yaparak okura veriyorum. Yazarın adı bilinmiyordu, gereken araştırmayı yapınca Mr. Robert Withers olduğunu buldum. (Mr. Withers) İngiltere Elçi'sinin yardımı ile Seraglio'ya (Topkapı Sarayı = Yeni Saray) girmiş [olağanüstü bir lütuf olarak] ve orada da sürekli olarak yıllarca gözlem yapmak (gözlemlerini tamamlamak, mükemmelleştirmek) için zaman ve fırsat bulmuştur. Bu nedenle bu çalışmaya karşı yapılacak teşekkürler onun hakkıdır; yabancı ülkelerde seyahat edecek olanlar, gezginlerin ağırlık verdikleri boş kılık kıyafetlere, davranışlara ve modalara itibar eden fantezi düşkünün gezginlerin yaptıkları gibi

değil, onun erdemli örneğine bakarak gerçek bilgileri arayacaklardır. Bana gelince, emanet edilen görevi sadıkane bir şekilde yerine getirmiş olmamın, ölmüş olan yazarın gözlemlerinin meyvelerini, gerçekleri ve kesin bilgileri okura aktarmanın zevki ve doyumunu benim için yeterlidir: (Çünkü) birçok bakımlardan, deneyimlerim bağlamında ona tanıklık edebilirim.

*Size çok borçlu
Ve saygılı hizmetkârınız
JOHN GREAVES*

BÖLÜMLER

- Bölüm I** : *Sarayın yeri, planı ve çeşitli kolaylıkları*
- Bölüm II** : *Divan günleri, Yargıçlar, Oturum, Yargılama, yemekler ve Padişaha sonuçlara ilişkin bilgi verilmesi üstüne*
- Bölüm III** : *Elçilerin kabulü ve ağırılanmaları*
- Bölüm IV** : *Sarayda yaşayan insanlar ve başlıca kadınlar ve bakireler*
- Bölüm V** : *Acemioğlanlar, toplanmaları dağıtılmaları, kullanılmaları*
- Bölüm VI** : *Padişahın İçoğlanları, bunların dört kademeli dört okuldaki (Enderun odaları) sert disiplinleri ve eğitimleri ve bundan sonraki yükselişleri üzerine*
- Bölüm VII** : *Alt düzeydeki görevliler, Soytarılar, Dilsizler, Müzisyenler, Beyaz hadımlar ve Sarayın büyük görevlileri*
- Bölüm VIII** : *Siyah hadımlar ve Kuzey Afrikalı siyah kızlar ve kadınlar, doktorlar ve Padişahın çocukları*
- Bölüm IX** : *Aşçılar, Mutfaklar, Padişahın, Sultanın ve ötekilerin yemekleri, yemek servisi, bulaşikhane ve Sarayın erzakları üstüne*
- Bölüm X** : *Donanım, yataklar, hastalıklar, hastaneler, veraset, Padişah harcamaları, eğlenceler, (Padişahın) Saray dışına çıkışı, başvuruları kabul edişi, ahırları ve Bayram kutlamaları üstüne*
- Bölüm XI** : *Eski Saray, orada yaşayan kadınlar, Türk evlilikleri ve çocuklar. Esir satışları ve tanıklar*
- Bölüm XII** : *Dinleri, düşünceleri, din adamları, zamanlar, mekânlar, kutsal törenler (ayinler) ve kadınların küçük tutkuları*

Sarayın yeri, planı ve çeşitli rahat yaşam kolaylıkları

BÖLÜM I

Büyük Efendinin (Padişahın), yöresindekilerle birlikte yaşadığı Saray¹, Kıtanın (Avrupa) ucunda, Bizans'ın bulunduğu ve Karadeniz'in ağzına doğru bakan noktasındadır ve üçgen biçimindedir. İki yanı Trakya Bosforu ile çevrilidir, üçüncüsü ise İstanbul kentine yapışıktır. Çok yüksek ve sağlam bir duvar yöresini dolandır. Bu duvarın üstünde birçok nöbetçi kuleleri vardır. Bu duvarlar üç İtalyan mili² uzunluğundadır.

Ana Kapı

Birçok kapı vardır. Bunlardan bazıları deniz kıyısına, kalanı kente açılır. Fakat kente açılanlardan bir tanesi, Ana Kapıdır ve gerçekten çok görkemlidir. Oradan gündüzleri girilir ve çıkarılır. Öteki kapılar kapalı tutulur, ancak Padişah ya da Sarayın başlıca görevlileri deniz kıyısında oturmak isterlerse (ki orada güzel bir görüntü vardır: Gemiler gelip geçerler) ya da başka herhangi bir nedenle bu kapıları açtırırlar. Eğer öteki kara kapılarından birisi

1 Seraglio: Topkapı Sarayı'nın bulunduğu yerin eski adıdır. Batıda To - kapı Sarayı bu adla tanınırdı.

2 (Olasılıkla 1481 m uzunluğundaki eski Roma ölçüsü.)

açılacak ise bu olay Padişahın önemli bir kişiyi öldürtmesi, özel olarak bir görevliyi göndermesi ya da gizli bir işin yapılması içindir; açılan kapılar geceleyin hemen kilitlenir.

Kapılar

Yukarıda belirttiğimiz Ana Kapı gündüzleri bir kapıcı takımı tarafından nöbetleşe ve geceleri aynı rütbede başkaları tarafından nöbetleşe beklenir; bu Kapıcılar bir Kapıcıbaşının emrindedirler. Kapıcıbaşların³ (altı kişidirler) her biri bir hafta güvenlik için Sarayda kalır. Kapıların dışında, on ya da on iki adım ötede, ahşaptan yapılmış küçük bir oda [kulübe]⁴ vardır, her gece bir Yeniçeri takımı da nöbet tutar, bunlar herhangi bir durumda, içerdekileri olabilecek olaylar konusunda uyarmakla görevlidirler.

Saray, geceleri deniz yanından da iyi korunmaktadır. Duvarların üstündeki nöbet kulelerinde Acemioğlanlar yöreyi gözetler ve yaklaşan insanlar olup olmadığını görürler. Eğer herhangi bir kimse bir fenalık yapmaya yeltenirse yakınlarındaki hazır kuvvet Tüfeklilerle birlikte müdahale ederler.

Köşkler

Sarayda yılın her mevsiminde kullanıma uygun olarak yapılmış birçok oda (Köşk) vardır. En büyüğü bahçede kurulmuştur. Bazıları bahçenin yukarı bölümünde, bazıları deniz kenarındadır. Bunlara Köşkler denir. Bunlar dinlenme, eğlenme ve ziyafet yerleridir.

Bazen Padişah buralara yalnız başına ama genellikle cariyeleri ile birlikte eğlenmek için gelir.

Kabul Odası

Yukarıda belirttiğimiz odalar arasında bir tanesi vardır ki Padişah Açık Divan günlerinde Başağalarla, ya da önemli görevlere

3 Kapıcıların başıdır ve yüksek rütbeli bir görevlidir.

4 Tekerlek üstünde nöbetçi kulübesi.

gidecek olup, kendisinden izin alacak olanlarla ya da bunun gibi (belli sürelerle görevle taşrada kalıp) İstanbul'a dönen ve kendisine çeşitli yerlerdeki durumlar hakkında bilgi verecek olanlarla ya da elçilerle burada görüşür. Bu oda, ilginç, çinili fiskiyeleleri olan küçük bir salona bitişiktir. İçinde bir sedir⁵ vardır: Bu sedire altınla örülmüş zengin halılar, değerli inciler dikili, koyu kırmızı kadifeler serilmiştir. Padişah bu sedirin (tahtın) üstüne oturur. Odada perde yoktur, onun yerine duvarlara çok iyi cins beyaz taşlar (mermerle) döşenmiştir. Bunların üstüne güzel bir görüntü veren yapay dallar, çiçekler resmedilmiştir. Ayrıca hemen bitişğinde bir küçük oda vardır ki içi altın kakmalı gümüş tabaklar ile doludur ve yerler altından örülü ve çok pahalı Acem halılarıyla döşelidir.

Bahçeler ve Servili Yol

Adı geçen odaların ve Padişahın yaşadığı binaların çok güzel bahçeleri ve bu bahçelerde her türden çiçekler ve meyve ağaçları; iki tarafında yüksek serviler bulunan çok güzel gezinti yolları, birçok mermer çeşmeleri vardır. Bu yolların hemen hepsinde bu çeşmelerden iki üç tane bulunur.

Türkler ve Bahçe Zevki

Padişah ve bütün Türkler bunlardan çok hoşlanırlar. Gerçekten bir Türk, yaz mevsiminde güzel bir bahçede bulunmaktan büyük zevk alır ve duygularını tatmin eder. Böyle bir yere gelir gelmez [orası kendisinin olsun ya da kendisini yürekli duyumlasın], giysilerin üst bölümünü çıkarıp bir yana bırakır, sarıngını da bunların üstüne koyar, yenlerini sıvazlar, düğmelerini çözer, göğsünü eğer varsa rüzgâra açar; yoksa yelpazesini kullanır, ya da hizmetkâr onu yelpazeler. Keza, temiz hava almak için yüksekçe bir yerde durur, silahlarını çıkarır (bir karabatak kuşunun fırtınadan sonra bir kayanın üstüne çıkıp kanatlarını güneşe açması gibi) doğayla

5 Yerden bir ayak (otuz üç sm.) yüksekliğinde oturulacak bir yer.

buluşur, açık havayı ruhuna, yaşamına ve zevklerine eş yapar, mutlu olur; daima ve hemen memnunluğunu belirtir [orada geçirdiği tatlı zaman içinde], o bahçe (onun için) cennetten başka bir şey değildir. Onun çiçeklerini göğsüne doldurur, sarığını çiçeklerle süsler, tatlı kokularını koklar; bazen rastlantı olarak sevgilisinin adını taşıyan güzel bir çiçeğe şarkı çağırır; sanki o anda o da orada imiş gibi, büyük bir şevkle sözcükler söyler ve bir bahçede bir parça et [ona göre] başka yerde bulabileceği en güzel yiyeceklerden daha iyi gelir.

Kadınlar Dairesi (Harem)

Yukarıda söylediğimiz odaların yanında [ki bunlar pek çoktur ve bunları yalnız Padişah kullanır] kadınların daireleri vardır [ki bunlar bir anlamda manastıra benzer] Sultan ve öteki Sultanalar⁶ ve Padişahın bütün kadınları ve tutsaklar orada yaşarlar. Ve orada yemek odaları, hamamlar⁷ ve yaşayan kadınların kullandıkları ve gereksindikleri yapılar (yerler) bulunur.

Görevlilerin Odaları

Orada çeşitli odalar ve bunların dışında başlıca resmi görevlilerin ve daha aşağı rütbede olanların ve en alt kademelerdekilerin yaşamlarına ayrılmış odalar da vardır; bunlar da güzel döşenmiştir, onlar için gerekli olduğu düşünülebilecek hiçbir şey eksik değildir.

Özel Hazine ve Eşya Dolapları

Bunların arasında iki büyük yapı vardır. Biri Hazine odası ya da özel Hazine, ötekiler Padişahın giysilerinin (ve eşyalarının) bulunduğu odalardır. Bunların ikisi de çok sevimli, çok güvenli yapılarıdır; duvarları kalın, demirden pencereleri sağlamdır. Bun-

6 Sultana, sultan deyiminin kadınlar için kullanılması.

7 Banyolar ya da sıcak evler, hamamlar. Banyo gibi seslendirilmelidir.

ların her ikisinin daima kapalı tutulan demirden kapıları vardır, Hazinesin kapısı ise Padişahın mührü ile mühürlenmiştir.

Başka İşler İçin Odalar

Sarayda ibadet, yıkanmak, eğitim, kiler, mutfak, şerbet yapılma yeri olarak odalar; yüzme yerleri, at yarışı, güreş, atışlar için yerler vardır. Sonuç olarak bir Hükümdarın sarayında bulunması gereken her şey vardır.

Birinci Kapı, Revak ve Nöbetçiler

Sarayın ilk girişinde büyük ve görkemli bir kapı ve bir revak (giriş) vardır ki burada her zaman silahlı yani ok ve yayları, kılıçları üstlerinde, elli adam bulunur.

Büyük Avlu

Bu kapıyı geçtikten sonra [Paşalar ve öteki büyük rütbeli kişiler bu kapıdan at üstünde geçebilirler] çok geniş, hemen hemen bir İtalyan milinin dörtte biri büyüklüğünde ve aynı ölçüde geniş bir avluya (bahçeye) çıkılır; bu bahçenin sol yanında, kapının yanında yağmurlu havalarda insanların ve atların yağmurdan korunacakları bir yer vardır.

Hastane ve Görevliler

Sağ yanda ise Saraydaki hastalar için içinde gerekli her şey bulunan bir Hastahane vardır. Burası, maiyetinde hastalara bakacak birçok hizmetli olan bir Hadım tarafından yönetilir. Keza, sol tarafta odunların ve arabaların ve Sarayın hizmetinde kullanılan benzeri şeylerin, kolaylıkla el altında bulundurulduğu geniş bir yer vardır; onun üstünde içinde pek çok eski (antika) silahların, mızrakların, yayların, zırhların bulunduğu büyük bir salona geçilir. Bu silahlar Padişah ya da Vezirâzam⁸ İstanbul kentine gittikleri

8 Büyük Efendinin (Padişahın) vekili.

zaman onlara refakat edecek olan askerlere ve öteki görevlilere (geri alınmak üzere) verilmektedir.

İkinci Kapı, Revak (Saçaklı Giriş) ve Nöbetçiler, İkinci Avlu

Bu bahçenin içinden geçtikten sonra öncekinden daha küçük ama daha düzenli ve daha zengin bir kapıya gelinir (burada Paşalar attan inerler); onun da altında görkemli bir revak vardır ve orayı da bir Kapıcılar⁹ takımı Birinci Kapıda olduğu gibi silahlı olarak bekler. Bundan sonra yine birincisinden daha küçük bir bahçe gelir. Bu bahçe içindeki ince ve güzel çeşmeleri, servi sıraları, gazalların¹⁰ beslendikleri ve yavruladıkları yeşil çayırıları ile daha hoş ve güzeldir. Ancak bu bahçede [Padişah dışında] herkes yürümek zorundadır (yani atla girilemez). Adı geçen kapının iki yanında sütunları olan iki galeri vardır. Bir yabancı elçinin Padişahın elini öpmek için geldiği zamanlarda, Büyük Divanın¹¹ kurulması halinde Çavuşlar¹², Yeniçeriler¹³ ve Sipahiler¹⁴ orada çeşitli rütbelerde olmak üzere ve tüm silahlarıyla bulunurlar.

Bu avlunun sağ yanında dokuz adet mutfak bulunur; bu mutfakların birçok yönetim ve erzak odaları vardır.

Birincisi ve en büyüğü Padişahın,
İkincisi Sultanın (Kadınefendi),

9 Kapıcılar Bâbühünâyün ile Orta Kapının korunması ile görevliler ki en büyük âmirleri "Kapıcılar Ağası" idi.

10 [Roe Deer=Karaca] Metin: Roe Deer. Karaca, Gazal/Ceylân anl - munda.

11 Adalet divanı.

12 Metinde: Chiaufhes. Ulaklar ve benzeri işlerde çalışanlar.

13 Mtinde: Janizaries (Yeniçeriler) Türkçe sözcük. Yeng-itheree, yeni a - kerlerin en yeni örgütü anlamındadır.

14 Metinde: Spahaeen (Sipahi) Sözcük Efpawhee'dir ve Farsçada atlı-adam anlamındadır.

Üçüncüsü sultanların,
Dördüncüsü Kapıağasının (Baş Mabeyincidir),
Beşincisi Divanın,
Altıncısı Ağaların¹⁵, Padişahın adamlarının,
Yedincisi en alt kademedeki hizmetkârların,
Sekizincisi kadınların,
Dokuzuncusu Divanın çeşitli yerlerdeki işlerini yapan küçük
rütbeli görevlilerin.

Padişahın Ahırları

Avlunun sol tarafında Padişahın ahır ve bu ahırda otuz, otuz beş tane çok güzel at bulunur. Padişah, bu atları idman yapmak, koşturmak ve Ağaları ile Sarayda spor yapmak için bulundurmaktadır.

Atların Takımları

Bu ahırın üst yanında bir sıra odalar ve bu odalarda atların bütün takımları bulunur. Bunların [ben bunları gerek içerde, gerekse dışarıda kullanılırken gördüm] olağanüstü değerinde takımlar olduğunu söylemem gerekir. Dizginler, göğüslükler, kuskunlar, eyer örtüleri, eyer kaşları, üzengiler, görenleri şaşırtacak ve hayal edilemeyecek çeşitli ve sık mücevherlerle işlenmiştir.

Divan Odaları Dış Hazine

Adı geçen ahıra bitişik Divandaki görevlilerin kullandıkları bazı yapılar vardır ve bu avlunun aynı sırada üçte ikisini geçince Divanın toplandığı odaya gelinir: Bunun bir yanı Veziriâzam tarafından mühürlenene Dış Hazineye bitişiktir [burada Divan bölümü bitmektedir].

15 Ağa amir (master) demektir.

Sultanın (Kadın Efendinin) Kapısı ve Siyah Hadımlar, Üçüncü Kapı

Divanın toplandığı oda ile aynı düzeyde [ancak biraz geride ve sol tarafa doğru] kadınların yaşadıkları ve Sultan Kapısı denilen ve takım halinde Siyah Hadımlar takımı tarafından korunan kapıya gelinir.

Yukarıda sözü geçen İkinci Avlu, Padişah Kapısı denilen üçüncü bir Kapı ile sona erer. Bu Kapıdan onun (Sultanın), Padişahın ve kendisine sürekli hizmet eden adamlarının bulunduğu odalara geçilir. Bunlardan hiçbirisi [yüksek rütbeli kişiler söz konusudur] Padişahın kesin izni olmaksızın içeriye giremez. Fakat erzak ambarına mutfakta görevli olanlar, hekimler, sofracılar ve yemek taşıyıcılar, yalnız Saray nazırı olan ve bu kapının korunması ve yönetimiyle sorumlu bulunan Kapağası'nın izni ile girip çıkabilirler. Kapağası¹⁶ daima kendisi gibi bir Beyaz Hadımlar takımı ile orada hazır bulunur [dairesi de oraya yakın olduğu için]. Bu bakımdan bu Kapıda olup bitenler hakkındaki bilgilerin çoğu ilişki kurulabilen kişilerden öğrenilmiştir.

Onları ya kimse görmez ya da görürse Padişahın olmadığı zamana rastlar. Ancak yüksek rütbeli bir kişi tarafından deniz taraftaki kapılardan birinden getirilebilen bir kişi onları görebilir. Bu ise büyük güçlkle sağlanabilir, bedeli de vardır; kılavuz memnun edilmelidir. Bunlar büyük saygılarını yalnız Padişahlara değil onun olmadığı zamanlarda odalarına da (evine de) gösterirler.

Kabul Odası ve Öteki Oda

Üçüncü Kapıyı geçtikten sonra [ki bunun da büyük bir sundurması vardır] derhal halka açık toplantıların yapıldığı, yukarıda sözü geçen oda görünür. Bu kapının içinde (ardında) iyi mermerlerle mozaik gibi işlenerek döşenmiş güzel bir avlu

16 Kapağası. Baş mabeynci. Metinde: Caqee Agha.

daha vardır: Orada da birçok güzel (sanatkârca yapılmış) çeşme ve iki yanında Padişahın yemek yediği ve zamanını dinlenerek, eğlenerek geçirdiği gösterişli yapılar bulunur.

Yaz Odaları

Bir küçük tepecik üstüne inşa edilmiş olan ve deniz tarafına bakan yaz odaları da buradadır. Bunlar bir büyük hükümdarın yaşayabileceği biçimde çok zevkli ve pahalı eşyalarla döşenmiş güzel, düzenli salonlar ve odalardır.

Büyük Avlu ve Havuz, Kayık ve Soytanlar

Bunların arasında doğuya açılan [ve] sütunları olan bir salon vardır: Bu salon çok iyi kalite mermerlerle döşenmiş bir tür teras üstüne dizili, yaklaşık otuz kadar çeşmeden sonraki, kare biçiminde yapay bir küçük göle [buna havuz demektirler] bakmaktadır; bu mermer döşeme, sözü geçen gölü (havuzu) de çevrelemektedir ve yukarıdaki çeşmelerden havuza akan sular buradan birçok delikten bahçeye inmektedir. İki kişi bu teras (kenar) üstünde yan yana yürüyebilirler; çeşmelerin kurşun lülelerinden akan suyun yaptığı sürekli ve tatlı ahengi dinleyerek gezinebilirler. Burası böylesine güzel bir yerdir. Küçük gölde küçük bir kayık vardır [bana bildirildiğine göre] Padişah dilsiz hizmetkârları ve soytanları ile sık sık buraya gelir, onların düşüp kalkmalarını, kavgalarını seyreder, onlarla güreşir, suya atlatır ve çoğu kez onlarla birlikte havuzun kenarları üstünde gezinir; onarlı suya iter, kafalarına ve kulaklarına kadar suya batırır.

Büyükefendi'nin Yatak Odası, Duvarlarda Örtüler Kristal Aslanlar

Sözü edilen salonun yakınında Haşmetlinin yatak odası bulunur. Bu odanın duvarları yer yer çeşitli renkte çiçeklerle süslü olan çok güzel bir görüntü veren ince zarif çinilerle kaplanmıştır.

Anteporalar¹⁷ Bursa'nın altın kumaşlarındandır ve kenarlarına koyu kırmızı kadife üstüne altın (sırma) ve inciler dikilmiştir. Yatağın ayakları boru halinde gümüşten ve topuzları kristalden yapılmış aslanlardır. Cıbinlikler altın kumaşıdır (sırmalı), döşek ve yastıklar ve yatak örtüleri de öyledir. Bu odanın döşemesi [öteki odalarda olduğu gibi] ve sedirler ipek ve altından yapılmış çok pahalı Acem halıları ile örtülüdür. Üstüne oturulacak minderler ve yaslanılacak yastıklar çok pahalı altın kumaşlardan (sırmalı) yapılmıştır.

Fener, Leğen, İbrik

Sözü geçen salonun ortasında büyük bir fener asılıdır, yuvarlak biçimdedir, çubukları gümüş kaplamadır ve yakutlar, zümrütler ve turkuvazlarla süslüdür, camları çok iyi kristalden yapılmıştır. Burada bulunan, yakutlar ve firuzeler kakılmış som altından leğen ve ibrik odanın güzelliğini arttırmaktadır.

Atış yeri

Bu salonun arkasında bir atış yeri vardır, burada birçok ok ve yaylar bulunur. Padişahın atarlı ve kendisi tarafından yapılmış yaylardan insan eliyle yapılması olanaksız gibi görünen garip geçitler bulunur.

Halk Divanı (Mahkemesi)

Halk Divanı (halka açık divan) diye adlandırılan yer son yıllarda yapılmıştır. Dört köşedir ve yaklaşık olarak bir köşeden ötekisine sekiz ya da dokuz adımdır. Arkasında hizmet için bir oda ve Divana gelirken sağ tarafta ahşap bir parmaklıkla ayrılan bir başka oda daha vardır. Biraz uzağındaki daha birçok odalar çeşitli işler için kullanılmaktadır. Ben burayı Halk Divanı (halka açık) diye adlandırıyorum; çünkü herkes, kim olursa olsun [yer-

17 Kapıların önüne asılan örtüler.

liler kadar yabancılar da olabilir] açıkça, serbestçe (çekinmeden) buraya girebilir ve adalet isteyebilirler, bağışlanma sağlayabilirler, ne nitelikte, koşulda ya da önemde olursa olsun davalarının bitirilmesini, anlaşmazlıklarının giderilmesini isteyebilirler.

Paşaların Sarayda Odalar Yaptırmaları

Böylece Sarayın odalarının, yapılarının bir bölümünün kısa bir betimlenmesini, aldığım notlara göre yapmış oldum. Fakat bunların pek çoğunun ve en iyilerinin, zaman içinde nasıl yapıldığını; harcamalarının (Padişah adamları–Padişahın kulları) tarafından nasıl karşılandığını anlatmayı unuttum. Çünkü çeşitli paşalar vardır ki bunlar Büyük Efendi'nin gözde adamları oldukları için kendisinden izin alarak zaman zaman Hükümdara yaptıkları bir hizmetin anısına, Saraya yeni bir ya da iki oda eklemişlerdir. Yapımda hiçbir külfetten kaçınılmamıştır, bununla birlikte odaların çoğu çok küçüktür. Bu yeni odaları eskilerine yamalamak bütün yapıda büyük bir karmaşa oluşturmuştur ve bunların arasında yapı biçimi bakımından bir benzerlik, düzen görülmemektedir.

***Divan günleri, yargıçlar, oturum,
yargılama, yemekler ve padişaha
sonuçlara ilişkin bilgi verilmesi
üstüne***

BÖLÜM II

Divan Günleri

Divan günleri haftada dörttür: Cumartesi, Pazar, Pazartesi ve Salı: Bu günlerde Vezirâzam¹ ve öteki vezirlerin hepsi, Rumeli ve Anadolu'nun iki Kazaskeri² [ki iki eyaletteki bütün kadıların başıdırlar]; üç Defterdar³ [ki görevleri Padişahın bütün gelirlerini toplamak, askerlerinin ve diğer aylıklı kişilerin ücretlerini ödemekle görevlidirler]; Reisülküttab [Padişahın mabeyincisidir]; Nişancı⁴ [emirleri, mektupları Padişahın büyük mührü ile mühürler]; bütün Paşaların kâtipleri ve önemli kişiler, büyük sayıda görevliler daima Divanın kapısında beklerler.

Çavuşbaşı ve Çavuşlar

Çavuşbaşı⁵ [ki Sarayda her zaman elinde gümüş bir asa taşır] ve birçok çavuşlar ki Vezirin istediği kişi ya da yer ile ilgili

-
- 1 Baş vezir (Sadrazam).
 - 2 Metinde: Cadilescher.
 - 3 Hazineci, defter sözcüğünden gelir ki belge, tomar kâğıt anlamındadır.
 - 4 Sözcük mühür taşıyıcı anlamındadır.
 - 5 Metinde: Chiauf Bashaw.

olarak vereceği emirleri yerine getirmeye amadedirler [çünkü bunlar elçiliklerle ya da sıradan olarak başka yerlere mesajlar gönderilmesinde kullanılırlar; Mahkemeye getirilecek olanlarla ilgilenmekle, mahpusları yakından izlemekle, nihayet bu nitelikte her türlü işlerle görevlidirler]. En üst dereceden en alt dereceye kadar bütün yargıç heyetinin ve görevlilerin, gün doğarken Divanda bulunmaları gerekir.

Yargılama (Oturma) Yöntemleri

Vezirler, Divana gelince, en uç köşede, yüzleri kapıya dönük olarak, duvara yapışık bir sedir üstüne ve mevkilerine göre otururlar; Başvezirin (Sadrazamın) sağ tarafında [din adamları sağ ve sol tarafında ise iki Kazasker otururlar. Önce, daha soylu ve önemli eyalet olarak Rumeli sonra Anadolu kazaskerleri sıralanır. Ve sağ tarafta kapının giriş yerinde üç Defterdar otururlar ki bunların ardında [yukarıda sözü edilen ve ahşap bir parmaklıkla ayrılmış odada] bütün kâtipler, yere serili minderler üstüne, kâğıtları ve kalemleri ellerinde olarak, kendilerine ne emir verilirse yazmak üzere otururlar. Ve öteki tarafta, Defterdarlara karşı Nişancı, elinde kalemi ve yöresinde yardımcılarını ile oturur. Reisülküttab, genellikle Vezirin yakınında bulunur, çünkü Vezir birçok halde onun düşüncesine başvurur. Odanın ortasında oturumla ilgili olanlar ayakta dururlar.

Sonra hepsi bir araya gelirler ve herkes yerine oturur; davalılar [ki avukata gereksinmezler ancak birçok hallerde Çavuşlardan yardım görürler: Çünkü herkes kendisi için konuşabilir] ileri çıkar ve birbiri peşine davalarını anlatmaya başlarlar. Kendilerini adalete ve Veziriâzamın kararına havale ederler. [O da eğer uygun görürse her şeyi halleder]. Öteki Paşalar konuşmazlar, yalnız dinlerler, Sadrazam onların görüşlerine başvurana kadar [genellikle onlara sorulur] beklerler. Çünkü Veziriâzam işin esasını anladıktan sonra [kendisini fazla sıkıntıdan kurtarmak

için] kararı ötekilere bırakır; örnek olarak eğer konu Medeni Kanunu (Şeriatı) ilgilendiriyorsa Kazaskerlere; eğer bir hesap işi ise Defterdarlara, sahtekârlık konusuysa [Padişahın tuğrasını taklit etmek gibi] Nişancıya; tacirleri ve malları ilgilendiriyorsa [ki o konuda önemli zorunluluk çıkabilir] yanında oturan Paşalardan birine verir. Böylece yükleneceği zahmetli ve yorucu işten kurtulmuş olur; yalnız önem ve sonuç bakımından gerekli gördüklerini kendisine ayırır; kendisinin yokluğunda Kaimmekam⁶ aynı yöntemle işlem yapar.

Yemek Töreni

Böylece öğle vaktine kadar olan zamanı kullanırlar; o saatte Başvezir yemek getirilmesini emreder ve görevliler dışındakiler (yazar buna common people demektedir) derhal çıkıp giderler. Oda böylece boşalınca şu biçimde sofralar kurulur; Veziriâzamın önüne bir sini, bir bira varilinin dibi büyüklüğünde ince yuvarlar, kalaylanmış bakır bir tabak getirilir. Veziriâzam, Paşalardan biri ile [en çok ikisiyle birlikte yer; benzeri (siniler) birlikte yemek yiyen öteki vezirler, bir diğeri Kazaskerler: Bir tanesi Defterdarlar ve aynı şekilde Nişancı için hazırlanır. Elbiselerini temiz tutmak için herkesin dizleri üstüne koyduğu bir peçetesi⁷ vardır. Sözü edilen bakır tabakların yöresine büyük miktarda eklemek konulmuştur. Derhal et getirilir ve garip bir biçimde hazırlanmış, büyük porsiyonlar olarak tabaklar içinde önlerine konulur; bir porsiyon yenir yenmez hizmetkârlar hemen yerine ikinci bir porsiyon getirilir ve koyarlar. Yemek listeleri genellikle çeşitli biçimde hazırlanmış koyun eti, hindi, güvercin, kaz, kuzu, tavuk, pirinç ve baklagiller çorbası, sonunda hamur tatlısıdır (yazar tart demektedir). Çok kısa bir aralıkta yemeklerini bitirirler;

6 Baş Vezirin yokluğunda Divanı yönetir. Kaim, duran ve Mekanı, yer demektir. Kaim makam > Kaymakam.

7 Buna peştamal derler.

sofrada kalanları da Divan görevlileri yerler, ancak bunların kendi mutfaklarından getirilen ek yemekleri olur. Paşalara ve öteki önemli kişilere büyük porselen kaplarla içecek getirilir [ki bu şerbettir] ötekiler ise ya içmezler ya da kendilerine yandaki çeşmeden getirilen suyu içerler. Aynı zamanda Vezirlerin ve öteki Divan üyelerinin yemekte bulundukları sırada, alt kademedeki görevliler, sofracılar da yemeklerini yerler [çünkü onlar da zaman yitirmemelidirler] ki bunlar da genellikle dört ya da beş yüz kişiden az değildir. [yemekten sebeplenmeye gelen fakir dilenciler (yazar bunlara Sharking=köpek balıklığı etmek deyimini kullanmaktadır) de bunlara dahildir]. Ancak bunlar karınlarını besin değeri az olan ekmekle ve çorbayla (Yazar pottage sözcüğünü kullandıktan sonra ki buna Churva diyorlar diye eklemektedir) doyururlar.

Kararlar ve Padişaha Arz

Öğle yemeği bittikten sonra Başvezir öteki Paşalarla birlikte ve onların düşüncelerine de başvurarak [eğer isterse ve uygun bulursa] genel işlere bakmak üzere az bir zaman ayırır; sonunda kendi başına sonuç alır ve sorunları çözer ve o günkü işleri ve yaptıklarını kısaca anlatmak için Padişahın yanına gitmeye hazırlanır [Dört Divan gününden ikisinde, Pazar ve Salı da böyle hareket etmek âdetidir]. Bu nedenle Padişah da [o da öğle yemeğini yedikten sonra] Kabul odasına gider, orada bir sedir üstüne oturur, Kapıağasını gönderir [ki gümüş bir asa taşır], önce Kazaskerleri çağırır, onlar da derhal yerlerinden kalkar, Veziriâzama selam verir, Kapıağasının eşliğinde giderler. Kapıağası ve Kapıcıbaşı ellerinde gümüş asaları olarak önde giderler; böylece Padişaha bilgi verir ve görevleri bakımından olaylar açısından onu bilgilendirirler; bu iş tamamlanınca kendilerine izin verilir [o gün için] ve doğrudan kendi evlerine giderler. Onlardan sonra Defterdarlar çağırılır: Onlar da aynı şekilde Padişahın önüne getirilirler; yalnız Başdefterdarın konuşmasına

izin verilir, onlar da konularını anlattıktan sonra izin alıp ayrılır ve yerlerini Vezirlere bırakırlar; Vezirler en son olarak çağrılırlar, sıra halinde hep birlikte ve iki gümüş asalının yönetiminde Padişahın huzuruna girerler. Burada odanın bir tarafında elleri göğüslerinde kavuşturulmuş olarak dururlar, başlarını saygı ve alçak gönüllülük işareti olarak eğik tutarlar ve burada hiçbirisi konuşmaz, yalnız Veziriâzam konuşur ve uygun gördüklerini anlatır, raporunu verir, dilek ve önerilerini teker teker açıklar, Padişah okuduktan sonra Vezir bunları geri alır, ipekten (saten) koyu kırmızı bir küçük torbaya yerleştirir, alçak gönüllülüğünü gösterir biçimde bunları tekrar Şevketmeâbın önüne koyar [ki bunlar daha sonra Hatt-ı Hümayun⁸ olarak arz edilenin gerektiği biçimde yazılacaktır]. Eğer Padişah kendisinden daha başka bir şey istenmiyorsa [öteki Paşalar bu sırada bir tek sözcük söylemezler] hepsi birden İkinci Kapıdaki atlarına biner [ve kendilerine bağlılıklarını belirten kişilerin] eşliğinde ayrılır ve kendi evlerine giderler. Veziriâzama daha onurlu olduğu ve müsaade edildiği için genellikle ath yüz Çavuş eşlik eder ve evine götürürler. Ve böylece Divan, üç saati öğleden sonra olmak üzere o gün için bitmiş olur; ancak Padişahın huzuruna çıkılmadığı günler de işleri daha önce bitirirler. Veziriâzam üstüne söylenenler, onun yokluğunda Kaymakam için de aynen uygulanır.

Yeniçeriağası ve Kaptanpaşa

Şunu da eklemek gerekir ki bazen Yeniçeriağası⁹ ve Kaptanpaşa¹⁰ da, İstanbul'da iseler ve orada yapılacak işleri varsa Divana gelir. Yalnız bunlardan Kaptanpaşa Padişahın huzuruna girer [ki o da yalnız öteki Paşalarla birlikte olabilir] onun işi de Tersane ve gemiler hakkında Zat-ı Şahane'yi bilgi sahibi etmek-

8 Padişahın yazılı emri, (bu) sözcük İmparatorun ya da İmparatorluğun bir belgesi olduğunu gösterir.

9 Yeniçerilerin kumandanları, amirleri.

10 Amiral, Kaptanpaşa.

tir. Divandaki yeri aynı sıradadır ancak en sonda ve Paşaların en sonuncusunun sonunda ve paşaların en sonuncusunun sonunda oturur; eğer kendisi de bir Vezir ise [ki birçok hallerde öyledir] derecesine göre ikinci, üçüncü ya da dördüncü sırada yer alır. Fakat Yeniçeriağası Divanda oturmaz, İkinci Kapıda sağ taraftaki galeride oturur. Olağanüstü hallerde ise [bazen böyle haller olur] o da huzura girer; o zaman önce o çağılır ve Defterdarların ve Kazaskerlerinin önünde yer alır; Padişah tarafından çağıldığı için Divan sona erene kadar oturur: Oradan ayrılan büyük kişilerin sonuncusudur, Çorbacı¹¹ ve Yeniçerilerle birlikte yaşadığı kendi konağına gider.

Padişahın Özel ve Korkutucu Penceresi¹²

Padişahın selefleri daima (orada ne olup bittiğini görmek için) divana gelmek alışkanlığında idiler ve bu kişi yukandaki bir yoldan tam Başvezirin başının üstündeki bir yerden Divana bakan (Divanı gören) bir küçük pencerenin önüne gelir: Orada [görülmemesi için önünde bir kafes vardır] Divanda yapılanları dinlemek, görmek ve özellikle bir büyük hükümdarın elçisini kabul edeceği zaman onun nasıl yemek yediğini, Paşalarla nasıl konuştuğunu anlamak için oturur. Böylece Padişah bu pencereye geldiği için Başvezir [ki herhangi bir zamanda Padişahın hoşuna gitmemesi halinde kellesi gidecektir] Divanda otururken çok dinç olduğunu göstermek, işleri çok dikkatli biçimde yürütmek zorundadır. Başka zamanlarda ise eli rüşvete açıktır ve işlerini canının istediği şekilde yürütür.

11 Metinde: Churbegee, Yeniçeri kumandanı (yüzbaşısı).

12 Veyâ Kafesi: Fatih Sultan Mehmed Han'a kadar Padişahlar bizzat Divana başkanlık ederlerdi. Gedik Ahmed Paşa'nın sadrazamlığı döneminde, olayların Padişahı üzmesi ve kızdırmaması için bu usul kaldırılmış; "Kafesi bir mahfel" inşa edilmiş ve "Sultan'ın dinleme" yeri olarak kullanıla gelmiştir. Sultan buradan Divanı izlemektedir

BÖLÜM III

Elçilerin Kabulü ve Divanda Ağırılanmaları

Bir büyük hükümdarın elçisi Padişahın elini öpmeye geleceksen: ya bir Pazar ya da Salı günü olmalıdır [çünkü bunlar Haşmetneabın kabul günleridir]. Başka zamanlarda rahatsız edilmez. Ve Vezir büyük Divan kurulmasını emreder; devletin bütün büyükleri, çavuşlar, Müteferrikalar¹ ve bir büyük bölüm Sipahi ve Yeniçeri çağrılır; bunların her biri kumandanları tarafından yönetilir ve yapabildiklerince en iyi biçimde silahlanır ve İkinci Avludaki yerlerine giderler, orada çok düzgün biçimde sıraya girerler. Gerçekten çok güzel bir görüntü verirler, çünkü hepsi iyi giyimlidir ve çoğu yakışıklı insanlardır.

1 Metinde: Mutaferrikas. (Müteferrika). Bunlar da atlıdır, ancak rü - beleri Sipahilerden daha yüksektir. Sözcük farklı, ayrıcalıklı anlamındadır. (Müteferrikalar, 'Hademe' de denilen hizmet efradıdır. Sultanın maiyetinde bulunduğu gibi, Vezirlerin ve diğer başka yüksek görevlilerin de 'Müteferrikalar'ı vardı. Özellikle Padişah Müteferrikaları asil ve güvenilir kişilerden seçilirdi. Bir kısmı Sultanzade, Vezir ve Beglerbeyi gibi Paşazadeler ile ümera, Defterdar ve Rikâb Ağaları evlâtları, bir kısmı da 'Hasoda' ile hazine ve kiler koğuşlarının ve Baltacıların kidedmlilerinden tayin olunurdu.)

Böylece Divan düzenlenince [o gün küçük ve günlük işlere bakılmaz] Vezir, Çavuşbaşıyı, birçok çavuşun eşliğinde ve at üstünde olarak elçiye eşlik etmeye gönderir: Elçi Divana geldiğinde Başvezirin önüne onunla yüz yüze getirilir, önlerinde altın sırmalı bir kumaşla örtülü bir masa (kısa ayaklı, tabure benzeri) vardır. Bir süre birbirlerine iltifat ettikten ve dostça sözler söyledikten sonra paşa öğle yemeğinin getirilmesi emrini verir: Bu yemek öteki Divan günlerinde olduğu gibidir. [yalnız içine etin konulduğu yuvarlak tabak gümüşten dir ve yiyecekler daha güzel ve daha boldur]. Böylece elçi, Veziriâzam ve paşalardan birkaçı ile birlikte yemek yerler. Ve bu tür ziyafetlerin hepsinde Padişah [sıradan Divan yemeklerinden başka] bin Kron harcanmasına izin verir: Bununla birlikte Kâhya (Kethüda), kiler odasının kâhyasının bu paranın yarısını kullandığını, kalan yarısını da kendisine ayırdığını söyleyebilirim.

Böylece öğle yemeğini yedikten sonra vezir, elçi ile bunların adamları da yemeklerini yiyece kadar sohbet eder, [ben bildiklerime göre onlara çok basit bir yemek verildiğini söyleyebilirim]; bundan sonra elçi ile ve kendi adamları ile birlikte Padişah kapısına yakın bir yere çekildiler: Orada, Padişahın Divan oturumundakiler ayrılıp gidene kadar kalırlar. [Yalnız Padişahın yanında bulunmakla görevli paşa kalır.] Bununla birlikte şunu unutmadan söylemeliyim ki elçi ile birlikte gelenler [kendisi söylediğimiz yerde otururken] İkinci Avluda, açıkta, orada bulunanların [kimler ise] görebilecekleri bir yere götürürler.

Bundan sonra elçi, tören âmiri² tarafından çağırılır ve onun tarafından, Kapıağasının hadımlardan oluşan bir takımla birlikte

2 Tören âmiri–Teşrifatçı: Kanunî Sultan Süleyman tarafından ihdas edilmiştir. “Teşrifatî Efendi” veya “Teşrifatçı Efendi” denilirdi. Saraya ve devlete ait bütün seremoniyi bilir, merasim esnasında, elindeki deftere göre protokolü yönetir ve uygulardı. Daha sonraları Sadaret Kethüdalığı'na bağlanmıştı.

bulunduğu kapıya getirilir. Peşinden Kapıağası kendisini Kapıcıbaşının bulunduğu odanın kapısına getirir, onlar da biri bir koluna, ötekisi öteki koluna girerek Şevketmeâbın elini öpmeğe götürürler, orada iki Kapıcıbaşı elçinin Padişahın elini öpmek durumunda olan adamlarını getirip götürene kadar bekler. Bu da olduktan sonra tercüman³ elçinin görevini açıklar, Padişah [bir Hristiyan'la konuşmaya tenezzül etmediği için] buna yanıt vermez. Ama Vezirin konuşmasına izin vermek için bir iki sözcük söyler. Ve elçi şapkasını ya da başlığını çıkarmadan başım eğerek saygısını gösterir ve ayrılır.

Armağanlar (Hilat)

Bu törende gözlenmeye değer özellik şudur: Elçi de dahil olmak üzere Padişahın elini öpecek olan herkese, her zaman Padişah tarafından verilen bir hilat (hil'at = kürk, kaftan) giydirilir; bunu için elçi, Padişahın huzuruna çıkmadan Veziriâzam kendisine ve adamlarına yasanın belirlediği birçok hilat gönderir; onlar da Padişah, elçiyi kabul etmek için haber gönderene kadar, orada (onları) giyerler. Bu hilatlar çok çeşitlidir; elçi için bir iki tane sırmalı Bursa kumaşından hilat verilir; ötekilere (verilenler) az değerli hatta değersizdirler.

Bunun aksine olarak [bütün elçiler Padişah tarafından ilk kez kabul edilecek olan] ya da paşalar [İstanbul dışındaki bir görevden dönen ve Padişahın elini öpecek olan], kendisine yasanın gerektirdiği şeyler sunmak zorundadırlar; o kadar ki Padişah kendisinin verdiğinin yirmi katını alır. Ayrıca paşalar [sıradan görevleri dışında ve üstünde] aşırı pahada armağanlar ve çoğu kez büyük miktarlarda paralar verirler ve böylece gözde kalmayı sürdürürler.

3 Metinde: Druggaman. Gerçek sözcük Terjuman'dır ve çevirmen demektedir.

Elçilerin Harcamaları

Küçük hükümdarlardan ya da devletlerden gelen öteki elçilere de Padişah tarafından verilen hilatlar giydirilir; fakat Divana böylesine görkemli törenlerle gelmezler, kendilerine ötekiler gibi bir ziyafet verilmez, özel olarak gelir, armağanlarını beraberlerinde getirirler. Bununla birlikte, Padişahın huzuruna yukanda anlatılan yöntemle getirilirler. Şunu da belirtmek gerekir ki özgür (müstakil) hükümdarlardan gelen sıradan ya da olağanüstü bütün elçilerin masrafları [ilk tanışırma–takdimden beri kendilerine bu külfet yüklenmeyen Venedik elçileri hariç] Padişah tarafından yapılır. Kendi kilerinden onlara buğday, arpa, baklagiller, odun, kömür, saman ve alışık oldukları şarap ve evlerin yönetimi için gerekli olan diğer birçok şeyler verilir; Defterdar tarafından ise Vezirin uygun gördüğü kadarıyla günlük belli miktarda Asper⁴ ödenir. Bu mallar gerçekte güçlkle alınır, güçlkle ve armağan karşılığı olarak [bu yapılmazsa olmaz] ama sonunda büyük bölümü ile alınır; fakat görevliler ellerinden geldiği kadar buna ortak olurlar. Aşağılıkları ve küçük hesapları ya da onurları ve namusları böyledir.

4 On Asper altı peni eder.

Sarayda yaşıyan insanlar ve başlıca kadınlar ve bakireler

BÖLÜM IV

Böylece Sarayın kendisinin ve içindeki yapıların ve özel yerlerinin betimlemesini, kendi gördüklerime ve her gün görüştüğüm kişilerden işittiklerime göre yaptıktan sonra şimdi orada yaşıyanlardan, onların niteliklerinden ve işlerinden söz edeceğiz.

Bir Tek Efendi ve Kalanlar Tutsak

Önce Sarayda yaşıyanların, erkek ve kadın olarak hepsi Padişahın tutsaklarıdır ve onun imparatorluğunun uyruklarıdır. Çünkü o (Padişah) kendilerinin hükümdarı olmaktan başka, bildikleri şudur ki ne yapıyorlarsa, neleri varsa ya da neden zevk alıyorlarsa hepsi onun iyi iradesinden ve lütf-ü kereminden kaynaklanmaktadır ve yalnız mal ve mülkleri değil, hayatları da onundur. Bu nedenle, benim düşünceme göre kendisine tanıdıkları sıfatlar doğrudur. Çünkü bazen Padişah¹ bazen Hünkâr diye çağrılmaktadır. Egemenlik ve adalet bakımından ona sadece Padişah; fakat acımasızlığı

1 Bu sözcük prensleri saf dışı eden anlamına gelir, bazıları ise Pawd ve Shoooh'dan geldiğini yani haksızlıkları giderici olduğunu düşünürler. Fakat Türkler arasında İmparator anlamında kullanılır ve aynı ünvanı Almanya İmparatoru için de kullanırlar ve ona da Padişah derler.

bakımından Hünkâr derler. Bizim Padişah sözcüğünde olduğu gibi her iki sözcüğü de aynı anlamda kullanırlar.

Bu Saray, gerçekte Padişahın en iyi uyruklarının okulu (Harem ve Enderundakiler) olarak adlandırılabilir.² Çünkü bütün eğitimlerini orada yaparlar ki daha sonra aşağıda anlatacağım gibi, devleti ve İmparatorluğun işlerini yönetecek yüksek ya da aşağı derecede görevliler olacaklardır.

Padişah Kapısının Ardında İki bin Kişi ve Bakireler

Padişah Kapısı denilen Üçüncü Kapının³ ardındakiler erkek ve kadın olarak yaklaşık iki bin kişidirler. Kadınlar [yaşlı ve genç; Padişahların cariyeleri, yaşlı kadınlar ve kadın hizmetçiler] bin yüz, bir iki yüz kadardır. Güzellikleri yüzünden kapatılanlar, yabancı ülkelerden getirilmiş ya da çalınmış genç bakireler, Erkân, adap, müzik aletleri çalmak, şarkı söylemek ve dans etmek öğretildikten sonra, Padişaha büyük değerli armağanlar olarak sunulurlar. Ve Tatarlar ve paşalar ve öteki büyük kişiler tarafından Padişaha ve Sultana (Kadın Efendi) gönderildikleri ve sunuldukları için sayıları her gün artar. Bazen de Padişah uygun gördüğü hallerde aynı şekilde azalır. Çünkü çeşitli nedenlerle ve olaylar sonunda bunların birçoğu Saraydan çıkarılır ve Eski Saraya gönderilir ki burası da daha sonra anlatacağım gibi güzel, çok büyük bir yerdir. Saraya geldiklerinden hemen sonra bu bakireler Türkleştirilirler⁴ ki bu şu törenle olur: Şahadet parmaklarını kaldırır ve şu sözcükleri söylerler: Lâilâhe illallah, Muhammedün Resûlullah⁵; bu, “Allah’tan başka ilah yoktur ve Muhammed onun resulüdür”, demektir. Ve durumlarına ve yaşlarına göre [Kızların–bakirelerin

2 Metinde Seminary and Nursery.

3 Bâbüssade

4 Din değiştirilerek Müslüman edilirler = Dönme.

5 Yazar’ın Kelime-i şahadeti yanlış hecelediği görülmektedir.

anası anlamına gelen Kâhya kadın (Kethüda) adlı yaşlı bir kadın tarafından incelenirler], aynı mizaçta olanlar birlikte yaşamak üzere aynı odalara konulurlar.

Böylece bunlar kadınların odalarında büyük manastırlardaki rahibeler gibi yaşarlar; bu bakirelerin oturma odaları çok geniştir ve yatak odalarının her biri hemen hemen yüz kişi alabilir. Odanın iki tarafına konulmuş ve araları, geçebilmek için geniş aralık bulunan sedirler üstünde uyurlar.

Yatakları yündendir ve çok kaba ve serttir [çünkü Türkler ve kuştüyü yatak ne de karyola kullanırlar] ve her on bakireden sonra bir yaşlı kadın yatar ve bütün gece boyunca birçok lamba yanık tutulur, böylece bütün odanın içi görülebilir ki hem genç kadınların yaramazlık (şehevî anlamda) yapmaları hem de geceleyin meydana gelebilecek olaylar önlenmiş olur. Bu yatak odalarının yanında her zaman kullandıkları suları akan birçok çeşmeleri olan hamamlar vardır ve yatak odalarının üstünde çeşitli odalar vardır, burada oturur ve dikiş diker ve aletlerini muhafaza ettikleri kutularını, sandıklarını saklarlar.

Birlikte yemek yerler, başka kadınlar tarafından kendilerine hizmet edilir ve yemek verilir; kendileri ihtiyaçları olan hiçbir şeyi isteyemezler.

Bunun yanında onlara özel olarak başka yerler vardır, orada okula gider, Türkçe konuşmayı ve okumayı [eğer isterse], keza dikiş dikmeyi ve çeşitli müzik aletlerini kullanmayı öğrenirler. Böylece günlerini, eğlenmeleri için bahçelerde dolaşma ve kendilerinin bildikleri sporları yapmak için ayrılan saatler dışında hep yaşlı kadınlar olan öğretmenleriyle geçirirler.

Padişah bu bakireleri, kendisine ilk kez takdim edildikleri ya da müzik ve öteki eğlencelerle vakit geçirmek istediği zamanlar dışında görmez. Yeni bir kadın istediği zaman istediğini adı geçen Kâhya (Kethüda) kadına bildirir; o da hemen en tatlı ve

en güzel olduğuna karar verdiklerini seçer, onları bir odada, resimlerde olduğu gibi yarısı bir yanda öteki yarısı öteki yanda olmak üzere iki sıra halinde toplar. Padişah gelir dört beş kez bunların arasında dolaşır, hepsini iyice gördükten sonra en çok beğendiğini seçer; ama hiçbir şey söylemez; yalnız çıkıp giderken bu bakirenin eline bir mendil atar; bu işaretle o bakire o gece onunla yatacağını anlamış olur; böylece birçokları arasından, Padişahın çevresinin avantajlarından yararlanmak üzere seçilir ve Kadını (öğretmen-lala) tarafından çekiciliğini arttırmak, boyanmak ve kokular sürünmek konusunda olabilecek her şey kendisinin hazırlanmasında kullanılır ve gece olunca yatmak üzere kadınlar dairesinin (Harem)⁶ bu iş için ayrılmış odasına götürülür ve birlikte yatağa girdiklerinde, yanı başlarında iki tane büyük mum (balmumu) bütün gece boyu yanar; bunlardan bir tanesi yatak ucunda öteki kapının yanındadır. Bunlardan başka Kadın (öğretmen-lala) tarafından seçilmiş birkaç tane siyah Kuzey Afrikalı [Mağripli] kadın odayı ikişer ikişer nöbetleşe gözlerler; bunlardan bir tanesi yatak ucundaki mumun yanında oturur, istediklerinde değışirler ve öteki ikisi hiçbir gürültü yapmadan ve böylece Padişah rahatsız olmadan odalarına giderler. Sabahleyin Şevketmeâb yataktan kalkınca [çünkü ilk önce o kalkar] baştan aşağı bütün giysilerini değıştirir ve çıkardıklarını (giydiklerini) ceplerinde bulunan ve hiçbir zaman az olmayan paraları yattığı kıza bırakır; sonra kendi dairesine çekilir; oradan, ona, o gece kendisine sağladığı doyumun güzelliğine ve mutluluk ölçüsüne göre mücevherler, para, büyük değerli giysiler gönderir. Kullandığı bütün öteki kızlara da aynı şeyleri yapar; ama bazılarıyla ilişkisi başkalarına oranla uzun sürer ve bazılarıyla olan bağılılığı ötekilere oranla daha kapsamlı olur, şehvet isteklerini karşılayanlara muhabbeti artar.

6 Metinde: Womens Lodgings.

Sultan (Kraliçe Efendi)

Ve bu sırada bunlardan biri kendisinden hamile kalır ve kendisine ilk çocuğunu verirse Sultan (Kadın Efendi) adıyla çağılır; eğer çocuk oğlansa durumu daha da güçlenir, büyük ziyafetlerle ve eğlencelerle Sultanlığı resmen kabul ve ilan edilmiş olur ve bundan sonra kendisine özel bir daire, büyük görkemli ve güzel döşenmiş odalar ve kendisine bakmak üzere birçok hizmetli verilir.

Padişah da aynı şekilde ona, istediği gibi ve eline geçen fırsatlarda keyfine göre harcayabileceği büyük bir gelir ayırır ve Saraydaki herkes onu Sultan olarak kabul etmek, onu ve onun sahibi olduğu her şeye gerekli bütün saygıyı göstermek zorundadır.

Öteki Sultanlar

Öteki kadınlar [çocuk doğursalar da] Kadın Efendi adını almazlar; ancak onlara da Sultan (Haseki) denir. Çünkü onlar da Padişah ile cinsi ilişkide bulunmuşlardır ve yalnız Padişahın birinci oğlunun ve İmparatorluğunun varisi olan çocuğun anası olan Kraliçe (Kadın Efendi) ve Padişah istediği zamanlarda sultanlarla görüşür ve bu nedenlerle öncelikleri vardır; derhal ötekilerin bir arada yaşadıkları yerden ayrılır, ayrı odalarda yaşarlar, kendilerine, derecelerine göre aşırı ölçüde iyi hizmet verilir, bakılır, para ya da giysi gibi şeyler bakımından hiçbir eksikleri olmaz.

Bütün bu (Haseki) sultanlar aralarında iyi geçinirler ama ikiyüzlülükleri ve içlerinde gizli kötülükleri de vardır; çünkü ötekilerin Padişah tarafından daha çok seveleceğinden korkarlar; yine de bu kıskançlıklar bir yana [dış görüntüleriyle] birbirlerine karşı çok naziktirler.

Eğer, Sultanın birinci olan çocuğu ve İmparatorluğun vârisi olacak olursa ve ikinci bir Haseki Sultan ikinci bir oğlan çocuğu doğurursa bu çocuk ölenin yerini alır ve bu [Haseki] Sultan derhal (Kadın Efendi) olur. Daha önceki ise yalnız (Haseki) Sultan olarak

kalır ve kendisine ayrılan gelirden ve itibardan yoksun olur. Böylece çocukların birbirlerinin yerini almaları sonucu (Kadın Efendi) rütbesi de bir (Haseki) Sultandan ötekisine geçmiş olur.

Sultanların Dul Aylıkları

Geçmişte Sultanlar Padişah ile düğün töreni yapılarak evlendirildi; fakat şimdi kadın, ayrılma halinde aylık bağlanmaması [Kebin verilmemesi]⁷ ve zıfak törenleri yapılmaması koşullarını kabul etmekte, yalnız Müftünün önünde, her biri evlenmeyi kabul ettiklerini söylemektedirler. Bu arada bir Hüccet⁸ düzenlenir. [Bu gerçek bir tanıklık belgesidir] ki bu belgede tarafların anlaşmalarından başka Padişahın kadına ne kadar gelir bağlayacağı da yazılıdır.

Sultanların şimdi [ve son yıllarda] evlenmemelerinin nedeni Padişahın yıllık beş yüz bin Çıkn⁹ (kese) olan gelirinin parçalanmamasını sağlamaktır. Çünkü Sultan Selim eşi olan Sultana (Kadın Efendi) o kadar çok gelir ayırdı ki (kendisinin onurunu arttıracak şekilde camiler ve hastaneler yaptırmak için istediği gibi para sarf edebilmesi amacıyla) bir emirname çıkardı. Buna göre onun (Padişahın) yerini alacak olanlar da Sultanla evlenmek isterlerse (niyetinde iseler) aynı şeyi yapmaları gerekecektir. Fakat şimdi bu gelir başka yerlerde kullanıldığı için paşalar ellerinden geldiği kadar, Padişahın evlenmesini engellemeye gayret etmektedirler. Çünkü Padişahı başkasının yönetimini istememektedirler; Bununla birlikte [evli olsun olmasın] Vâris'in (Veliaht şehzadenin) annesi herkes tarafından Sultan diye kabul

7 Yazar "Kebinsiz" olarak deyimini kullanılmaktadır. Kebin: Laçın ve -ninde mihr-i zenan manasındadır. Yani vakt-i nikahta tayin olunan meblağdır ki avam-ı nasta nikât tabir ederler. Türki'de 'Kalin' denir: Burhan-ı Katı, sayfa 314.

8 Metinde: Hogett.

9 Metinde: Chicquins.

edilmekte ve adlandırılmaktadır; (bu nedenle) bütün yüksek rütbeli kişiler tarafından kendisine değerli armağanlar verilmekte, kapısında sürekli olarak başlarında Kızlarağası olmak üzere otuz kırk tane siyah Hadım Harem—ağası bulunmaktadır; Sultan bunlara emir vermekte ve onları kullanmaktadır. Öteki (Haseki) sultanlar da aynı şeyi yapmakta ve Saraydan ve Padişahın yanından ayrılmamaktadırlar. Padişah çoğu kez eğlenme için öteki Saraylarına denizden gittiği zaman bunların hepsini ya da birçoğunu beraberinde götürmektedir. Kayıklarının iki yanında tenteler vardır ve kayıklarına binip inerken, kayığın arkasındaki odaya girip oturup kapanana kadar yanlarına Haremağalarından başka kimse yaklaşamaz; böylece Padişah'tan ve Hadımlardan başka kimse kendilerini asla görmez.

Padişahın Kızları, Kız kardeşleri, Halaları

Padişahın kızları, kız kardeşleri ve halaları (ve teyzeleri) de aynı Sarayda kalırlar. Kendilerine mükemmel hizmet edilir ve zengin, pahalı giysiler ve gereksindikleri eşya verilir. İstedikleri zaman, Padişah kendilerini evlendirene kadar bu böyle sürer gider; bundan sonra Saraydan yanlarında Padişahın verdiği ve içi zengin giysiler, mücevherler ve para ile dolu sandıklarını alıp çıkarlar ki bir sandıkta [en az] otuz bin Sterlin pound (İngiliz lirası) bulunur; [bu bizim çeyiz, drahome) dediğimiz şeydir]. Bunun dışında, zaman zaman sakladıkları ve başkalarının bilmedikleri, bazen çok büyük miktarlara varan ve önlerindeki yaşamlarında kendilerine destek olacak olan şeyleri de götürürler. Eğer Padişahın gözdesi iseler ve Padişah onlara daha görkemli bir şeyler vermek isterse, istedikleri kadın tutsakları (cariyeleri) ve hizmetlerini beğendikleri Haremağalarını beraberlerinde götürebilirler. [Ancak bu bir seferde yirmiyi geçemez.]

Bunlar gibi Sultan diye adlandırılanlar, yaşadıkları sürece, Sarayda iken aldıkları günlük olarak bazıları bin, bazıları beş yüz

Akça olan gelirlerini almayı sürdürürler; tutsaklar ve Hadımlar da eskiden aldıkları gelirleri almaya devam ederler.

Bunların evleri Padişahın hazinesi tarafından döşenir ve gerekli bütün mallar Beylikten (Hazine Ambarı) sağlanır. Böylece Sarayın içindeki (hayatlarından) daha güzel yaşarlar.

Eğer bir paşa bunlardan biri ile evlenirse ve evi o hanıma lâıyk ve uygun değilse, o zaman Padişah bu hanımın büyüklüğünü ve değerini karşılamak üzere kendi evlerinden birini [çünkü Padişahın ölen önemli kişilerden kalan birçok evi vardır] kendisine verir.

Kocası ise kadına bir mehir senedi (Mihr-i muaccel – Mihr-i müeccel) verir. Bu senet normal olarak yüz bin akça ve büyük değerde giysi, mücevherler, broşlar ve öteki süs eşyasıdır. Sultanların giysi ve yaşam modası sıradandır ve öteki kadınlardan farklı değildir ama esasta daha zengin, daha masraflıdır ve eşlerinin büyük yükler altında kalmasına ve para kaybetmesine neden olurlar.

Bunlar böylece evlendikten sonra, yine Padişahın Sarayında yaşadıkları zamanda olduğu gibi erkeklerle [eşleri dışında] görüşmezler ve yalnız kadınlarla görüşürler; genellikle bu görüşme Saraydaki eski tanıdıklarını görmeye gittikleri zaman olur. Fakat oradan geldikleri için [daha önce söylediğim gibi] Saraya istedikleri zamanlarda değil Padişahın izni ile gelebilirler.

Paşaların eşleri olan bu Sultanlar genellikle kocalarının efendileridirler, onlara hakaret ederler ve istedikleri gibi emrederler. Kuşaklarında her zaman ayrıcalıklarını ve egemenlerini gösteren değerli taşları olan bir hançer¹⁰ taşırlar ve onların Padişahın yakını ve gözdesi olup olmamaları ve onlardan memnun olup olmadıkları oranda kocalarına saygı gösterir, ona iyi ya da kötü muamelede bulunurlar. Bazen kocalarını bırakır başkalarıyla yaşarlar. Ama bunun için Padişahın iznini almak gerektirir; çünkü boşanma, Padişahın, Sultanın istediğini yerine getirdiği takdirde genellikle

10 Metinde: Hanjar.

zavallı kocanın mahvolması ve ölümü demektir. Bu yüzden karılarına karşı bunların boynu eğik olur.

Öteki Kadınlar

Padişahın gözdesi olmak talihine erişemeyen öteki kadınlara gelince, yine birlikte yaşamak ve öteki bakirelerle birlikte yemek yemek zorundadırlar. Gençlik günlerini kendi aralarında ve kötü düşüncelerle geçirirler [çünkü kabahat işledikleri zaman hanımlarına hizmet ve her gün Saraya getirilen gençlere (genç kızlara) kalfalık ederler. Fakat onlar için en büyük ikbal [bir İmparatorun yatağına girmek umudu tamamıyla yitirildikten sonra] bir olay (bir neden) sonucu Eski Saraya gönderilmektedir. Çünkü Eski Sarayda [oranın hanımının rızası olursa] evlenebilirler ve yıllarca süren sade ve tutumlu yaşamları ile biriktirdikleri paralarla, zaman zaman kendilerine verilmiş olan eşyaları da yanlarına götürürler. Bunlar tutarlı bir değerde olabilir. Çünkü Sarayda bulundukları sırada daha önce yakın arkadaş oldukları Haseki Sultanlar onlara birçok şey verirler ve kendi güzel kısmetlerine onları bir anlamda ortak ederler; bundan başka Padişahın hazinesinden günlük olarak derecelerine göre on beş ilâ yirmi ya da dört beş akça ücretleri vardır; bunlar her üç ayın sonunda, hiçbir zaman kesilmeden ve ertelenmeden ödenir: Haseki Sultanlar da aynı şekilde ödüllendirilir, yani üç ayda bir; ancak onların ödülleri günde bin ya da bin beş yüz akçadır, ayrıca istedikleri kadar giysi ve Padişahın kendi elinden de bol bol mücevher alabilirler.

Askerler de ve bütün bu tür kişiler [ne durumda ve ne ise] ödülleri Padişah'tan üç ayda bir alırlar. Birinci üç aylığa Masar; ikincisi Recce; üçüncüsü Reşen ve dördüncüsü ve sonuncusu Lezez'dir.

(Askerlere verilen ulufenin üç aylık dönemi bakımından bu adlar kullanılırdı; Örnek Reşen üçüncü üç aylık iki; Lezez ise dördüncü üç aylıktı ve Şevval, Zilkade ve Zilhicce aylarını kapsardı.)

Bayramlarda Armağanlar

Hizmetçi kadınlara yılda iki elbiselik kumaş ve iç çamaşırını için yirmi Pike'lik¹¹ ince keten bez ve mendiller için daha ince on pike keten bez, Bayram(lar)da¹² bir ipek elbiselik ve Padişahın gönlüne göre daha başka şeyler verilir. Padişahın alışımlı olarak bu hallerde öteki zamanlara oranla kadınlara karşı daha cömert olur; Sultanlara çok pahalı kürklerden yapılmış elbiseler, küpeler, broşlar, firketeler, kolları ve bacakları için bilezikler ve benzeri şeyler verir; bunlar çok değerli taşlarla süslüdürler. Padişahın deposu [Hazinesi] kendisine getirilen akıl almaz ölçüdeki bu tür armağanlarla doludur.

Haseki Sultanlara da paşalar ya da paşaların eşleri tarafından böyle zamanlarda aynı şekilde görkemli, pahalı armağanlar ve para verilir; bunlar (böylece) Padişahın gözünden düşmemeyi sağlar.

Ölen Padişahın Çocukları ve Kadınları

Para öteki armağanlara oranla daha yeğ tutulur. Çünkü (armağanları alanlar) açgözlüdürler, biriktirirler, bol keseden değil hesaplı harcama yaparlar (kendi özel keseleri bakımından) ve özellikle Padişahın ölümü olmak üzere beklemedikleri (onları habersiz yakalayacak olan) felaketli zamanlar için hazırlık yapar, tedarikli bulunurlar. Çünkü [yeni Padişahın annesi niteliğiyle Sarayda kalacak olan Sultan dışında] bütün geride kalan zavallı kadınlar Haseki Sultanlık unvanını yitirirler ve derhal Eski Saraya gönderilirler. Oğulları ve kızları [eğer yaşamakta iseler] geride Padişahın Sarayında kalırlar, orada yaşar, hizmetlerine verilen öteki kadınlar tarafından bakılır ve devlet tarafından yetiştirilir. Bu hallerde varlıklı olanlar, sahip oldukları çeyize, mülklere göre tutarlı ölçüde nitelikli erkeklerle evlenirler: ve Eski Saraydaki

11 Bir pike bir yardıdır.

12 Onların büyük yortuları / bayramları olan Ramazan ve Kurban ba - ramları.

(Baş Kadının) kendileri hakkında vereceği iyi rapor (tezkiye) bu konuda yardımcı olur. Bununla birlikte Padişahın olurunun alınması zorunludur: Padişah [birçok bakımlardan] onların eşlerinin durumları hakkında ayrıntılı biçimde bilgilendirildikten başka, kendi rızaları dışında boşanmaları ya da başka şekilde dul bırakılmaları halinde (kocalarının) onlara ne bırakacaklarını bilecektir. Böylece: bir Padişah kızının, Saraydan çıkarıldığında (çıkarıldığı için), çoğu kez bir paşa ile evlendirildiği görülür, buna karşın bu kızın annesinin [Padişah öldükten sonra] servet, rütbe ve şan, şöhret bakımından damadından çok daha aşağı düzeyde bir ikinci eş ile yetinmeye rıza göstermesi gereklidir.

Yahudi Kadınlar

Haseki Sultanlar Padişah'tan izin alırlarsa bazı Yahudi kadınlar Saraya gelip onların yanlarına girebilirler; bunlar olağanüstü kıvraktır ve onlara ince ve ilginç iş işlemeyi (örgü yapmayı) öğretmek perdesi altında boyanmak için sular ve yağlar yapma sanatını (makyaj yapmayı) gösterirler, [bir kez kapıyı koruyan ve giriş çıkışlarını gören hadımlar ile işlerini yola koyduktan sonra] maharetli dalkavukluklarıyla onlarla çok içli dışlı olurlar ve böylece Padişahın kadınları tarafından iyi karşılanır ve böylece [bir şekilde] kendi amaçlarını sağlamak bakımından onları etkileri altına alırlar. Bu nedenle (Haseki) Sultanlar bunları özel konularda kullanırlar; satmak istedikleri şeyleri dışarıya götürür ve satın almak istedikleri şeyleri getirirler. Ve bu nedenle Saraya girip çıkan Yahudi kadınları çok zengin olurlar. Çünkü getirdiklerini çok ucuza alır ve onlara (Haseki-Sultan, Sultanlara) pahalıya satarlar, bunun tersine olarak (Haseki-Sultan) Sultanların satılacak mücevherleri ve benzeri malları varsa [ki bunlar dışarıya gizlice çıkarılmak durumunda-
dır] yabancılardan tutarlı bir fiyat alırlar, sonra onların değerini bilmeyen [ve meydana çıkmasından korkan] (bu) basit (cahil) kadınlara, kendilerinin aldıklarının belki de yarısına sattıklarını

söylerler. Bu yoldan çok değerli şeyler Saraydan çıkarak dışarıda çok iyi fiyatlarla satılır. Ama bu Yahudi kadınların kocalarının bu malları pazarlamaları ve servetlerini dolandırıcılıkla sağladıkları anlaşıldığı takdirde, çoğunlukla hem yaşamlarını hem de mallarını yitirirler; paşalar, Defterdarlar Padişahın kendisinden çalışan bu değerleri yerine koymayı düşünerek birlikte bu konuya yönelirler; bu arada güzel bir iş yapmanın görüntüsü altında bu suçluların servetlerinden pay alırlar.

Büyük Kişilerin Yahudi Danışmanları

Bununla birlikte [genellikle sahtekâr ve hain olarak tanınırlar ama] yetkili ve saygın hiçbir Türk yoktur ki bir Yahudi danışmanı, işlerinin yönetiminde bir Yahudi yardımcısı olmasın; onların etkinliklerine güvenlikleri vardır ve Yahudiler de her zaman bu tür işleri kabul etmeğe hazırdırlar; eşleri Haseki-Sultan-Sultanlarla (ahbaplık etseler de) çok nüfuzlu ve güçlü olamazlar, fakat kendileri paşalarla ve yüksek rütbeli kişilerle çok yakın ilişki içindedirler.

Kadınların Cezalandırılmaları, Dayak, Sürgün ve Ölüm

Saray kadınları kabahatleri (suçları) için çok sert biçimde cezalandırılırlar ve kalfaları tarafından şiddetle dövülürler ve eğer itaatsız ve yola gelmez, dikbaşı oldukları anlaşılırsa, Padişahın emri ile ve derhal (saraydan) çıkarılırlar ve Eski Saraya gönderilir; (böylece) aralarından ayrılır ve atılır; kendisinin olan en iyi şeyler de elinden alınır. Fakat büyücülük ya da benzeri kötü işler yaptığı anlaşılırsa o zaman elleri ve ayakları bağlanır, bir çuvala konulur, geceleyin denize atılır. Böylece, eğer varlıklı olmak ve iyi sonuç almak isterlerse çok dikkatli hareket etmeleri, söz dinlemeleri ve kendilerini dürüstlük, namus ve edep bağları için de tutmaları gerekir.

Hiç kimse onlara hayvani ve olağan dışı pislikler yapmalarına neden olabilecek hiçbir şey getiremez; buna göre eğer turp, hıyar, kabak ve benzeri şeyler yemek isterlerse bunlar kendilerine dilimlenmiş olarak verilir; böylece bunlarla cinsel arzularını tatmin maksadıyla oynamalarına olanak verilmez. Çünkü çok genç olduklarından şehvete düşkündürler ve erkeklerle birlikte olmak isterler ve kuşkusuz bu tür şeyler yapmak eğilimindedirler ve çirkin [nezih, masum olmayan] düşüncelerin etkisi altında kalabilirler.

***Acemioğlanlar, toplanmaları,
dağıtılmaları, kullanılmaları***

BÖLÜM V

Acemioğlanların Toplatılması

Kadınları böylece anlattıktan sonra Saraydaki Acemioğlanları¹ ve nasıl kullanıldıklarını anlatmalıyım.

Bunlar normal olarak yaklaşık altı ya da yedi yüz kişidirler. Yaşları on ikiden yirmi beşe, ya da otuza kadardır. Hepsi her üç yılda bir Mora ya da Arnavutluk'un her tarafından toplanan Hristiyan çocuklarından oluşur² [hemen bütün Acemioğlanları]. Bunların ne olacaklarını daha sonra anlatacağım.

Sayıları tam belli değildir. Konu kapıcılara ve bu iş için atanan görevlilere ve onların kararlarına bırakıldığında bazen daha çok, bazen daha az toplanır; fakat en çok toplanmada hiçbir zaman iki binin üstüne çıkılmaz.

En iyi yetişmiş (olanlardan) ve savaşçı nitelikteki ailelerden seçilirler; toplandıkları tarihte on iki ya da en çok on

1 Metinde: Agiam Oglans Sözcük acemi ya da ustası (öğreticisi) olan a - lamındadır.

2 Acemioğlanlar dinlerinden dönen ya da Hristiyan dininden ayrılan çocuklardır.

dört yaşını geçmemiş olmaları gerekir. Aksi takdirde iyi bir Türk olmak açısından Hristiyanlığa çok alışmış olur ve yeni bir yaşam biçimi için uygun olmazlar. Kapıcıbaşılar gezilerini bitirdikten ve toplama işini tamamladıktan sonra bunları aşağıdaki şekilde dağıtmak üzere İstanbul'a getirir. Limana gelir gelmez, hepsine, renklerine bakılmaksızın kaba Selanik kumaşları giydirilir; başlıkları şeker kellesi biçiminde, deve tüyü renginde keçedendir.

Dağıtılmaları ve Yetiştirilmeleri

Bu şekilde Veziriâzama getirilirler; o bu sırada öteki paşalarla ve Sarayın subayları (görevlileri) ile bir arada bulunmaktadır. (Önce) kendisi, kendi yargısına göre en iyilerini seçer: Bunun sonunda vezirin seçtiği gençler Bostancıbaşı tarafından Padişahın Sarayına götürülür, orada bölümlere, (bölümlerdeki) eksiklerini tamamlayacak şekilde dağıtılır. Bundan sonra sünnet edilirler ve Türk haline getirilirler ve Türkçe öğrenmeye başlatılırlar ve (bu arada) çeşitli eğilimleri (yetenekleri) anlaşıldığında ve bakıcıları tarafından seziildiğinde ona göre teşvik edilirler ve aşağıdaki şekilde işe koyulurlar ve öğrenmek isteyenlere okuma yazma öğretilir, ama genellikle hepsi güreş etmeyi, atlamayı, koşmayı, demir ağırlıklar fırlatmayı, ok atmayı, bir şeyi parçalamayı ve [sonuç olarak] bir Türk askerinin işine yarayacak bütün idmanları öğrenirler.

Kalan Devşirmeler

Geri kalanlara gelince, Veziriâzam tarafından Padişahın bahçelerine, eğlence evlerine ve Padişahın hesabına işleyen (ve) Saray için odun ve yiyecek taşıyan gemilere gönderilirler. (Bunlar) gemilerin kaptanlarına, istenildiği zaman geri alınmak koşulu ile verilir. (Veziriâzam) aynı işi kentin zanaat erbabı ile de yapar; böylece bu gençlerin Yeniçeri oldukları zamana kadar başıboş

kalmamaların ve biraz iş öğrenmelerini sağlar. Ya da eğer onlar isterlerse bu işleri dışarıda da yapabilir; savaş zamanlarında bu zahmetlerinin karşılığı olarak büyük yararlar sağlarlar. Vezirîâzam, (bu gençlerden) bütün paşalara ve Sarayın büyüklerine de birçoğu (kişisel) hizmetlerinde kullanılmak üzere verir, ama hepsine adları ile ve bir deftere yazılarak verilir; böylece Yeniçeri yapılmak fırsatı çıktığında aynı kişilerin geri verilmesi sağlanmış olur. Fakat paşalara verilenler kalanların en kötüleridir ve yalnız ahırlarda, mutfaklarda ve ağır işlerde kullanılırlar; kalanların daha iyileri eğitimleri için gözetici olarak belirlenen bazı beyaz hadımlarına emanet edilir; böylece askerlik talimleri ile yetiştirilirler ve artık savaş için gücü kalmayan, Oturak³ olup evinde yaşama müsaadesi alan, ya da ölen Yeniçerilerin odalarına gönderilirler; böylece sonuncular sürekli çalışırlar. Padişah, Sultan ve Vezirîâzam onları çoğu kez, ayrıcalıksız olarak inşaatta ve öteki zahmetli, ağır işlerde çalıştırırlar.

Acemioğlanların Sicili

Acemioğlanlar böylece dağıldıktan sonra Başvezir, Padişaha bir defter sunar. Bu defterde bunların adları yazılıdır ve Padişah bunları gördükten sonra hepsini yasaya göre günde iki, üç ve en çok beş akça olan ücretlerini belirtir ve kendi el yazısıyla yazar: Bu defterler Defterdara emanet edilir. O da bu defterlere bakarak kimlerin, günün de ne kadar para alacaklarını öğrenir. Bu Defterdar paraların ödeme günü gelince [yani üç ayda bir kez] yapabildiğince görmeye gitmek durumundadır; kimin öldüğünü, ötekilerin nasıl yaşadıklarını, zamanlarını nasıl kullandıklarını, yararlanıp yararlanmadıklarını, böylece velilerinden ve gözeticilerinden öğrenir ve işler olması gibi gitmiyorsa durumu Padişaha anlatır ve düzeltilmesini sağlar.

3 Metinde: Otooracks. (Emekli ve mütekait Kapıkulu askeri.)

Saraydaki Acemioğlanlar

Şimdi Saraydaki Acemioğlanlara döneceğim; öteki Acemioğlanlardan söz etmeyi gereksiz görmediğim için konudan ayrılmayı zorunlu bul(muş)tum. Böylece bu konuyu iyice öğrenmemiş olanlar için bunla eğlendirici olabilir.

Saraydaki Acemioğlanları kalanlar arasından, Başvezir tarafından en iyi işler için seçilirler; ama ilk işleri çok aşağılık ve tutsakça işlerdir. Çünkü ahırlarda, mutfaklarda, bahçelerde, toprak kazmak, odun kırmak, kayıklara yüklemek, köpekleri dolaştırmak ve Odabaşları⁴ tarafından kendilerine ne emir verilirse onları yapmak gibi hizmetlerde kullanılırlar. Bu Odabaşlar da Acemioğlanlardır ama daha yüksek rütbede ve daha kıdemlidirler, günde on beş akça, yılda iki kumaş elbise, gömlekler ve mendiller için iki parça keten, bir çift çakşır ya da don yapmaya yarayacak kadar saten ve ince bez alırlar. Çakşırlar ve donlar topuklara kadar iner orada, bizim çizmelerimiz gibi büzülüdür.

Yönetim

Bu Odabaşlar da bir Kâhya (Kethüda)nın emrindedirler. Bu Kâhya da Bostancıbaşının vekilharcı, yardımcısıdır; Bostancıbaşı günde yaklaşık üç yüz akça alır; çünkü onların amiri yargıcı ve koruyucusudur. Bütün Türklerin rütbeleri, kim olursa olsunlar giydiği sarığın biçiminden ve büyüklüğünden ya da yaşam biçimlerindeki bazı görüntülerden anlaşılır; buna göre Odabaşlar ve Bölükbaşlar⁵ sıradan Acemioğlanlardan şöyle ayrılırlar: bellerine ipekten çeşitli renkte ve geniş bir kuşak takarlar, daha yüksek ücretleri vardır: [kendilerine Kâhya tarafından verilen yetkiye dayanarak] kendinden aşağı sınıfta olanları olağanüstü ölçüde hükümleri altına alır, eziyet eder ve en ufak yanlışlıklarında çoğu

4 Bir Acemioğlan takımının başı.

5 Bunlar Odabaşların rütbesindendir.

kez onları döverler. Ötekiler ise karşı çıkmaz, başlarına gelenlere sabırla tahammül ederler.

Onların da Sarayda yaşadıkları sürenin uzunluğuna göre birbirlerinin önünde bulunmak ve yerine geçmek gibi kuralları ve öncelikleri vardır; çünkü zaman süreci içinde [eğer orada kalmayı sürdürürlerse ve başka nedenlerle oradan çıkarılmazlarsa] Bostancıbaşının baş yardımcısı olmayı yatta çok üstün bir makam olan Bostancıbaşılığı da amaçlayabilirler, çünkü Bostancıbaşı Padişahın bütün bahçelerini yönetir, kayığının (saltanat kayığı) dümenini tutar, Sarayda başına sarık giyer oysa daha önceleri o da ötekiler gibi bir Acemioğlanlardı ve daha önce bir keçe külah giyerdi ve [Padişah ile arası, genellikle her Bostancıbaşı ile olduğu gibi iyi ise] daha yüksek mevkilere çıkabilir, Kaptan Paşa, Kahire, Şam, Halep Ağası hatta bezen Veziriâzam da olabilir.

Bu Acemioğlanlar özgürlükten tümü ile yoksun değildirler, dışarıya çıkar, aldıkları iyi tezkiye üzerine istedikleri yerlere gidebilirler, fakat başlangıçta çok yakından izlenirler ve Bostancıbaşı, Padişahın emriyle önemli bir kişiyi katetmeye gittiği zaman yanna birçok Acemioğlan alır. Bu iş en güçlü dört beş Acemioğlan tarafından yapılır.

Bazı hallerde, Türk doğumlu çocuklar da bunların arasına konulur [ancak çok nadir hallerde]. Bunların seçimi de Bostancıbaşı tarafından ve çocuklarından kurtulmak isteyen fakir insanlara bir iyilik olarak yapılır. Fakat önce durum Padişaha bildirilmelidir ve rızası alınmalıdır. Çünkü Türk doğumlu olanların yürekli (akıllı) olmadıkları ve başkalarına iyi hizmet edemedikleri kabul edilir ve kendilerince bilinen başka nedenlerle [Müslümanları arttırmak ve benzeri gibi] yalnız Hristiyan çocuklarını kabul ederler.

Odaları, banyoları (hamamları) ve mutfakları Sarayın duvarlarına bitişik olarak dışarıdadır ve her takım için çeşitli ve eşit olarak ayrılmıştır, bu odalar Acemioğlanların atandıkları yerlere

ve hizmetlere göre inşa edilmiştir. Yemeklerine gelince, et, çorbaları için bakliyat olarak istediklerini getirtirler; ekmekleri ve yiyeceklerin hepsi kilerden günlük olarak verilir, pişirilmesi ise kendilerine bırakılmıştır. Bu nedenler çoğu deniz kenarına gider, bol miktarda balık yakalarlar, bir bölümünü satar, kalanını kendi yiyecekleri olarak ayırırlar.

Daima giysileri içinde uyurlar [yalnız en üstteki paltolarını ve pabuçlarını çıkarırlar]; fakir Türklerin âdetlerine uyarak üstlerine kışın bir iki kilim, yazın ince bir battaniye (örtü) alırlar.

Padişahın bahçelerden geçmesi ya da kayığa binmesi, bunun dışında ava gitmesi [çünkü onları avını bulmak için köpek yerine kullanır] halleri dışında hiç görmezler. Fakat Padişah eğlenmek için bahçelerine çıktığında ve cariyeleri ile eğleneceği zaman bir hadım (Harem ağası) tarafından uyarılırlar, hadım yüksek sesle halvet⁶ diye bağırır, bunun üzerine hepsi olanca hızlarıyla deniz tarafındaki kapıdan çıkıp giderler, orada çimenler ve patikalarda dolaşırlar. Padişah ve kadınları oradan ayrılana kadar kesinlikle geriye dönüp içeri girmemek zorundadırlar. Çünkü Padişah'tan ve hadımlardan başka kimse onların (kadınların) yanına yaklaşamaz, kimse onlara bakamaz. [Eğer bir kimse kadınları görmek için hile ile bir köşeye saklanırsa ve meydana çıkartılırsa derhal öldürülür]. Bu nedenle herkes, “halvet” sesini duyar duymaz korkularından kuşkulardan kurtulmak için, kendisini yapabildiğince hızla dışarı atar.

Padişahın Sarayındaki bu Acemioğlanları öteki saraylarda ve okullarda (Enderunlarda) yetiştirilenler gibi, Yeniçeri yapılmazlar ve Padişahın adamları olarak tacirlerin, gemi kaptanlarının ve paşaların yanına verilmezler; fakat onları ve dışarıda, başlıca hükümetlerde görev alan soylu ağalarına verir, onlar da o ağaların

6 Metinde: Helvet. Çekilin, yokolun anlamına gelen bir sözcüktür ve P - dişah'tan başkası için kullanılmaz.

işlerini görmekte sadık yardımcıları haline gelir ve zamanla kendileri de çoğu kez dikkatleri ve sadakatleri ile buna layık olduklarını kanıtlayarak değerli insanlar olurlar.

Padişah da buna karşın onları pek çok hallerde, bir yere gitmeye niyet ettiği zaman; bir savaşa veya İstanbul dışında bir yere gittiğinde, böyle zamanlarda yapılması gereken, çadırın dikilmesi, sandıkların ve sepetlerin taşınmasında ve buna benzer birçok hizmetlerin yapılmasında kullanır. Bu gibi hallerde Padişahın yanına aldıklarının sayısı hiçbir zaman üç ya da dört yüz kişiden az olmaz.

***Padişahın içoğlanları, bunların
dört kademeli dört okuldaki
(enderun odaları) sert disiplinleri
ve eğitimleri ve bundan sonraki
yükselişleri üzerine***

BÖLÜM VI

İçoğlanların Seçilmeleri

Şimdi Padişahın İçoğlanlarını¹ anlatmalıyım. Bunlar da Sarayda tutulan gençlerdir; fakat durumları Acemioğlanlardan daha iyidir: Çünkü Padişahın ve ülkelerin hizmetinden eğitilir, yasaları ve savaş işlerini öğrenerek yetiştirilirler. Böylece zaman içinde bütün İmparatorluğun işlerini görececek yeteneklere sahip olabilirler. Gerçekte bunlar çoğu Hristiyan tutsaklar oldukları halde aralarında Türk doğumlu olanlar da vardır [ki çok yakışıklı gösterişli gençler olması ve görüntülerinden ilerde büyük değerde iyi insanlar olacaklarının anlaşılması gerekir]; bunlar Kapağası [ki Mabeyinci demektir] tarafından ve Padişah rızası ile alınır- lar. Fakat bu çok nadir olur ve çok güçlükle yapılır. Çünkü eski gelenek odur ki İçoğlanlar daima bulunabilen en soylu ve uygar

1 Bu sözcük içindeki gençler demektir ve bunların böyle adlandırılma- rının nedeni, Padişaha hizmet etmek için ayrılmış olmalarıdır.

Hristiyan mühtedilerden (Hristiyan iken Müslüman olan) ve tutsaklardan olmalıdır.

Bu nedenle, ister karada, ister denizde olsun, savaşlarda (tutsak) alınan ve soylu ailelerden geldiği anlaşılan ve yakışıklı olan her genç ya da kendiliğinden gelip Türk olmak isteyenler [ilerlemek isteyen pek çok kimse böyle yapmıştır] pazara çıkarıldığında Padişah için ayrılır ve [yetenekli ve anlayışlı olduğu anlaşılır anlaşılmaz] gelecekte büyük işler yapacakları düşünülerek] devlet yönetimi konusunda yetiştirilir; çünkü Türkler, doğuştan soyluluğun, özellikle iyi eğitimle desteklendiği takdirde ki bu Sarayda yapılabilir, en erdemli ve yüksek ruhlu insanları yaratacağını kabul ederler.

Disiplin ve Cezalar

Burada disiplin çok serttir, yönetimleri hadımlar olan âmirlerin elindedir ki onlar da çok sert ve acımasızdırlar; atasözünde denildiği gibi, bir kimse Saraydan çıktığında, bütün emirleri yerine getirdiği zaman kesinlikle dünyadaki en dayanıklı en sabırlı insan (olmuştur). Çünkü her küçük yanlışlıkları için uygulanan dayaklar, aç bırakmalar şaşılacak kadar ağırdır. Bazılarına öyle muamele edilir ki, Saraydaki süreleri hemen hemen bitmek üzere iken ve birkaç yıl içinde yüksek rütbeli bir insan olarak iken bu gaddarlıklara dayanamaz, ilerde büyük adam olacağım diye sürekli cezalandırılmak ve yaşamlarından bıkacak hale gelmektense Saraydan çıkarılmalarını ister, bir Sipahi ya da Müteferrika olarak küçük bir paraya rıza gösterirler.

İçoğlanların Sayısı ve Yetiştirilmeleri

Bu İçoğlanlarının sayısı belli değildir, bazen çok, bazen daha az olurlar; fakat benim işittiğime göre genellikle yüz kadardırlar. Büyük efendi kendisine verilenlerin sayısına değil, niteliklerinin iyi ve kendisine getirildikleri zaman genç olmalarını ister.

Saraya gelir gelmez kendilerine verilen dersler hayran olunacak değerdedir ve Türklerin barbarlığına hiç benzeme ve özel erdem ve disiplin sahibi insanlara yakışır niteliktedir. Çünkü öğretmenleri tarafından aşırı titizlikle yetiştirilirler, her gün dersleri yanında, iyi giyim ve muâşeret âdabı (yaşam görgüsü) öte yandan Muhammed (İslam) ibadet ve törenleri ve akıllarını zenginleştirecek neler varsa onlar öğretilir.

Odalar (Enderun)²

Bu nedenlerle Türklerin Oda³ dedikleri odaları vardır; fakat biz daha uygun olarak [bu odaların kullanışlarına bakarak] onları Okul diye adlandırabiliriz. Bunlar her biri ötekisinden yüksek olmak üzere dört tanedir. Çocuk olarak geldiklerinde ilk önce Birinci Odaya alınırlar ve orada ilk önce ahlak kuralı olarak susmayı, sonra [Padişahın yanında oldukları zaman nasıl hareket edeceklerini], yani başlarını eğmek, aşağıya doğru bakmak ve ellerini göğüsleri üstünde kavuşturmak şeklindeki hareket biçimlerini öğrenirler. Bunların hepsi saygılarının büyüklüğünü göstermek için yapılır.⁴

Bundan sonra [bütün öteki yöneticilerin başı olan bir beyaz hadımın (Akağa) öğretmenliğinde] okuyup yazma öğrenmeye, Türkçe çalışmaya başlar; bu arada kendilerine Arapça dualar ezberletilir. Ve bu Odada sabahları ve akşamları dikkatle ve takdire değecek bir şekilde izlenirler ve gözetiminde bulundurulurlar. Bu birinci okulda genellikle beş, altı yıl kalırlar; daha az akıllılar ve anlayışları daha düşük olanlar daha çok kalırlar.

2 (Kitabın metninde Enderun sözcüğü yoktur.)

3 (Yazar Türkçe oda sözcüğünü kullandıktan sonra İngilizcede oda a - lamına geldiğini açıklamaktadır.)

4 (Yazar satırların dışına üç küçük not eklemektedir:

Birinci ders susma; ikinci ders saygı gösterme; üçüncü okuma, yazma ve Türkçe konuşma ve Arapça duaları ezbere bilme.)

Sicilleri ve Ücretleri

Fakat İkinci Odaya geçmeden önce size şunu unutmadan söylemeliyim ki, Padişaha verildikleri anda Birinci Odaya girmeden önce Türkçe adları, ana memleketleri bir deftere kaydedilmiştir. Padişah onlara günlük dört, beş akçalık küçük bir ücret ayırmıştır; bu defterin bir kopyası büyük Defterdara gönderilmiştir, böylece bu çocukların hepsine zamanı gelince (üç aylıktır) ücretleri gönderilir.

İkinci Oda

Birinci Odadan ikincisine geçilir. Orada [öncekinden daha bilgili öğretmenler vardır] Fars, Arap ve Tatar dilleri öğretilir; büyük güçlükler çekerek çeşitli yazarların eserlerini okurlar, böylece Türkçeyi daha güzel konuşabilirler; çünkü bu üç dili bilmeden ve iyice anlamadan güzel Türkçe konuşulamaz. Türkçe esas itibariyle bu üç dil üstüne kurulmuştur ve gerçekte konuştukları dil ile hak dili arasında çok büyük ayrılık vardır.

Burada da güreş etmeyi, ok atmayı, demir güller fırlatmayı, mızrakla vurmayı, koşmayı ve silahlarını kullanmayı ve benzerlerini öğrenmeye başlarlar. Bu idmanları çeşitli yerlerde ve yöntemlerde yaparlar; bu idmanları aksattıkları görülürse şiddetle cezalandırılırlar.

Üçüncü Oda

Bu Odada da beş altı yıl kalırlar; sonra [her işi yapabilecek güçlü erkekler haline geldiklerinde] Üçüncü Odaya aktarılırlar; orada [eskiden öğrendiklerinden hiçbir şey unutmaksızın fakat bilgilerini büyük ölçüde arttırarak] ata binmeyi ve savaşlarda nasıl hareket edeceklerini öğrenirler.

Ayrıca, bunların her biri [hangi iş için uygun olduğu düşünülüyorsa] Padişaha yapacağı hizmet bakımından gerekli bir iş, sözcelişi traş etmek, sarık sarmak, giysileri güzel toplamak, tırnak

kesmek, hamamda yardımcı olmak, şahinlere ve köpeklerine bakmak, helâları temizlemek, ahırlara bakmak, hedef tahtalarını taşımak, sofrada hizmet etmek ve benzeri şeyleri öğrenirler. Daha sonra anlatacağım gibi, burada birkaç yıl kaldıktan sonra başkalarını eğitecek insanlar olurlar.

Fakat bu üç okulda bulundukları sırada, basit şekilde giydirilirlir; yılda biraz iyice kumaştan iki giysi alırlar ama verilen keten (çamaşır için) bezler Acemioğlanlarına verilenler gibidir.

Bunların, bu Odadaki cezalandırılmaları çok ağırdır, çünkü başlarındakiler çoğu kez ayak tabanlarına ve kollarına, bazen ölecek hale gelene kadar sopa ile yüz kez vururlar.

[Bu üç Odada kaldıkları sürece] yalnız kendi aralarında arkadaşlık edebilirler ve bunu da çok alçak gönüllülükle (çelebice) yapmak zorundadırlar. Çünkü her hangi bir yabancınnın onlarla konuşması, onları görmesi çok güçtür; eğer bu sağlanırsa Kapıağasından özel izin alınmak gerekir, görüşmede, o yabancı adı geçen gençle birlikte bulunduğu sürece bir hadım da orada hazır bulunur. Hamama gittiklerinde ya da benzeri hallerde hadımlar, cinsel hareketlerde bulunmalarını önlemek için daima orada hazır bulunur. Ve içlerinde otuz ya da kırk kişinin yattığı uzun odalar halindeki yatakhanelerinde [çünkü sedirlerin üstünde birbirine yakın olarak uyurlar] geceleri lambalar yanar ve hadımlar yanlarında (bulunarak) ve korkutarak onların cinsel davranışlarda bulunmalarını önlerler.

Üçüncü Odada bunlardan bazıları deri dikmek [ki Türkler arasında çok kullanılır ve çok itibar edilir], silah tamir etmek, ok ve yay ve kın (kılıf) [ok yay ve kılıç için] yapmak ve benzeri konularda sanatlar öğrenirler ve bu sanatlarına göre tanınırlar, buna göre şöhretleri olur. Çünkü haylazlıktan uzak kalmak ve bir sanat öğrenmek onurlu bir iştir. Çünkü kendileri de Padişaha öykünürler. Padişahlara da [iyi örnek olsunlar için] gençliklerinde

bazı sanatlar öğretilir; Padişah olunca bu sanatlarla uğraşmazlar ama kendi adamlarına, bunu yapmaları gerektiğini, eğer isterlerse yapabileceklerinin bilinmesini isterler. Birçok büyük (yüksek mevkilerdeki) kişilerin kendileri bu Odada iken uğraştıkları (ve öğrendikleri) sanatla tanınırlar.

Dinsel Öğreti Devlete Bağlılık

Burada hadımlar da [onların öğretmenleri olan] onların dinsel sadakatlerini (imanlarını) inceler, Türklüğe karşı yüreklerindeki [içlerinde yatan] duyguları anlamaya çalışırlar. Çünkü büyüdükçe ve Dördüncü Odaya geçmek üzere olduklarında [en büyük ve sonuncu Odadır ve oradan çok önemli görevlere çağrılacaklardır] ve bu nedenle, zaman içinde Türk İmparatorluğunun zararına politik eğilimler ve hilelere girişmemeleri için eskiden Hıristiyan olduklarını anımsamamaları ya da eski inançlarına dönme konusunda hiçbir isteklerinin olmaması gerekir.

Dördüncü Oda⁵

Böylece olabilen bütün kanıtlar (aranır) ve yargılamalar yapılır ve bu dinin gerçeklerine inandıkları anlaşılırsa o zaman Dördüncü Odaya seçilirler ve orada bir kez daha kayıtlara geçerler. Bununla birlikte Üçüncü Odadakilerin hepsi aynı zamanda ve bir arada Dördüncü Odaya geçirtilmezler; yalnız bütün disiplin derecelerinden başarı ile geçen ve hizmet için uygun olanlar geçerler. Ve Dördüncü Odaya gelenler hakkında ayrı bir not tutulur. Çünkü bunlar derhal Padişahın hizmetine verilirler, ücretleri sekiz akçaya kadar olmak üzere bazılarının çok, bazılarının az artar ve giysileri değişir, ipek ve çok değerli altın sırmalı kumaşlardan giysiler giyerler.

Burada cezalandırılmaları da sona erer. Fakat başlarının [saçları] ve sakallarının tıraş edilmesi sürer; yalnız iki tarafta,

5 (Bilindiği gibi Enderun'da Dördüncü Odanın adı Has'tır. Yazar bu odaların adlarını yazmamaktadır.)

şakaklarından aşağıya kulaklarının altına kadar inen zülüfler bırakmalarına izin verilmiştir; çünkü bunlar Padişahın odasına girebilme derecesine çıkmış olmanın işaretleridir.

Padişahın huzuruna çıkarken giysileri çok temiz olmalıdır; birçokları da Padişah eğlenmek için (Saraydan) çıktığında [kadınlardan hiçbiri yanında olmadığı zaman] onunla birlikte giderken de öyle olmalıdırlar. Ve artık Sarayın bütün büyükleriyle ve paşalarla serbestçe konuşabilirler, üstün ve önemli kişiler de bunların ilerde önemli yerlere gelebileceklerini ve kendilerine destek olabileceklerini düşünür ve onlara armağanlar verirler.

Bu Dördüncü Odadan [belirli yıllar boyu sürelerini tamamladıktan ve her bakımdan mükemmel oldukları, yukanda belirttiğimiz gibi anlaşıldıktan sonra] Padişah ağalarını seçer, bunlar Padişahın koruyucularıdır ve ona bakmakla görevlidirler. Bunların adları ve görevleri şöyledir:

1. Siliahtar Aga (Silahdarağa):
Padişahın kılıcını taşır.
2. Chiohuhtar Aga (Çuhadarağa):
Padişahın yağmurluğunu taşır.
3. Richiubdar Aga (Rikâbdarağa):
Padişahın üzensini tutar.
4. Mataragee Aga (Mataracığa):
Padişahın elini ve yüzünü yıkaması için su getirir.
5. Telbenter Aga (Tülbentdarağa):
Padişahın sarığını taşır.
6. Kemhafır Aga (Çamaşırcığa):
Padişahın giysilerinin bakımı ve çamaşırlarının yıkanması ile görevlidir.
7. Chefhneghir Bafhawe (Çeşnigirbaşı):
Baş sofracı

8. Dogangee Bafhawe (Doğancıbaşı):
Baş doğancı.
9. Zagargee Bafhawe (Zağarcıbaşı):
Baş avcı.
10. Turnackgee Bafhawe (Tırnakçıbaşı):
Padişahın tırnaklarını keser.
11. Berber Bashawe (Berberbaşı):
Baş berber.
12. Hamawmgee Bafhawe (Hamamcıbaşı):
Padişahı hamamda yıkar.
13. Muhafabeggee Bafhawe (Muhasebecibaşı):
Baş muhasebeci.
14. Tseskeregee Bafhawe (Tezkerecibaşı):
Padişahın sekreteri.

Padişah ve Ağalar

Bunların hepsi Dördüncü Odanın en yaşlı İçoğlanlarından seçilmiştir ve sürekli olarak Şevketmeâb'ın huzurunda başları eğik olarak bulunurlar [çünkü onun yüzüne bakabilecek kadar yürekli olmamalıdır]; ellerini saygılarının ve onun karşısındaki zavallılıklarının işareti olarak göğüslerinde kavuştururlar. Onunla konuşmazlar, onun huzurunda birbirleriyle de konuşmazlar. Ama Padişah emrettiği, bir şey istediği zaman olağanüstü çeviktirler ve yerine getirmeye hazırdırlar. Görevlerini kusursuz yaparlar, çeşitli görevleri ve işaretle verilen emirleri derhal yerine getirmek için daima yerlerinde bulunurlar. Öğle ve akşam yemeği saatlerinde odada bulunur, yemekleri kapıdan alır, Şevketmeâb'ın sofrası sininin üstüne kurulunca [ki Bulgaristan derisinden yapılmadır], yemekler getirilir ve Başsofracı tarafından tabak tabak Padişahın önüne konur ve Şevketmeâb istediği zaman kaldırılır.

Padişah bu ağalar ile çok mutlu olur ve onların yanında bulunmalarından, hizmetlerinden büyük zevk alır, kendisinin de hazır ve istekli olduğu zamanlarda onlara at koşturur, çeşitli sporlar yaptırır [özellikle leeret=cirit]⁶; onlara armağanlar, giysiler, kılıçlar, yaylar ve benzeri şeyler ve çoğu kez nakit para verir. Bunların hepsi daha önce Padişaha armağan olarak gelmiştir.

Elçilik Görevi

Padişah, bu iyiliklerinden başka uygun zamanlarda ağalarına elçilik görevi de verir ki bu iş çok kârlı bir iştir ve ilginin kesesine azımsanmayacak paralar getirebilir. Çünkü bu ağalardan biri Padişah'tan şu ya da bu hükümdarların yanına gitmek için bu görevi aldığı zaman [aslında kendisinin bizzat gitmesi kastedilmemiştir] hangi hükümdarın elçilere ne kadar armağan verdiği konusunda bilgi edinir; buna göre çavuş ile ya da bu mertebede bir kişi ile bu işi yapması için anlaşıp; bu kişi ya gitmeden önce ya da dönüşte, ağanın kendisi için en uygun gördüğü ödeme şekli ne ise ona göre payını öder.

Bu tür işler şaşılacak derecede kârlı olurlar. Çünkü Walachia (Eflak), Bugdania (Boğdan), Transilvania prenslerine ve Tartarie (Tataristan-Kırım) [kralına ki bütün bu hükümdarlara Padişah elçiler göndererek adı geçen ülkelerdeki egemenliklerini teyit etmektedir] gönderilenler oradan büyük çıkarlar sağlarlar; bu törenle onurlandırılmalarının bedeli yasalarında belirtilmiştir. Bununla birlikte bazen yerlerini biraz ısıtmadan Maazold (mazul = azledilmiş) de olabilirler.

Taşra Atamaları

Padişah böylece adamlarını, gereksindikleri parayı vererek ve böylece çeşitli yollardan olanaklar sağlayarak zengin eder; çünkü (bunlar) kendisinin uygun gördüğü zamanlarda, Saraydan ayrı-

6 At koşturularak ve birbirlerine mızrak (cirit) atarak oynanır.

lınca ki bazen birden bire olur, Amiral (liçe), Mısır, Halep ya da Şam Paşalığına ya da buna benzer büyük kentlere gönderilirler. Buralarda bütün eyaleti yöneteceklerdir. Büyük Efendi bundan başka, bunlara bu yerlere gönderdiklerinin yanına bir Musahib⁷ verir; aslında bu kendisiyle rahatça konuşabileceği ve yanına istediği zaman girip çıkabilen yardımcı bir kişidir. Bir ağaya musahib unvanı ve onuru çok büyük bir şöhrettir ve bütün öteki görevlerin üstünde olarak kabul edilir. Çünkü güç elde edilir ve Padişah tarafından layık olanlara lütuf olarak verilir.

Bu (yöntem) Padişahın ataları zamanından bu yana uygulanmaktadır; çünkü böylece dışarda güvenli adamları bulunur ve paşanın hareketlerinden bilgi sahibi olur; bu durumda (Padişahın) tahtına zararlı olabilecek bir şeye girildiği zaman; Padişah onların ödeneklerini kısmak ve benzeri önlemler almak suretiyle oyunlarını engeller.

Fakat Şevketmeâb eğer bu ağalardan birinden memnun değilse ya da ona gerektiğinden daha yüksek bir paye vermek istemiyorsa onu Rumeli ya da Anadolu Beylerbeyi⁸, Yeniçeri Ağası bütün sipahilerin başı olan Sipahiağası, atların yöneticisi olan İmrahorağa yapar: Ya da en azından bütün kapıcıların başı olan Kapıcıbaşığa getirir.

Büyük Efendi, adı geçen görevlerden birini verince, bunlar derhal Saraydan ayrılırlar; para ve mal olarak bütün varlıklarını da beraberlerinde götürürler. Çoğu kez öteki odalardaki gençlerden de alırlar ki bunlar Saraydan uzak kalmak istemeseler de Padişahın teveccühünü yitirdiklerinden küçük bir ücretle ve daha düşük itibarlı bir işi kabul ederek adı geçen ağa ile birlikte giderler.

Büyük görevlerle Padişahın Sarayından ayrılanları Veziriâzam uğurlar ve kendi evinde, onlara üç dört gün süren bir davet yapar.

7 Sözcük, yakın bir ahabap, bir konuşmacı anlamındadır.

8 Yunanistan'ın ve Anadolu'nun yöneticisi.

Bu davet onların kendi evlerini sağlamalarına kadar sürer. Yani tamir işlerini yapar, ailelerini yerleştirirler. Bu arada Saraydan ayrılrken kendileriyle birlikte gelen yabancıları kabul ederler.

Ayrılanların Yerine Geçme

Böylece Saraydan ayrılanların yerine kdemleri bakımından sonra gelenler [Töre böyledir] ve orada en çok kalmış olanlar geçer. Bu süreç, bir felaketli olay ya da çok kötü bir davranış dışında değiştirilmez. Çünkü onlar kendi aralarında devlet hizmetinde ikinci olarak kimin en yetenekli olduğunu bilirler; işler öylesine ayarlanmıştı ve düzenlidir ki Üçüncü Odadakiler bile geleceklerinin ne olduğunu bilirler, yeter ki onun tadını çıkarana kadar yaşasınlar. Gerçekte hepsi sürekli olarak Büyük Efendinin kendilerinden, onları dışarıya gönderecek kadar memnun olması umut ve isteği içinde yaşarlar; çünkü bundan sonra Saraydaki zahmetli görevlerinden olabildiğince çabuk kurtulur ve kapsamlı biçimde hükümet işlerinde yer alırlar. Türk görevlilerinin sık sık değişmeleri bu nedenledir; çünkü her yeni Büyük Efendinin, işinde ilerlemek isteyen, birçok adamı vardır.

Saraydan Ayrıılma ve Ziyaretler

Dışarıya gönderilenler genellikle otuz beş, kırk yaşlarındadırlar. Saraydan dışarıya sakalları tıraş edilmiş olarak çıktıkları için, (Sarayda sakal bırakmaları yasaktır) birkaç gün, sakalları çıkana kadar odalarında kalırlar; böylece öteki büyük kişilerin arasına girecek hale gelirler. Evde kalmak işlerine de gelir. Çünkü bu zamanlarda armağanlar alırlar, bütün Haseki-Sultanlar kendilerine giysiler, gömlekler, şalvarlar ve mendiller şeklinde armağanlar gönderirler. Bunlar çeşitli türden, pahalı bir şekilde işlenmiş, büyük değerler taşıyan armağanlardır; paşalar ve öteki büyükler de atlar, halılar, giysiler ve başka şeyler yani bir evi döşemeye ve bir aileyi gerekli şekilde donatmaya yarayan armağanlar gönderirler.

Bu armağanlar ilgili, Padişah tarafından ne kadar seviliyorsa ve itibar görüyorsa o kadar çok, o kadar zengin olur.

Sakalları uzadıktan sonra evlerinden dışarı çıkar ve ziyaretler yapmaya başlarlar; önce Başvezir ve sonra sırasıyla öteki büyüklerin hepsi ziyaret edilir; en sonunda Kapiâğasına, alçak gönüllülikle hizmetlerini arz ederler, bununla şunu demek isterler ki sağladıkları ikbal ve onur onun yardımı ile elde edilmiştir ve bu hareketleri kendisine (ilerde de) saygı gösterecekleri vadinde bulunmak anlamındadır.

Fakat Kapiâğasına yapılan bu ziyaret beyaz Hadımlar (Ak Ağalar) tarafından korunan Padişah kapısının (Babüssâde Kapısı) dışında olur; çünkü bu kapıdan içeri hiçbir zaman giremezler, meğer ki Padişah tarafından hareketlerinden önce görevleri ile ilgili olan konularda görüşmek üzere çağrılınsınlar.

Hepsi Kapiâğasının, kendilerini koruması, patronları olması ve kendilerinin arkasına Padişaha haklarında iyi şeyler söylemesi için sevgisini kazanmaya ve kendileri hakkında iyi tezkiyede bulunmasına çabalarlar. Çünkü onun çok güçlü olduğunu, Saraydaki en büyük kişinin o olduğunu ve daima Büyük Efendinin yanında bulunduğunu bilirler.

*Alt düzeydeki görevliler,
soytarılar, dilsizler, müzisyenler,
beyaz hadımlar (ak ağalar) ve
sarayın büyük görevlileri*

BÖLÜM VII

Sarayda kadınlar, İçoğlanları ve yukarıda sözünü ettiğimiz gençlerden başka gerekli hizmetler için çeşitli görevliler vardır. Ayrıca soytarılar, hokkabazlar, müzisyenler, pehlivanlar ve genç ve yaşlı birçok dilsiz vardır ki bunlar Kapağasın'ın izni olmak koşuluyla, Padişahın kapısından serbestçe girip çıkabilirler. Sarayda gerek Büyük Efendi gerekse yöresindekilerin bu dilsizlerle, Alla Muteftcha (Dilsizce), her şeyi konuşabilmeleri, tartışabilmeleri gözlenmeye değer bir şeydir. Bu konuşmalar işaretle ve mimiklerle yapılır ve sözle yapılan kadar açık olur; aslında bu tür konuşma biçimi gevezelikten hoşlanmayan Türklerin de işine gelir. Yörelerinde birçok dilsizler bulunan (Haseki) Sultanlar ve Padişahın öteki kadınları da aynı yöntemi kullanırlar.

Dilsizler, Önemleri, Görevleri

Sarayda bulunabildiği kadar çok dilsiz kullanmak eski âdettir (töredir). Bunun bir nedeni şudur:

Büyük Efendinin yöresindekilerle samimi bir biçimde konuşması onun azametine uygun düşmez; oysa dilsizlerle (işaretle) konuşması daha yerindedir, zamanını güzelce geçirmek istediği zaman ise bu tür (sessiz) konuşmalar onun için daha zevkli olur. Padişah onları bundan başka işlerde de kullanır; Şevketmeâb bir veziri ya da bu mertebede bir kişiyi öldürtmeyi aklına koyarsa ve bunu Sarayda kendi gözlerinin önünde yapılmasını isterse, o kişiyi odalarından birine çağırır, konuşma suretiyle onu arada tutar. Bu sırada dilsizler hazırdirler, [zavalı adam bu sırada hiçbir şeyden kuşkulalmaz], Padişah onlara bir işaret verir ve onlar da adamın üstüne çullanır ve onu boğarlar, sonra da ayaklarından tutup sürükleyerek kapıların dışına atarlar.

Fakat bu dilsizlerde bana göre takdir edilecek olan şey şudur [doğuştan dilsiz ve sonuç olarak sağırdırlar]; birçoğu oldukça güzel yazı yazabilir. İştme duyguları olmadığı halde nasıl öğrenebildiklerine gelince bunu başkalarının takdirine bırakıyorum. Fakat ben gördüklerime güveniyorum ve ben (onların yazdıklarını) bizzat kendim yazı ile yanıtladım.

Beyaz Hadımlar (Ak Ağalar)

Şimdi de Beyaz Hadımlardan söz etmek sırası gelmiştir, bunlar da siyah olanlar gibi Padişaha hizmet ettikleri, kapısını korudukları gibi (Haseki) Sultanların hizmeti ve gözetimini işlerinde ve kapılarının korunmasında kullanılırlar. Bunların içinde eski ve şef durumunda olan dördüne Padişaha ve yöresindekilere ilişkin olan en önemli ve güvence isteyen işler emanet edilir. Bunların birincisi Kapıağasıdır ve bütün Beyaz Hadımların başıdır ve Mabeyncidir. İkincisi Hazinebaşısı (Paşa), yani (Sarayın) hazinecisidir: Üçüncüsü Kilercibaşısıdır ve giysilerle (Padişahın gardırobu ile) görevlidir: Dördüncüsü Sarayağasıdır ve Sarayın bakıcısıdır.

Kapıağası ve Ayrıcalıkları

Bu dört yaşlı hadım içinde, [söylediği gibi] Kapıağası en yetkili ve Padişahın en çok itibar ettiği kişidir. Şevketmeâb ile yalnız o konuşabilir, bütün mesajlar, yazılı belge ya da başvurulur [olağan hallerde] onun aracılığından ve elinden geçer; Padişah, Saray içinde ya da dışında nereye giderse gitsin ona eşlik eder ve kadınlarına gittiği zaman onu gideceği odanın kapısına kadar uğurlar; fakat orada durur ve tekrar kendi dairesine döner; (ama) o kapının ardına, Padişah oradan ayrılacağı zaman çağırabileceği bir kimse olarak birisini bırakır. Kapıağasına günde sekiz sultana (sultanî)¹ ve giysiler ve gereksindiği her şey istediği kadar verilir. Bundan başka o mevkide bulunmak yüzünden bol miktarda para da alır [ve gerçekten bu kadar az harcaması olan bir adama gerektiğinde çok fazla]. Şu nedenle, ister Sarayda, isterse dışında olsun, hangi durumda ve rütbede olursa olsun bir iş yapmak isteyenler onun iltimasını sağlamak durumundadırlar (ve bunun için), onun hoşuna gidebilecek armağanları, kaç para mal olursa olsun, kendisine sunarlar.

Hazinedar Başı (Paşa)

İkincisi Hazinedar Başı (paşası)dır ve Sarayın içindeki hazineyi yönetmekle görevlidir; hazinenin bir anahtarı onda, ötekisi Padişahındır; kapısı böylece Padişahın mührü ile mühürlenir ve yalnız onun emri ile açılır. Bu hazinede ölmüş olan bütün sultanların bıraktıkları hazineler vardır ve buraya devletin başka hiçbir geliri girmez; yalnız Mısır Geliri (Vergisi)² ve komşu eyaletlerden gelen yıllık altı yüz bin akçe buraya konulur, bütün öteki gelirler Dış Hazineye gider. Bütün olağan ya da olağanüstü harcamalar

1 Yaklaşık üç Sterlindir ve Sultan'ın – Padişahın – yaşadığı İstanbul'da basıldığı için Sultanî denir. (Bir) tanesinin bu günkü değeri yaklaşık 7s. (şilin), on d. (peni)dir.

2 240 Bin Ster. (Sterling pound)

oradan karşılanır. Fakat bu İç Hazineden çok büyük gereksinimler olması dışında, hiçbir şey çıkarılmaz. Yalnız Padişah askerlerin paralarını (ulufeleri) almak için seslerini yükseltmeleri ve tehditlerde bulunmaları karşısında başka çareler bulunamazsa ya da benzeri olaylarda (bu hazine açılır); fakat bunun bir koşulu vardır. Büyük Baş Defterdar (buradan çıkan değerleri) son zamanlarda bunu sağlayamamaktadırlar.

Bu Ağa, oraya (Dış Hazineye) giren ve oradan çıkan bütün değerlerin kesin hesabını tutmakla yükümlüdür; kendisinden başka, gereğine göre yanına aldıkları dışında kimse o hazineye giremez. Ve buradan altın ya da gümüş çıkacağı zaman hepsi deri çantalar içine konulur, Padişaha getirilir ve onun istediği şekilde harcanır.

(Defterdar) aynı zamanda Padişahın bütün mücevherlerinin de emanetçisidir. Bunların defterini kendisi tutar, böylece Padişahın hangi mücevherleri (başkalarına) verdiğini ve Padişaha hangi mücevherlerin verildiğini ve yine bunun gibi onun hangi mücevherleri takındığını bilir. Kapıağası ölünce onun yerine geçer.

Kilercibaşı (Paşa)

Kilercibaşı (paşası) olan Üçüncü Ağa, Padişahın eşyalarının bulunduğu dolapların bakımı ile görevlidir; bu dolaplarda Padişaha verilen armağanlar bulunur. Bunlar sırmalı, ipek, yün kumaşlar ve her türden kürkler, kılıçlar, süs iğneleri, ham ipek, halılar ve onun işine yarayacak her türde eşyadır. Padişah bunları ister kendisi kullanır, ister başkalarına verir. (Kilercibaşı) bunlar için özel notlar tutar ve envanterini çıkarır; böylece Padişaha verilen ve Padişahın başkalarına verdikleri bilinmiş olur: bu aslında çok güç bir iştir, çünkü her gün giysi ya da başka türde büyük ölçüde armağan gelir ve Padişah her gün bu armağanlardan başkalarına verir. Fakat bu iş o kadar iyi düzenlenmiştir ki hiçbir karışıklık olmaz. Bu hadımın birçok hizmetkârı vardır [ve zamanının çoğunu

sarayda geçirir.]: ödeneği günde bir akçadır³, bunun yanında giysi ve öteki tür ödülleri de alır. Bunlar kendisine zaman zaman ve bol bol verilir: ayrıca kendisi Padişahın gözde adamıdır, çünkü Hazine-dar Başı'nın ölmesi, mevkiini değiştirilmesi halinde onun yerine geçecektir ve gerek Saray içinde gerekse dışında herkes tarafından büyük itibar ve saygı görür.

Sarayağası

Dördüncü ve sonuncu Ağa Sarayağasıdır ve Sarayın yönetimi ile yükümlüdür. Hiçbir zaman, özellikle Padişahın yokluğunda oradan dışarıya çıkmaz; fakat daima tetiktedir, yalnız (Sarayın) günlük hizmetlerini yapmakla kalmaz, bütün odaları gözden geçirir ve temiz, tertipli tutulmalarını sağlar, görevlilerin ve hizmetkârların işlerini, görevlerini yapıp yapmadıklarını denetler. Yaşlı ve işi de ağır olduğu için Sarayda, bahçelerde ve avlularda, deniz kıyısında atla dolaşmakta serbesttir. Öteki üç ağaya da aynı müsaade verilmiştir. Bu nedenle bunların bahçede yalnız kendilerinin kullandıkları bir ahır vardır.

Ücreti günde sekiz yüz akçadır⁴, ayrıca gerektiği kadar giysi ve kürk hakkı da vardır ve ötekilerden daha çok yaşarsa sırasıyla Kilercibaşı ve aynı yoldan Kapağasının yerine geçer.⁵

Bu dört Hadım [Sarayda Padişah'tan sonra en yetkili kimseler olarak] Saray içinde sarıkle dolaşabilir ve ata sarıkle binebilirler, ancak son Üçüncüsü, yani Hazine-dar Başı, Kilerci başı ve Saray Ağası kendiliklerinden Padişahla konuşamazlar, ancak kendilerine (Padişah tarafından) sorulduğu zaman yanıt verirler. Bununla birlikte üçü de [Kapağasıyla birlikte] bütün hadımlar, daha önce sözü edilen ağalar ve İçoğlanları ile birlikte, Padişaha hizmet ederler. Fakat yalnız bu dört ağa Padişahın Saray işlerini yönetir,

3 Ücreti 20 akçe bir shilling hesabıyla 50 sterl. (Sterling pound).

4 Ücreti 40 S (shilling).

5 Yazar, bu Odanın "Seferli" olan adını yazmamaktadır.

gereken ve ihtiyaç duyulan, günlük ya da gece için her şey ile ilgili emirleri onlar verirler.

Hadımlar (Haremağaları)

Saraydaki bütün Hadımların sayısı yaşlı, orta yaşlı ve genç olmak üzere iki yüz kadardır. Sadece hadım edilmekle bırakılmayıp, cinsel organları da dibinden kesilmiştir ve daha önce anlattığımız gibi, zaman zaman Padişaha sunulan dinleri değiştirilmiş gençler arasından seçilmişlerdir. Bunların pek azı ya da hiçbiri kendi istekleri dışında hadım edilmiş, ya da kesilmiş değildir. Çünkü [bu işi yapan ustanın anlattığına göre] büyük bir ölüm tehlikesiyle karşılaşmaktadırlar. Bu nedenle, rızalarını almak için kendilerine [zamanla] büyük insanlar olacakları konusunda vaat ve güvence verilir. Hepsine (bu ameliyat) Saraya ilk gelişlerinde ve çok gençken yapılır. Çünkü ileri yaştaki insanlara uygulanamaz.

Hadımlar İçoğlanlarıyla birlikte ve birçok konularda onlar gibi yetiştirilirler, onlar da odadan odaya geçirilirler ve sonunda hadım olmayanlar gibi, sıra ile Dördüncü Odadan alınıp Padişahın hizmetine verilirler.

Zatışahane, Beyaz Hadımların bazılarını İstanbul Sarayı'nda olduğu gibi Edirne ve Bursa Sarayı'nda ve başka yerlerde çalışanların yönetiminde, gençlerin eğitiminde kullanır, [Bunların her birinde genel olarak iki ya da üç yüz genç bulunur]⁶ ve bunların dikkat ve özen göstermeleri sonucu [öteki görevlilerin yardımı ile] bu gençler mükemmel bir disipline girerler; bu suretle daha sonraları bilgili ve iyi hareket etmesini bilen insanlar olduklarını kanıtlar.

6 (Bu tarihlerde Topkapı Sarayı'ndaki Enderun'dan başka Edirne ve Bursa'da da Enderun okulları bulunmaktaydı. Daha sonra bunlar kaldırılmış ve yalnız Topkapı Sarayı ve Galatasaray Enderunları kalmıştır. Enderun 1832'de, İkinci Mahmud'un başlattığı reformlar sırasında tamamıyla kaldırılmışlardır.)

Padişah, birçok kez, daha genç ve alt basamaklardaki Hadımların (ki bunlar daha yukarıdaki mevkilere gelmeyi beklemektedirler) yükselmeleri için en yaşlı, en zengin hadımları Kahire, Halep ya da öteki kentlerin ve Asya'daki eyaletlerin paşalığı gibi büyük görevlere gönderir, hatta Kubbe-altı vezirlerini azleder. Çünkü hadımlar çok yürekli değildirler ama mantıkları çok güçlüdür ve sadık adamlar olduklarını kanıtlarlar. Akılları, eğlenmekten çok iş yapmaya yöneliktir.

Ve bu nedenle Hadımlar, Sarayın öteki hizmetlilerinden daha güvenilir insanlardır. Bunların başkanları olan Kapağası, Padişahın merak nedeniyle biriktirdiği şeyleri onlara emanet eder. Padişaha armağan edilen bu gibi eşyanın muhafazası için yapılmış özel dolaplar vardır; bu dolaplarda büyük parçalar halinde Mora Paşasından gönderilen amber, Kahire'den tiryak, panzehir ve pelesenk ve benzeri büyük değerli şeyler, akıktan, kristalden, yeşim taşından ve turkuvazdan yapılmış kupalar ve benzerleri bulunur ve bunlar takdire layık bir özenle saklanmaktadır. Aynı şekilde Hindistan'dan gelen miskler de burada saklanır; bütün bunlar Padişah ile Sultanlar tarafından günlük olarak kullanılır.

Ölenlerin Malları

Sarayda hadımların yaşadıkları binaların yakınında çok büyük bir yer vardır, burada öldürülen ya da doğal hastalıklarla ölen kişilerden Padişaha kalan mallar muhafaza edilir; bunların sahibi Padişaktır. Bu mallar Defterdarbaşı tarafından oraya getirildiği zaman [ki bunları Beytülmalciden⁷ alıp oraya getirir], Padişah, baş hizmetkârları hazır bulunduğu halde, bunları görür, iyice inceler, kendisine ayracağını, hangilerini başkalarına vereceğini seçer. Kalanı Sarayın içinde ilan edilir, eğer her hangi bir kimse satın almak isterse satın alabilir ve kalanı sonunda

7 Beit il mawğee, ölenin mallarına Padişah hesabına el koyan görevlidir.

Bedestân'a⁸ gönderilir, orada her bir parça arttırmaya konulur; yönetici her parçaya verilen en yüksek fiyatı ilan eder ve sonunda en çok arttırana malı satar; bir mala fiyat veren kişi, onu yerine getirme gücünde ise sözünden dönemez. Bu malların satışından toplanan paralar Hazine-dar Başı Paşaya teslim edilir ve böylece dış Hazineye konulur.

Türkler, bu malları, bir gün önce bir bulaşıcı hastalıktan ölen bir kimsenin evinden çıkmış olsa da isteyerek alırlar ve kullanırlar, (onlar için) sanki hastalığın bulaşması yoktur. Sonlarının alınlarında yazılı olduğuna inanırlar, insanların yaptıkları yasalarla ya da zabıta kuvvetiyle onu engellemeye çalışmak, hasta bir kişinin yanında bulunmaktan kaçınmak ya da bu nedenle ölen bir kişinin giysilerini giymemek anlamsızdır.

8 Beziften (Bedestân – Bedesten): İçinde en iyi ve değerli eşyaların alınıp satıldığı büyük yapıdır.

***Siyah hadımlar ve Kuzey Afrikalı
siyah kızlar ve kadınlar, doktorlar
ve padişahın çocukları***

BÖLÜM VIII

***Siyah Hadımlar ve Eğitimleri, Kızlarağası,
Ücretleri***

Sultanlara hizmet eden, siyah Hadımlara ve Kuzey Afrikalı siyah kızlara ve Padişahın öteki kadınlarına gelince, belirtmek gerekir ki siyah Hadımlar, çocuk yaşlarında iken ve ergin ve hizmet görebilme yaşına gelene kadar, beyaz Hadım çocuklar gibi Sarayın öteki çocukları ile birlikte yaşar ve eğitilirler. Oradan ayrıldıktan sonra, kadınların yanına verilirler ve hizmet etmeye ve ötekiler gibi Sultanların kapısında [Kapıağası nasıl beyaz Hadımların başı ise Kızlarağası da onların başıdır] çalışırlar. Gündelik ücretleri elli, altmış akçadır, ayrıca yılda iki ipek giysi, keten ve kullanımları için gerekli öteki (bezler), çeşitli armağanlar ve benzeri şeyler alırlar. Bu armağanları, yabancı kadınları Padişahın kadınlarının yanına getirdikleri zamanlarda ve özellikle her gün kendileriyle görüşen Yahudi kadınlardan alırlar. Gündeliklerinin bu kadar yüksek oluşunun nedeni [ötekilere oranla] hiçbir zaman dışarıda bir göreve gönderilmemeleri, sürekli Sarayda yaşamaları

ve orada hizmet etmeleri; bu nedenle ötekiler gibi zenginleşme olanaklarının olmayışıdır.

Bunlar sümbül, nergis, gül, şebboy gibi çiçek adlarıyla adlandırılmışlardır. Çünkü kadınlara hizmet ettikleri ve sürekli olarak onların yanında bulundukları için adlarının onların bekâretine, tatlılığına ve iffetlerinin bozulmamış olmasına çağrı yapması gerekir.

Kuzey Afrikalı siyah kızlara gelince, bunlar İstanbul'a varır varmaz [bunlar Kahire ve yöresinden gemi ile getirilirler] derhal kadınların dairesine (Harem'e) götürülürler ve orada büyütülüp, hizmet etmeye uygun bir eğitim görürler. Ne kadar çirkin ve biçimsiz olurlarsa o kadar değerli olur ve Sultanlar tarafından beğenilirler. Bu nedenle Kahire Paşası [bunların çoğunu o gönderir] bütün Mısır'da ya da bitişik ülkelerde, ne kadar en sevimsiz, kömür siyahı (kuzguni), koca dudaklı¹ ve basık burunlu kız varsa onları bulmaya dikkat eder, bulduklarını Padişaha armağan olarak gönderir, o da bunları kadınlarına verir.

Siyah Hadımların Kullanılmaları

Bunlar geldikleri zaman eğer bir bedensel kusurları yüzünden beğenilmezlerse, işe yaramayan ya da yaramazlık eden öteki beyaz kadınlar gibi Eski Saraya gönderilirler; bütün bunlar Padişahın rızası ve emri ile yapılır.

Bu siyah Hadımlar, Sultanlar (Haseki) tarafından Büyük Efendi'ye iletilecek bir mesaj için gönderildikleri zaman erkeklerin tarafından geçerek Kapağasına küçük notlar getirirler, o da onları Padişaha verir; aynı şekilde Saraydaki bir görevliden bir şey istenildiği ya da kapıya gelen tanıdıkları ile görüşmek istedikleri zaman da böyle hareket edilir. Fakat bunun dışında,

1 Türkler blabber lip sözcüğü için Arap dudağı derler ki Kuzey Afrikalıların dudağına işarettir.

Sultanın özel izni olmadan Saray içinde bir yerden bir yere gidemezler.

Kadınların Hastalanması ve Hekim Getirilmesi

Buna karşın kadınların dairesinde her yere gidebilir ve Sultanların bütün hizmetlerini yaparlar, beyaz Hadımlarsa bunu yapamazlar. Çünkü oraya [Padişah dışında] hiçbir beyaz giremediği gibi bunların (beyaz Hadımların) girmelerine, kadınları görmelerine ve aralarına karışmalarına izin verilmez; o kadar ki, bunlardan (kadınlardan) biri hastalanırsa ve Hekimbaşı [ki Padişahın doktorudur] getirilecekse, önce Padişahın izninin alınması gerekir ve Sultanların odasına girince, orada yalnız siyahî Hadımları görür [bütün öteki kadınlar başka odalara çekilmişlerdir], oradan kendisini hasta kadının odasına getirirler; (hasta) kadın başından ayak ucuna kadar yorganlar ve battaniyelerle örtülmüştür, yalnız kolu, hekim nabzını tutabilmesi için dışındadır; hekim, yapılacak işler, perhiz ve ilaçlar konusunda gerekeni anlattıktan sonra, geldiği yoldan hemen çıkıp gider.

Fakat hasta Sultan ya da Büyük Efendi'nin yattığı Sultanlardan biri ise hekimin (hastanın) nabzını tutması için dışarıda bıraktığı kolu ince beyaz bir ipek ya da tafta bezle (tülbentle) örtülüdür. Çünkü eti (derisi) görülmemeli, ne de ona çıplak olarak dokunulmamalıdır; hekim onun işitebileceği bir şey de söyleyemez, fakat odasından çıkınca hangi ilacın uygun olacağını düşündüğünü söyler ki, bunlar çoğunlukla [Türklerin genel bilgilerine ve âdetlerine göre] rahatlatıcı ve serinletici (ferahlatıcı) şerbetlerdir. Çünkü hiçbir bilimsel tıbbi ilaç kullanmazlar; ben her hastalığa göre ayrı ilaç yapabilmeye yeter bilgileri olduğuna da inanmıyorum.

Fakat hastanın bir cerraha gereksinmesi varsa kadın, hiçbir vicdan (inanç) sıkıntısı olmaksızın acı çeker ve yapması gerekeni elinden geldiği kadar yapar. Çünkü bu durumda etini hekimden saklama çaresi yoktur. Sultan olmayan (Haseki olmayan) ya da Pa-

dişah tarafından kişi olarak ya da çok özel ve olağanüstü nedenlerle sevilmeyen kadınlar için bir cerrah gerektiğinde tedavi için Eski Saraya gönderilirler. Orada (ise) kendilerini eski hallerine getirecek olduğu düşünölebilen uygun ve yararlı şeyleri isteyemezler.

Sultanın Doğurduğu Erkek Çocuklar

Sultanın Padişaha doğurduğu erkek çocuklar, Saray dışından getirilen seçili bakıcı kadınlar (sütanne ve öteki bakıcılar) ile birlikte kendisinin yanında büyütölür ve yetiştirilir. Fakat Zatışahanenin öteki Sultanlardan (Haseki-Sultanlardan) erkek çocukları varsa [genellikle bütün Büyük Efendilerin vardır] o durumda çocukları Sultanlardan ayırırlar; böylece annelerin kıskançlık duymaları engellenmiş olur; ancak çocuklar altı yedi yaşına kadar birlikte oynarlar; çok zengin ve masraflı biçimde yaşatılırlar, giyim kuşamları aynı biçimde olur ve harcamaların hepsini Padişah karşılar.

Çocuklar dokuz, on yaşına kadar kadınlarla birlikte yaşarlar, yaklaşık on dört yaşında sünnet edilirler. Sünnet olayı daima ve özellikle (Padişahın) büyük oğlu sünnet edildiği zaman bütün kentte büyük törenler ve eğlenceler yapılır. Çünkü Türklerde çocukların sünnet edilmesi Hristiyanların düğünlerine benzer; onun için büyük ziyafetler, müzik ve armağanlar getirme (vesilesidir).

Beş yaşından on yaşına kadar [bu süre içinde kadınlar birlikte yaşarlar] Padişah tarafından atanan bir hocaları vardır. Bu hoca onlara okumayı, yazmayı, babaları olan Padişah önünde kibarca hareket edebilmeleri için muâşeret adabı (yaşam görgüsü) öğretir; bu kadınların Sarayına (Hareme) getirilir ve siyah Hadımlar tarafından [Padişahın kadınlarını hiç görmeden] bir odaya alınır. Çocuklar iki, ya da üç tane Kuzey Afrikalı siyah Kadının eşliğinde gelirler ve hocalarının ne kadar kalmasına izin verilmişse o kadar saat eğitim görürler.

(Padişahın) kızlarına gelince onlara o kadar özen gösterilmez; Padişah da onlara sevgi ve ilgi göstermez. Çünkü devletin geleceği

bakımından kendilerinden bir şey beklenmez; aynı şekilde bunlara çok saygı da gösterilmez. Fakat Büyük Efendi, ilerde eşlerine uygun olabilecek kadar yaşayacaklarını (düşünerek) onlara çok iyi bakım sağlar.

Şehzade² [Tahtın ikinci varisi] sünnet edildikten sonra eğer babası onu Sarayda daha fazla tutmayı uygun bulmuyorsa onu dışarıya göndermek için gerekli her şeyi sağlar. Böylece o (şehzade) dünyayı görür, öğrenir, deneyimler ve babasının ölümünde İmparatorluğu yönetme yeteneği kazanır. Padişah onun yanına güvendiği önemli hadımlardan birini verir, bu Hadım onun kılavuzu olacaktır ve bütün hareketlerini denetleyecektir; (Padişah) ayrıca kendi Sarayından seçtiği birçok adamını da ona hizmet etmek üzere kendisine verir. Ona kendisini bir prens gibi yaşatacak maddi olanakları da sağlar [kalan çocuklarına da bunları taşraya göndermek gibi bir niyeti varsa aynı şeyi yapar]. Her şey için emirler verildikten ve hazırlandıktan sonra (şehzade) babasından ve annesinden [ki Saraydaki bütün büyük kişilerin, bütün paşaların ve Sultanların yaptığı gibi annesi de ona birçok armağanlar verir]; Asya'da bir kent olan Manisa'ya hareket eder, orada, o ilde yaşayacaktır; orada en büyük (en yetkili) makam değildir, ancak babasının vekili olarak orayı yönetecektir. Eğer kendisine verilen görevin sınırını aşarsa kendisinden önceki birçoklarına olduğu gibi derhal gözden düşer, hakkında başkaldırma kuşkusu belirir; bu durumda kendisinin yardımcısı ve gözleyicisi olan Hadım, kendisine verilen görev gereği, Büyük Efendi'ye onun hareketleri hakkında sürekli bilgi (ve akıl) vermek, vezirlere olan biteni bildirmekle yükümlüdür. Aynı şekilde İstanbul'dan, Prens'in (şehzadenin) yaşadığı bu yerde uygulanacak emirleri de alır. Her şey [bir bakıma], bütün yönetim Hadımın yetkisindedir.

2 Sözcük Fars dilindendir ve Padişahların erkek çocukları anlamındadır.

***Aşçılar, mutfaklar; padişahın,
sultanın (kadın efendinin) ve
ötekilerin yemekleri; yemek
servisi, bulaşikhane ve sarayın
erzakları üstüne***

BÖLÜM IX

Yiyecek ve Aşçılar

Sarayın yiyecek işleri aşçılık için yetiştirilmiş Acemioğlanlar tarafından düzenlenir, [bu Acemioğlanlara afschees¹ denir ve öteki Acemioğlanlardan beyaz külahları gibi ayrılırlar; ancak bunlar da ötekilerin külahları gibi şeker kellesi biçimindedir], mutfaklarda iki yüzden fazla aşçı, bulaşıkçı vardır; baş görevliler ve sofracılar ve benzerleri (bu sayının dışındadır). Hepsî çeşitli mutfaklara özenle bakarlar ve hiçbirî kendi işinde ötekine güvenmez.

Padişahın Mutfağı ve Yemekleri

Padişahın mutfağı güneş doğmadan çalışmaya başlar. Çünkü Haşmetli (Padişah) erkenden kalkar ve onun için her şey hazır olmalıdır; zira (Padişah) genellikle üç ya da dört kez yemek yer.

1 Aşçılar.

Olağan olarak yazın olduğu gibi kışın da, öğleden önce saat onda öğle (esas yemek), akşam altıda akşam yemeğini yer.

Yemek yemek istediği zaman Kapıağasına söyle, o da bir Hadım göndererek aynı emri Sofracıya iletir, o da (Sofracı) yiyecekleri kotarır ve tabak tabak Padişahın masasına getirir ve Zatışahane belli Türk yöntemine göre oturur, yani dizlerini kavuşturur, önüne giysilerini korumak için çok değerli bir peşkir konur. Bir ikinci (peşkir) sol koluna konulur ve bununla ağzını ve parmaklarını siler. Öteki şehzadelere yapıldığı gibi (yiyeceği parçalanıp) hazırlanmaz, (o işi) kendisi yapar; önünde bir Bulgar derisi [ki sofra örtüsü yerine geçer] üstünde birkaç tür çok güzel ve her zaman taze beyaz ekmek vardır; gerçekten Türkler sıcak, fırından yeni çıkmış ekmeğe bayılırlar. (Padişah) ne bıçak ne de çatal kullanır, yalnız önüne her zaman iki tane tahta kaşık konulmuştur. Bunlardan bir tanesi çorba içmek içindir, ötekisi ise, susuzluğunu gidermek için, çeşitli meyvelerin limon suyu ve şekerle karıştırılması suretiyle yapılan hoşaf(1)² içmekte kullanılır. (Padişah) yemekleri teker teker tadar ve bitirdikçe (tabaklar) önünden alınır. (Yemeğin) eti çok yumuşaktır ve titizlikle hazırlanmıştır, böylece [daha önce söylendiği gibi] bıçağa gerek göstermez ve parmaklarıyla eti kemiğinden kolaylıkla ayırır. Masasında tuz kullanmaz, meze³ de bulunmaz. Fakat etten sonra, iyice doymuşken, midesini baklava⁴ ya da buna benzer bir şeyle kapatır. Ve böylece öğle ya da akşam yemeği bitince ellerini altından bir leğen içinde, değerli taşlarla süslü bir ibrik (kullanılarak) yıkar. Zatışahenin olağan yemekleri [bazı aşçıların bana anlattıklarına göre] çok miktarda kızarmış güvercin, iki ya da üç kaz, koyun, kuzu (eti), hindi, piliç, bazen, çok nadir olarak yaban ördeğidir. Aynı şeylerden ne kadar kızartılmışsa o kadar

2 Sirrups.

3 Antepaft (antipasto).

4 Bir tart, (turta)

haşlanmış ve her yemeğin çok güzel bir salçası ve çok lezzetli öteki (yenilecek şeyler) ayrıca et suları, çorbalar, porselen tabaklar dolusu reçeller, şekerlemeler ve hoşaf lar (kompostolar), yöntemlerine göre hamura sarılmış et (olan) Burrecks⁵ vardır. Yemek işini bitirdikten sonra bir yudum Sherbet⁶ iç er [bir yemekte birden fazla çok nadir olarak iç er, ya da hiç içmez], (şerbet) ağalarından birisi tarafından bir porselen tabak içine oturtulmuş, üstü kapalı derin bir porselen tabakla (kâse) getirilir.

Bu sırada, o (Padişahın) masa (başında)dır, kimseyle konuşmaz, ya da çok nadir olarak konuşur; ama kendisini eğlendirmek için bir çok dilsiz ve soytarı orada ayakta dururlar, (birbirleriyle) oyun oynarlar, birbirleriyle alay ederler. Bunlar Padişahın çok iyi bildiği işaret dili ile yapılı r. Çünkü işaretlerinden ne demek istedikleri kolayca anlaşılır ve eğer bir iki sözcük söylemek lütfunda bulursa, yanında duran çok gözdesi olan ağalardan birine iltifat etmek içindir ve ona masasından bir somun ekmek atar; bu çok özelliği olan bir iltifat ve lütuf olarak alınır; o da bunu (ekmeği) parçalara ayırarak arkadaşlarına dağıtır, onlar da onu ikinci elden almış olurlar ve efendileri olan Padişahın kendilerini onurlandırdığını düşünürler.

Zatışahanenin sofrasındaki tabaklar som altındandır ve sofranın örtüleri de öyledir (sırmalı), bunlar, mutfaklar (ve), öğle ve akşam yemekleri ve bütün sarı porselen tabaklar [ki çok değerlidir ve para ile satın alınamaz] Kilercibaşının sorumluluğu altındadır. Büyük Efendi Ramazan zamanında ki oruç (günleri)dir ve bütün bir kamerî ay sürer ve bu aya aynı ad (Ramazan) verilir, bu tabaklarda yemek yer. Bu zamanlarda Türkler gündüzün hiç yemek yemezler, ancak geceleri yerler; etlerde farklılık olmaz [yalnız

5 Küçük pide (börek).

6 Arapça bir sözcüktür ve içilecek şey anlamındadır, şerbetler çok çeşilidir.

domuz eti ve boğazlanmış hayvan eti dışında] ki yasalarına göre bunları hiçbir zaman yiyemezler.

Padişah çok nadir olarak dışarıda, deniz kenarındaki bir bahçe evinde ve kadınlarıyla olduğu, orada oturup avlandığını gördüğü zaman balık yer.

Büyük Efendi'nin sofrasında kalan yiyecekler, derhal ona hizmet eden ağaların⁷ sofrasına aktarılır. Böylece bunlar [hem bu yemekleri hem de kendi yemeklerini] yerken Padişah dilsizleri ve soytanları ile daha önce söylediğim gibi konuşmadan ve işaretlerle vakit geçirir. Bu arada onları tekmeler, döver fakat sonunda onlara altın vererek (gönüllerini alır). Bu maksatla, cepleri her zaman doludur ve böylece zamanlarını güzel geçirirler.

Ağaların Yemeği

Bu arada, Kapağası ayrı bir odada kendi mutfağında kendisi için hazırlanan ve Padişahınkinden çok daha düşük düzeydeki yemeğini yer.

Onunla birlikte Hazinedar Baş, Sarayağası ve bazen görüşmek istediği bazı hekimler (Padişahın hekimleri) ve Sarayın dışında yaşayan ve kendisini ziyarete gelen bazı Hadımlar da yemeğe katılırlar. Ve bu yemeklerden geri kalanlar, mutfaktan (getirilen) ek yemeklerle birlikte öteki beyaz Hadımlara, Di man mano⁸ verilir.

Odalardaki Gençlerin Yemekleri

Bu sırada, odalardaki gençlere de yemekleri gönderilir; bu yemek günde iki somun ekmek, biraz haşlama koyun eti, tereyağı ve balla karıştırılmış pirinç yemeğidir. Bu pirinç yemeği, daha çok çorba niteliğindedir ve kuvvetli (bir gıda) değildir; çünkü

7 Gentlmen waiters (Soylu sofracılar).

8 Birinden ötekine, ya da elden ele.

pirinci, eti azdır ve ekmeklerini yemeğe batırdıkları zaman lezzet vermeye yarar.

Sultan'ın (Kadın Efendi'nin) ve Öteki Sultanların Yemekleri

Öte yandan siyah Hadımlar Sultan'ın ve öteki Sultanların ve bütün öteki kadınların yemeklerini taşırlar; orada da Padişah için olan anlattığımız düzenleme uygulanır. Bir buçuk, ya da en çok iki saat içinde dağıtılır ve tamamlanır.

Sultanların (Kadın Efendi'lerin) yemekleri kalaylanmış bakır kaplarda getirilir. Bu kaplar çok temiz ve parlaktır, bazı kaplar ise beyaz porselendir, bununla birlikte yemek servisi onun (Haseki Sultanın) istediği şekilde yapılacaktır. Sultanlar için de kuşkusuz (aynı yöntem uygulanır); çünkü Padişah çoğu kez bütün gün onlarla birlikte olur. Yemek yerler, oyun oynarlar, uyurlar (yatarlar), kimse ilgilenmez, yaptıklarını kimse gözleyemez. Orada kendi aralarında ona çok zarif ve şahane yemekler yaparlar [olağan öğle ve akşam yemeklerinin üstünde ve dışında]. Bu yemekleri kendilerine çok bol olarak verilen etlerden ve meyvelerden (hazırlarlar).

Yazın karla karıştırılmış şerbetlerini içerler, bu karlar Saray için büyük miktarda ve yıllık olarak ama çok büyük bir maliyetle saklanır. Çünkü (bu) kar, armağanlar, törenler ve onu dağlardan getirmek ve yeraltında bu maksatla yapılmış yerlere yerleştirmek için yapılan öteki harcamalar yüzünden Saraya yılda yirmi bin akçaya mal olur.

Olağan olarak reçel-marmelât (şekerleme) ve peynir yemezler. Çünkü Türkler bunları yapmasını hemen hemen bilmezler, özellikle eğer peynir yaparlarsa hiçbir zaman iyi olmaz. Bu yüzden bütün Sultanlar, paşalar ve öteki büyük kişiler parmezandan (Parmezan peyniri) başkasını yemezler ki onu da Venedik Balyozu (Bailo of

Venice)⁹ sürekli olarak ve bol miktarda sağlar; çünkü onu çok sever ve canları istediği zaman hava almak için dışarıya (Saraydan) çıktıklarında iştaha ile yerler.

Sarayın Erzakı

Sarayın çeşitli ve ufak tefek erzakı çok bolca tedarik edilir; her bir yiyecek belli kişilerin yükümlülüğüne verilir; böylece hiçbir zaman gerekli şeylerin eksikliği olmaz. Çünkü görevliler, haklarında en küçük bir şikâyet yapıldığı zaman işlerini yitireceklerini iyi bilirler. Bu nedenle (erzakın) [gerektiği için] yalnız yeterli olmalarına değil iyi kaliteli olmalarına da çok dikkat ederler.

Önce, Büyük Efendi, Sultanlar ve paşalar öteki büyükler için ekmeğin en iyisi [gerçekten çok beyaz ve lezzetlidir]; orta mertebelikler için ikinci kalite ve Acemioglanlar ve aşağı kademedekiler için üçüncü kalitede [ki çok siyah ve serttir] ekmeğin [hazırlanır].

Büyük Efendi ve Sultanlar için yapılan en iyi ekmeğin unu Bursa'dan getirilir ve bu unlar Bithynia (Bursa ve yöresi) Vilâyetinde, Padişahın kendi topraklarında yetişen buğdaylardan yapılır. Yıllık ihtiyaç yaklaşık olarak yedi ya da sekiz Keloës¹⁰ dir ki bizim Londra ölçülerine göre o miktarda bushel eder¹¹. Bu buğday Constantinople'a (İstanbul) gelen en iyi buğdaydır; Bursa'da öğütülür ve (Bursa'daki) değirmenler Stanbooll'a (İstanbul) yakın yerlerdekilere çok daya iyidir.

Kullandıkları öteki buğdaylara gelince, [büyük bölümü] devletin büyük topraklara sahip olduğu Yunanistan'daki Volo'dan gemilerle gelir. Orada yetişen mısırın büyük bölümü, Negroponte'de bisküvi (galeta) yapılarak Padişahın savaş filosunda tüketilir; bir miktarı da gemileri ile oraya gelip yükleme ve boşaltma yapan Ragusalılara satılır. Fakat İstanbul'dan aldıkları ve vezirin kendi

9 Büyükelçi [Leiger Ambaffador].

10 (kile)

11 (Bir bushel günümüzde 4.5 kilodur.)

eliyle imzaladığı müsaadeyi de getirmeleri gerekir. Yine aynı şekilde İstanbul'a, yılda otuz beş ya da kırk bin kilo adı geçen Volo buğdayı getirilir. Bunlar büyük mağazalara¹² konulur sonra öğütülür ve çoğu saraya tüketilir: Kalanlar kentte satılır.

Sarayın bu kadar çok tahıl tüketmesinin şaşılacak yanı yoktur, çünkü sıradan hizmetkârlar yanında bütün Sultanların, büyük kişilerin ve çeşitli başka insanların kilerden ya da Zatışahanenin fırından; her Sultanın yirmi, her paşanın on, müftünün sekiz somun ve bütün ötekilere derecelerine göre, sonunda bir kişiye bir tek somun olmak üzere tayınları vardır. Hepsi Başvezirin takdirine ve emrine göre verilir; çeşitli ayrımlar Baş Kilercinin defterine ya da bütün fırınların yöneticisi olan kendi defterinde yazılıdır. Her bir somun Londra'daki üç penilik somunlar büyüklüğündedir, fakat (bunlar) çok hafif (ve) süngerimsidir ve hazmı kolaydır.

Pirinç, mercimek ve öteki baklagiller [ki büyük miktarda tüketilir] İskenderiye'den yılda iki sefer yapan kalyonlarla getirtilir. Mısır'dan bunlardan başka her türlü baharat ve şeker ve büyük miktarda konserve yiyecekler ve Türklerin çok hoşlandıkları turşular (gelir). Şekere gelince şerbet ve baklava yapmak için söylenemeyecek (akıl almaz derecede) tüketilir. Bunlar yalnız Sarayda (tüketilmekle kalmaz), Baş Ağalar, dostlar birbirlerine ikram ederler: O kadar sevilen bir şeydir.

Sarayda çok az baharat kullanılır, Türkler de (evlerinde) büyük miktarda [biber dışında] baharat bulundurmazlar. Çünkü şarap onlar için normal bir içki değildir, o nedenle onu istetecek bir şey yemekten kaçınırlar. Bununla birlikte Sarayın depolarında, her hangi bir vesile ile onlara gereksinme duyulmasına karşı, her türlü baharat stokları vardır.

Aynı şekilde Mısır'dan büyük hurma, erik ve öteki kurutulmuş çeşitli erikler getirtilir, aşçılar bunları yemek hazırlamakta,

12 Depolar.

kızartılmalarda ve haşlamalarda kullanırlar ve gerçekten onlardan çok güzel yemekler yaparlar.

Bal [ki Sarayda gerek sulu yemeklerde, haşlama yemeklerde, hamurlu yemeklerde¹³ ve sıradan insanlar için yapılan kaba şerbetlerde çok miktarda tüketilir] büyük toprak kaplar (küpler) içinde Eflak'tan, Transilvania'dan ve Moldova'dan getirilir, bu eyaletlerin prensleri de Büyük Efendi'ye armağan olarak gönderirler. Özel bazı kişilerin hesabına da gönderilenler vardır.

Bununla birlikte Padişahın kendi özel mutfağında kullanılan bal Cio¹⁴'dan gelir ve ötekilerden daha iyi ve daha saftır (temizdir).

Yağ¹⁵ [pek çok konuda kullandıkları için anlatılamayacak kadar çok yağ tüketirler; yemeklerde olduğu gibi, lambalarda ve benzeri konularda] Yunanistan'daki Modon ve Coron'dan getirilir. Bu illerin Sancak Beyi¹⁶ zaman zaman Sarayın ihtiyacının yeterince karşılanması ile yükümlüdür; bununla birlikte Padişahın kendi mutfağı için (gerekli zeytinyağı) Kandia¹⁷'dan ya da Zanta¹⁸'dan getirilir: (oranın zeytinyağı) daha tatlı, daha berrak ve her bakımdan Mora'nın (yağından) daha iyidir.

Tereyağı [ki çok büyük ölçüde tüketilir, çünkü hemen bütün yemeklerde ve özellikle pilav¹⁹ adını verdikleri sıradan yemekte kullanılır] Karadeniz'den, Boğdan'dan ve Caffa (Cassa)'dan kılları içeri dönük olan büyük öküz ve manda derileri içinde getirilir ve böylece Padişahın yöresindekilerin yıllık erzakı olarak depolara konulur. Fakat genellikle o kadar çok (tereyağı) vardır ki bir bölü-

13 Pancakes, Frittars.

14 Türkler (bu adaya) Sakuz (Sakız) Ada demektedirler; bu (mestick = s - kız) anlamındadır, çünkü bu adada sakız üretilir.

15 Zeytinyağı

16 Beylerbeyinden sonra gelen yönetici.

17 Girit

18 Zanta-Varadin

19 Haşlanmış pirinç.

münü, bal ve zeytinyağında olduğu gibi, kentte beylik olarak [yani Büyük Efendi'nin hesabına] satarlar. Düşündüklerinden daha fazlası olursa tüketim olanağı bulur ve olağanüstü kazançlar sağlarlar; çoğu kez istedikleri fiyatı kabul için dükkân sahiplerini zorlarlar, oysa malın [yağın] durumu kötüdür ve kokmak üzeredir.

Taze tereyağını hiç bilmezler. (Taze tereyağı) İstanbul'da yapılmaz ya da pek az yapılır. Fazla süt de içmezler, yalnız onu Yoghurd (Yoğurt) dedikleri şekilde ekşitirler. Bu şekilde ekşitilen (süt) susuzluğu giderir. Yazın gerek (Türkler) gerekse Hristiyanlar büyük miktarda (yoğurt) yerler. Bundan başka belli miktarda kaymak (sertleştirilmiş krema) yerler, ancak bu yüksek tabaka yemeğidir, sıradan halk (aşığı kesit insanlar=avam) için çok pahalıdır.

Etlere gelince: Her yıl, sonbaharda, kışa yaklaşırken, Paşa, Padişahın mutfağı için Basturma²⁰ tedarikine girer. (Bu pastırmalar) gebe hayvanlardan alınmalıdır. Çünkü o zaman [dediklerine göre] et çok yumuşak ve lezzetli olur. Bunu, Hristiyanların domuz etini kullandıkları gibi kullanırlar. Onunla pudding²¹ (sucuk), sosis yaparlar, haşlarlar ve başka şekillerde hazırlarlar.

Bu tür kurutulmuş et [bir ay süreyle en iyisi yukarı odalardan birinde, pek az ya da hiç tuz kullanılmadan asılı tutularak, fakat çok bastırılıp yassı hale getirilerek yeterince kuruduktan ve sertleştikten sonra] gelecek yıl boyunca bozulmadan duracak ve lezzetle yenilecektir. Türklerin arasında (pastırma) o kadar çok kullanılır ve sevilir ki, imkânı olup da kış için bu tedariki yapmayan bir aile reisi pek azdır; (aynı zamanda) çok hesaplı ve tasarrufludur. Bu nedenle taze et çok pahalıdır. Fakat bütün pastırmalar gebe inekten yapılmaz [Saray için yapılan pastırmalar böyledir], çünkü bazıları

20 (Pastırma): Bu adın takılmasının nedeni etin bastırılıp yassı hale getirilmesidir.

21 (Puding): Kızartılmış bir hayvanın bağırsaklarını et ve sebze ile doldurularak yapılan sucuk.

da öteki tür, öküzden ve iğdiş edilmiş ya da edilmemiş öküzden yapılmış olanını severler; onu çok daha ucuza alırlar.

Paşanın (söylediğim gibi) Padişahın mutfağı için hazırlanacaklar konusunda özen ve ileriye görme yeteneği vardır ve her yıl genellikle pastırma sağlanması için dört yüz sığır tüketilir; bundan başka Sarayda taze et de tüketilir; bunun miktarı belli değildir.

Sarayın mutfaklarına günlük olarak verilen öteki etler ise, [bana aşçılardan birinin söylediğine göre] şöyledir: Koyun iki yüz, mevsiminde kuzu yüz, dana on, kaz elli, hindi eki yüz, tavuk yüz, güvercin yüz çift.

Sarayda pek az balık, kabuklular ve öteki deniz hayvanları bulunur; bununla birlikte ağalar meze gibi yerler, deniz ise çok çeşitli (balıklar ve ötekilerle) doludur, istedikleri kadar tutulabilir. Bu nedenle Hristiyanlar Pazardan bol bol ve tutarlı fiyatlarla alabilirler. Sıradan ve fakir Türkler de bu yemek türünde onlara katılırlar.

Büyük Efendi [Saraydaki kadınları ve hizmetkârları da] konusunda yokluk çekmezler: Yılın belli zamanlarına göre bütün türlerinden armağan olarak ve bunun yanında Padişahın kendi bahçelerinden [ki kente yakın yerlerde ve pek çoktur] en güzel meyveler özellikle incir, üzüm, şeftali ve kavun²² bol bol gelir; bahçıvanlar kalanının İstanbul'daki bir yerde²³ ki orada yalnız Padişahın meyveleri satılır, satışa çıkarılır, (toplanan) paralar haftada bir Bostancıbaşıya getirilir, oda Zatışahaneye verir; buna (Jebbe Ackchefee) denir ki Padişahın cep harçlığı anlamındadır. Çünkü o da bunları vesile çıktıkça, kendisini eğlendirdikleri zaman dilsizlerine ve soytarılarına verir. Bu meyveler satıldığı zaman alanlar onları genellikle büyük kişilere gönderirler²⁴:

22 Melon (kavun).

23 Yemiş Pazarı denilir.

24 Bostancı Acemioğlanları.

Çünkü olağanüstü güzeldirler, Bostancılar onları sepetlere öylesine güzel dizmişlerdir ki çoğu kez değerli bir armağandan daha çok makbule geçer.

Mutfaklar

Saraydaki mutfaklardaki eşya (takımlar, vb.) tencereler, kazananlar, kaplar, tavalar ve benzeri eşyanın hemen tamamı pirinçtendir ve o kadar temiz ve çoktur ki bu türde bundan daha gösterişli bir görüntü olamaz; insan onların orada sürekli kullandıklarını değil satılmak üzere bulunduklarını sanır. Tabaklara (sahanlara) gelince, bunların hepsi kalayla kaplı bakırdandır, fakat sık sık ovulup parlatıldıkları ve düzenli bir şekilde tutuldukları için [her gün kullanırlar] onların sürekli parlaklıklarını gözlemek çok hoş olmaktadır. Ve bu sahanlardan çok miktarda vardır. Fakat Büyük Efendi onların büyük ölçüde kaybolmalarını kabullenmek zorunda kalmaktadır. Çünkü bu kadar kalabalık bir (Sarayın) insanlarına her gün, gerek içerde gerekse dışarıda [özellikle dört Divan günü] hizmet edilmektedir, bunların birçoğu çalışmaktadır, Defterdarlar [kayıpları ve maliyetlerini hesaplayarak] çoğu kez bunların hepsini gümüşten yapmayı ve sofracılara ve uşaklara emaneten vermeyi tasarlamaktadır; böylece bunlar zaman zaman hesap vermek durumunda olacaklar ve bunun sonucu olarak daha dikkatli hareket edecekler ve sıradan bir adamın öteki bakır tabaklarda (sahanlarda) olduğu gibi yemeğini bunların içinde taşımalarına izin vermeyecekler diye düşünülmektedir. Fakat bu çok pahalı olacağı için hiçbir Defterdar [şimdiye kadar] bu süregelen hırsızlıklara engel olma bakımından bunu tartışmışlar, doğru bulmuşlar fakat ne gerçekleştirebilmiş, ne de girişmeye cesaret edebilmişlerdir.

Sarayda ve yukarıda sözünü ettiğim mutfaklarda tüketilen odun sonsuzcasına büyük ağırlıktadır. [İstanbul'da her şey gibi odun da ağırlık ölçüsüyle alınır satılır], Saray hesabına [ki buna

Begleek (beylik) demektedirler] yaklaşık otuz büyük Caramufals²⁵ (okunuşu Karamusals) yılın bir mevsiminde başka bir iş yapmazlar, ama Karadeniz'e açılırlar, orada Padişahın odunlarını yüklerler. Bu öyle bir iştir ki Büyük Efendi'ye maliyeti çok düşüktür ya da yoktur [değeri bakımından]. Çünkü (odunun) kesilmesi, getirilmesi ve boşaltılması çok az masraf gerektirir ya da hiç gerektirmez. Çünkü adı geçen Caramufals (gemiler) Padişah için birçok sefer yapar ve navlun almazlar ve reisleri belirtilen rıhtıma kendi hesaplarına boşaltma yaparlar, yalnız sonunda İstanbul Ağasından²⁶ o yılki hizmetini yaptığına dair bir (belge) alırlar. Bundan sonra kendileri için çalışırlar ve gelecek yıl sıraları gelene kadar (Saraya odun getirme sırası) istedikleri yere giderler (Kendi hesaplarına çalışırlar).

25 Gemiler.

26 Kentin yiyecek ve benzeri gereksinmelerini sağlamakla yükümlü b - yük bir ağa: Sözcük İstanbul'un efendisi, sahibi anlamındadır.

*Donanım, yataklar, hastalıklar,
hastaneler, veraset, padişahın
harcamaları, eğlenceler,
(padişahın) saray dışına çıkışı,
başvuruları kabul edişi, padişahın
ahırları ve bayram kutlamaları
üstüne*

BÖLÜM X

Padişahın Eşyaları

Büyük Efendi'nin giysileri öteki erkeklerden biçim bakımından farklı değil, ancak uzunluk ve zenginlik bakımından farklıdır, ayakkabılarının tabanları da öteki Türklerde olduğu gibi demirler kaplı değildir. Fakat çocuk ayakkabıları gibi boyalı, fiyonklar ve çiçeklerle süslü ya da tamamıyla beyazdır. Sarığı paşaların sarığı gibidir; fakat onun (sarığında) tüyler ve mücevherler vardır (Yazar sorguç sözcüğünü kullanmamaktadır). (Bu tür sarığı) Sarayda Veziriazamdan başka hiçbir paşa kullanamaz. O da (böyle bir sarığı) savaşlara gittiği gün gösteriş için giyer.

(Büyük Efendi'nin) dairesine gelince, kadife ve altınlı (sırmalı) kumaşlar üstünde uyur. Yazın ipekle işlenmiş ve yorgana dikilmiş

(Câbani) Shafh¹ örtüler (âbani) yorgan yüzü ve kışın samur ya da kakım kürklerinden yapılmış iki örtü arasında uyur. Geceleri bir gecelik (Gheje-lick)² giyer ya da başına bir (shaftan) küçük bez sarar.

Ve kendi dairesinde yalnız başına yatarken, her zaman odası İçoğlanları tarafından gözlenir; bunlar ikişer kişi olarak ve her üç saatte bir değişerek (nöbet tutarlar); birisi oda kapısında, ötekisi yatağın yanında durur ve yatak örtüleri kayıp (düşecek) olursa (Padişahı) tekrar örter, ya da Zatişahane bir şey isteyecek olursa el atında bulundurulur. (Padişahın) yattığı odada, daima iki yaşlı kadın bulunur, ellerinde yanan kandillerle, Padişah yataktan kalkana kadar bunları söndürmemek üzere beklerler. Bu ışıktandırmanın nedeni şudur: Zatişahane (Tanrıya) bağlılık duyguları coşarsa, gece yarısında tespih çekmek (dua etmek) ya da Temcit namazına³ [ki gün doğmadan yaklaşık iki saat öncedir] kalkmak ister.

(Bu durumda yardım için hazır bulunmaları gerekir.)

Bu kadınların giysileri erkek giysileri gibidir. Çünkü çakşır (Chackshin)⁴ ve çizme giyerler. Giysiler adi (kaba) türdendir, ayakkabılarının ökçelerinde demir vardır.

Onlar da erkekler gibi giysilerini çıkarmadan, yani keten pantolonları ve yorgan gibi (kapitone) üstlükleri ile yatarlar. Bunların giysileri (de) yazın hafif ve ince, kışın kalın ve ısıtıcı olur.

1 Shafh ince ketenden uzun ya da kısa (bir bez) dir ki sarıklar da ondan yapılır fakat bu bezin (kumaşın) adı bizim pamuk ya da keten bezler için kullandığımız cambrick, holland vb. – bir tür bez adı Telbent (tülbent)'dir ki biz yanlışlıkla Türklerin (kafalarına) giydikleri Türban için kullanmaktayız; oysa gerçek ad Saruck (sark) dır ve Türkler kendileri bunu öyle adlandıırırlar.

2 Gecelik.

3 Temcheet Namaz (Temcid – Ululama... Sabah ezanından sonra min - reden okunan duayı dile getirir.

4 (Çakşır) Belden topuklara kadar olan pantolon.

Türklerin odalarında tuvalet konsolu (içinde su kabı bulunan eşya) yoktur⁵; fakat kalkınmak ve tuvalete gitmek gerektiğine yarı yerde olan (tuvalette) daima su dolu testiler hazır olarak bulunur ve orada yıkanır. Bu konuda kâğıt kullanmazlar, bunu çirkin bulurlar; ayrıca Müslümanların olağanüstü bir saçmalıkları vardır. Kâğıtların üstünde hem Tanrı adının ve hem de Muhammed yasalarının yazılı olduğunu düşünür ve böylesine kötü bir işte kâğıt kullanmazlar. Bu işe gittikleri zaman sarıklarını çıkarırlar; bir yeniçeri üsküf⁶ başında olarak hiçbir zaman çiş etmez, fakat o işi bitirdikten sonra onu (üsküf) öpmeli ve tekrar başına koymalıdır. Çünkü başlarını örten şeyin, bir bakıma, başları kadar onurlu olduğunu düşünürler.

Ücretlerin Ödenmesi

Büyük Efendi'nin Sarayda yaşayanlara, [rütbelerine ve durumlarına göre] saptadığı ücretler dış Hazinesden ödenir ve Başdefterdar [ki defterinde ücretlilerin adlarıyla birlikte ücretleri de yazılıdır] her üç ayda bir, bütün Odalara, torbalar içinde istihkakları ne ise gönderir, onlar da onu arada aralarında dağıtırlar; aynı şey kadınlar ve Acemioglanları için de yapılır (ve) bunlara has para (ayarı düşük olmayan) ödenir. Bayram da ise ki onların karnavalıdır (Padişah) onlara giysilerini, çamaşırlarını ve benzeri gereksindikleri şeyleri göndermekle yükümlüdür ve bu konuda hiç aksaklık yapmaz. Çünkü eğer onları memnun etmezse [özellikle bu zamanlarda] onlar da ilgili Defterdarı şikâyet edecekler ve (sonuçta) o da yaşamını ya da en azından işini yitirecektir. Büyük Efendi'nin hizmetkârları için ilgisi böyledir; yani (ücret alanlar)

5 Erkeklerde tuvalet konsolu yoktur ama kadınlar hamama ya da ılıcaya gittikleri zaman tuvalet eşyasını yanlarında götürürler.

6 Buna aynı zamanda Kecheh (keçe) derler, Yeniçeri başlığı demektir, fakat üsküf daha doğrusu kukuleta anlamına gelir.

çeşitli rütbelerdeki belli kişiler için uygun olmayan isteklerde bulunmamalıdır.

Sarayda Mirasçılar

Sarayda ister İçoğlan isterse Acemioğlan olsun, öldüğü zaman Oda arkadaşları onun vârisi olurlar ve geride bıraktığı malları onların arasında eşit olarak dağıtırlar. Padişah ile yatmamış olan genç kadınlar için de aynı yöntem uygulanır. Fakat bir büyük Hadım (Harem Ağası) ölürse, her şey Büyük Efendi'ye kalır. Çünkü bunlar her gün aldıkları çeşitli armağanlar, bahşişler nedeniyle zengin olmuşlardır. Eğer Saraylı bir Hadım dışarıda ya da hükümetin bir başka yerinde ölürse, yasalara göre servetinin yalnız üçte ikisi Padişaha kalır, kalan üçte biri, ölenin vasiyet ettiği şekilde kullanılır. Ancak bu da Padişahın bu konuda vereceği müsaadeyle olur ve (Padişah) öteki zenginlere (bıraktıkları mallara) uyguladığını, yüksek yetkisine ve gücüne dayanarak bunlara uygulamaz ve her şeyi kendisi almaz. Padişah hepsinin birinci ve en haklı vârisi olarak kabul edilir, kendileri onun tutsağıdır ve geçimlerini, mallarını, mülklerini, yararlandıkları her şeyi onun büyüklüğünden, cömertliğinden almışlardır; bu nedenle ölümleri halinde [ya da ne zaman olursa olsun isterse] sahip oldukları her şeyi geri vermekte isteksiz davranamazlar. Bu işler için Beytûlmalci (Beytel Mawlgee) adını taşıyan bir görevli vardır; bu (görevli) birisinin öldüğünü ya da öldürüldüğünü (idam edildiğini) duyar duymaz onun malı mülkü hakkında bir araştırma yapar ve defterdarlara bilgi verir; eğer konu önemliyse gerekli işleri (Defterdarın) yapmasına bırakır. Fakat Beytûlmalci, kendi özel çıkarı için çoğu kez [araştırmayı yaptıktan sonra] ölenin varlığının büyük bölümünü gizler (ve bunu) vârislerle kendisi arasında gizlice paylaşır.

Hastane

Sarayda sıradan bir kişi hastalandığı zaman, derhal odasından kumaşlarla örtülü olarak, elle çekilen bir araba ile hastaneye ya

da Lazaretta'ya⁷ taşınır ve orada Türk yöntemiyle tedavi edilir, tamamıyla tecrit edilir [hekim ve eczacı dışında], kendisiyle konuşmaya çok güçlük gelinir; iyileşince aynı yöntemle eski odasına götürülür.

Sarayın Masrafları

Yukarıda anlattıklarımızdan anlaşılacağı gibi Sarayın masrafları çok yüksektir. Fakat bunların dışında Padişahın, Sultanın; başvezir, gerek kara ordusunda gerek denizlerdeki Serdarlar⁸, büyük Defterdarlar (Baş Defterdar) ve ötekiler dolayısıyla büyük ölçüde başka harcamaları vardır. Bundan başka çeşitli vesilelerle dışarıya giden (İstanbul dışına), dışarıdaki görevden dönen ya da İstanbul'da (bulunanlara) armağanlar verir. Bu armağanlar giysiler, dikili olan ve olmayan pahalı kürkler, kılıçlar, yaylar, hançerler (Hanjar)⁹, kalem, iğneler, kuşaklar (gibi şeylerdir); bunların hepsi değerli taşlarla süslüdür, daha başka yüksek değerli şeyler de verir. Bunların dışında, Zatışahane, cömertliğini göstermek için bunların dışındakilere de niteliklerine ve başarılarına göre armağan verir ama bunların değerleri düşük olur. Bursa'nın altın ve gümüş sırmalı kumaşlarının bakımı ve saklanması ile görevli olan Hazine-darbaşısı; Venedik ipekleri ve öteki yün kumaşlar için ki, Sarayda bunlar büyük ölçüde tüketilir [çünkü başka türlü süsünü giymezler], ödediklerinin dışında (adı geçen Bursa kumaşlarından) yapılan giysiler için yılda iki yüz bin Sultane¹⁰ harcadığını açıklamıştır.

Büyük Efendi, bunlardan başka kendisine yabancılar tarafından verilen ve daha önce de belirtildiği gibi sahibi olduğu, ölümlerden kalan her şeyi verir.

7 (Karantina).

8 Kumandanlar, generaller.

9 Hançerler [Daggers].

10 200.000 Sultane (Sultani) yaklaşık 80.000 Sterlin pound (İngiliz lirası) eder.

Doğrusu, Zatışahane kadınlarına, Başağalara ve benzeri gibilerine ellerini her öptüklerinde bu cömertliği sürdürmez. Bununla birlikte gerçek odur ki bu verdikleri zamanı gelip tekrar kendi eline dönmektedir. Çünkü Sultanlar olsun, Hadımlar olsun ya da öteki zengin kimseler öldüklerinde o (Padişah) derhal onların mal ve mülklerine ya da bu mal ve mülklerin büyük parçasma sahip olur. Böylece Sarayda bu gibi şeyler için sürekli bir geliş gidiş vardır.¹¹

Haseki Sultan da aynı şekilde (armağan) dağıtır. Çünkü ona da böyle (armağanlar) verilmektedir ve o da bunların karşılığını vermek durumundadır. Bu nedenle kendisine, çok miktarda giysi ve öteki eşya verilir; bundan başka, (Sultanın) Padişah tarafından daha önce giyilmiş giysilerini (başkalanna) vermek müsaadesi vardır.

Veziriazam da Padişah hesabına vericilerden (armağan dağıtı-
cılardan) biridir. Bu işi gerek İstanbul'da bulunduğu sırada, gerek Büyük Efendi'nin kumandanı olarak savaşımlara gittiği zamanlarda yapar; bu nedenle savaşa hareket etmeden, Hazine-darbaşı tarafından kendisine büyük sayıda giysiler ve öteki eşya verilir, böylece savaş alanlarında [bütün işlerde ve her fırsatta almak ve vermek olan] Türk âdetine göre armağanlar vermek için donatılmış olur.

Padişahın Saraydan Çıkışı

Padişah [eğer isterse] denizden ya da karadan Sarayın dışına çıkabilir. Deniz yolundan gittiği zaman on altı, on sekiz kürekli kayığı (kaik) (büyük saltanat kayığı) vardır. Bu kayığın çok görkemli, çok pahalı bir biçimde işlenmiş koyu kırmızı kadife örtüsü olan bir kış (tentesi) vardır, (Padişah) onun altında yalnız başına, sırmalı kumaşlar ve kadifelerden yapılmış yastıklar üstüne oturur; ağaları karşısında ayakta dururlar, bir elleriyle teknenin kenarını tutarlar ve yalnız Bostancıbaşı [ki tekneyi yönetir] zaman zaman

11 (Yazar bu geliş gidiş için denizlerdeki suların yükselip çekilişinin adını, Ebbing ve Flowing deyimlerini kullanmaktadır.)

dümeni daha iyi kullanmak için oturabilir. Padişah, kayıkta onunla çok konuştuğu için [bu konuşmaları işiten olursa dilsizler küçük köpeklerin havlaması gibi sesler çıkarırlar] (bu sırada) Bostancıbaşı istediklerinin aleyhinde ya da lehinde bulunur. Büyük Efendi birçok şeyleri bilmediği için adamlarının lehinde, aleyhinde verilen bilgilere inanmaya eğilimlidir. Saltanat kayığında bu iş için yetiştirilmiş Acemioglanlar kürek çekerler. Gerçekten bunlar işlerinde çok iyi ve çok hızlıdır; kürek çekerken oturmazlar, fakat hamlalarını yaparken önlerindeki sıraya basarlar ve küreğe asıldıkları zaman geri gider ve arkalarındaki sıranın üstüne yatarlar: (Bu yöntem) kadirgalarındaki kürek çekme yöntemine çok benzer.

(Padişah) karadan giderse daima at üstünde gider ve [genellikle] Büyük Kapıdan çıkar, özellikle camie¹² ya da kiliseye¹³ gittiği zaman ki Cuma (onların kutsal günüdür)¹⁴ günlerindedir, bütün paşaları ve Sarayın diğer bütün büyükleri kent içinde onun yanında bulunurlar, (Saraydaki) hizmetkârlarının bir çoğu da atının üzengisinin yanında durur ve ağaları arkasından atla gelirler. Birçok solak (solack) ise okları ve yayları ile onun koruyucusu olarak önde giderler. Ve sokaklar boyu atla gider, başını hafifçe öne eğerek onları selamlar, onlar da büyük haykırışlarla ve varlık ve saadet duaları ile kendisini tekrar selamlar; buna karşılık olarak Padişah çoğu kez elini cebine sokar ve avuçlar dolusu para serpererek onları ödüllendirir. Camie giderken ya da gelirken, üzengisinin yanında yürüyen Saray halkı, (halk tarafından) yapılan bütün dilekçeleri almakla yükümlüdürler ve birçok fakir, kılıklarının pejmürdeliği yüzünden yaklaşamazlar ve uzakta güneş tepelerinde ve dilekçeleri ellerinde beklerle, onları gören Büyük Efendi [fakirleri hiçbir zaman hor görmez aksine

12 Mofchea=mosquée=Cami.

13 (Yazar Church sözcüğünü kullanmaktadır. Aslında bununla ibadet edilecek bir yer olduğunu anlatmak istemektedir.)

14 Sabbath.

yüreklendirir] birisini gönderip arzlarını ya da dilekçelerini aldırır, Saraya dönünce hepsini okur ve uygun şekilde işlem yapılmasını emreder. Padişah bu şikâyetler nedeniyle (vesile ederek) çoğu kez bunları fırsat bilip kendi hoşnutsuzluğunu ve gazabını uygulamaya girer, en büyük makamlardakilerin bile, haberleri olmadan, onlar hakkında hiçbir yasal işlem yapılmadan [yalnız Müftüye kendi niyetini bildirir, o da hiçbir zaman (Padişahın) niyetine karşı çıkmaz] istediği cezayı hemen uygulamaya koyar; hemen ölüm cezasına uğrar, en azından yerlerinden olurlar. Çünkü kendisini Âlempenâh¹⁵ olarak belirlemiştir, herkesin kendisine yapılan başvurularda anlatılan haksızlıkların mutlaka giderileceğini ve ilginin yardımına gidileceğini öğrenmesini ister; yine de kendi görevlileri kendi haksız etkinlikleri ile onları (bu adamları) mağdur ederler. Bu davranış yüzünden paşalar ve öteki büyükler, Büyük Efendi'nin dışarıda halkın karşısına olabildiğince az çıkmasını isterler, böylece haksız davalar ve haksızlıkların kulağa gelmesinden çekinirler. Gerçekte her zaman büyük bir korku içinde yaşarlar, ellerinden geçen işlerin çeşitliliği ve kısa bir uyarma ile yaşamlarını yitirme tehlikesi [pek az vezirin yatağında öldüğü gözlenmiştir] onlara şu atasözünü söyler: Makamında en büyük olan aslında camdan bir heykeldir¹⁶, bununla birlikte, durumlarının bu kadar pamuk ipliğine bağlı olmasına karşın rüşvetin büyüünden kurtulamazlar.

Büyük Efendi'nin Ahırları ve Atları

Büyük Efendi'nin (ev – Saray) halkının kullanması için İstanbul'da Sarayın yakınında Ahır Kapısı¹⁷ vardır. Bu çok büyük bir ahırdır ve içinde bin ya da daha fazla at bulunur ve İmrahor

15 Metinde: Awlem penawh: Âlemin (herkesin) sığınacağı. (Âlempenâh).

16 That he that is even greatest in office, is but a statue of glaffe.

17 Metin: Ahır Capfee: Bu ahır kapısı ya da rıhtımı demektir. Padişahl - rın büyük ahırları.

Paşa¹⁸ onlardan ve öteki atlardan, katırlardan develerden ve bu türden bütün hayvanlardan, samanlardan ve hayvan yemlerinden sorumludur. Kendisinin altında yardımcı olarak İmrahor ve birçok sıradan uşak vardır ki hayvanlara bakarlar; onlar da (İmrahor Başı ve İmrahor) seyislerin¹⁹ hayvanlara iyi bakmalarını sağlarlar, İmrahor Başı ve vekili, Büyük Efendi, ister kent içinde resmi olarak görüldüğünde ister av için ya da istediği şekilde (Saraydan) dışarı çıktığında, yanında gidecek hizmetkârlarına at sağlamakla yükümlüdür.

(Padişah)ın bu ahırdan başka, çeşitli yerlerde ahırları vardır. Bu ahırları hem kendi kullanır hem de başkalarına kullanır; söz gelişi, Zatışahane çoğu kez gittiği bahçeleri, eğlence evleri için Saraydan ayrıldığı zamanlarda Saray adamlarının atları (buralardan sağlanır). Fakat bu ahırların her birinde sekiz ya da on attan fazlası bulunmaz. Çünkü bu evlere gittiği zaman yanında pek az ağa bulunur ve bunlar da ağaların en büyükleridir.

Ayrıca, Bursa'da, Edirne'de ve çeşitli başka yerlerde, yarış için (yetiştirilen) aygır ahırları vardır. Oralardan İstanbul'a çok gösterişli taylar getirilir; bunların yanında Kahire'den, Damascus'dan (Şam), Bağdat'tan ve öteki yerlerin paşalarından armağan olarak sürekli at gönderilir, öte yandan büyük kişilerin ölümü dolayısıyla kendisine düşen payları da alır, bunların hepsi yüksek değerli atlardır ve kendi kullanımı için bakılırlar.

Fakat sıradan işleri yapan aşağı kesit hizmetkârlar için de pek çok at gerektiğinden Padişaha ayrıca Eflak'tan ucuz hayvanlar²⁰ da getirilir.

18 Atların baş yöneticisi, gerçek sözcük Emeer-Ahoor'dur ve ahırların Efendisi anlamına gelir.

19 Seifes (seyisler) at bakıcılar.

20 (Nag: Sıradan kalitesiz at.)

Büyük Efendi'nin, yukarıda anlatılan at ahırlarından başka beş bin katır vardır. Bunlar İstanbul'a yakın yerlerde bulunur ve seyahatler de çadırları, sandıkları, suyu ve diğer gerekli eşyayı taşımak için kullanılır. Veziriazam, [General Paşa olarak] ayrıldığında bunların büyük bölümünü kullanır; çok nadir olarak kalanların eksiklikleri tamamlanır. Padişahın kendisi savaşa gidecek olursa, (Saray) adamları, kendi atlarından başka bunların en az bin tanesini kullanırlar. Çünkü Osmanlı İmparatorlarına seyahatte oldukları zaman, hemen hemen (Saraylarında olduğu kadar) konfor sağlanır (rahat yaşam isterler). Gerçekten, genellikle Türkler, gezilere çıktıkları zaman, özellikle uzun seyahatlerde o kadar tedarikli olurlar ki, bana göre dünyada hiçbir millet bu konuda onları geçemez.

Bayramlar ve Törenler

Büyük Efendi, İmparatorluğun yasalarına bağlı olarak Bayram'ın ki onların karnavahtır, ilk gününde, yani Oruç ayı olan Ramazan sona erince kendisini halka göstermek, bütün büyük kişilerin ve kendi hizmetkârlarından yüksek rütbeli olanlarının giysisini (eteğini) öpmesine müsaade etmek durumundadır. Bu nedenle, o günün sabahı erkenden, çok zengin bir kılıkla, mücevherlerle süslü giysisi içinde, kendi dairesinden çıkar, İkinci Avluda ki, hadımların koruduğu kapıya gelir ve orada, kapıya yakın bir yerde Tahtı²¹ denilen üstüne ipek ve sırma işlenmiş bir Acem halısı serili (bir sedire) oturur: Başvezir, yanı başında ayakta durur ve (gelenlerden) uygun gördüklerinin adlarını, görevlerini, Büyük Efendi onlar hakkında bilgi sahibi olsun diye, söyler. Yüksek rütbeli bazı hukuk bilginleri²² geldikleri zaman Padişah onları onurlandırmak için bir ara yerinden kalkar ve onları öyle kabul eder, bazalarına,

21 (Yazar bu sözcüğün Taht=Throne anlamına geldiğine ayrıca işaret etmektedir.)

22 (Müderresler-Fakih.)

özellikle Müftüye²³ ve Kazaskere²⁴ daha fazla olmak üzere hepsine ilgi gösterir ve iltifat eder.

Bu tören bittikten sonra, bütün bu insanlarla birlikte Ayasofya Camiine²⁵ gider; orada o günün namazını²⁶ bitirdikten sonra bir hutbe (Yazar buna Sermon demektedir) dinler²⁷; sonra onlardan izin isteyerek kendi dairesine döner, orada yalnız başına öğle yemeğini yer ve öteki günlük işleri yapar; bu arada Divan da paşalar ve öteki büyükler için o günün şerefine çok görkemli bir ziyafet ve avluda da kendisiyle (Camie) gelenlerle ve orada bulunanlara büyük bir öğle yemeği verir. Yemekten sonra Zatışahane, töreye uygun olarak, Veziriazam'a bir bayramlık gönderir (Hil'at); bu bayramlık, içine çok pahalı bir kürk dikilmiş bir giysidir, devlet adamları, büyüklerine de (Rical) aynı türden armağanlar gönderir [fakat bunlar çok daha aşağı kalitedendir]; bu cömertliğini öteki ağalara da gösterir ve onlara kılıçlar, hançerler ve benzeri şeyler verir; Sultanlara pahalı mücevherler ve taşlarla süslü Filjan takısı²⁸ ve kuşak²⁹; Saraydaki öteki görevlilere de Bayramlıklar verir (Dediğimiz gibi) bunlar herkese yeni yıl armağanı demektir. Bayramın üç gününde [çünkü Bayram üç gündür ve bunun sonunda biter] geceleri deniz kıyısında donanmalar yakılır ve benzeri (eğlenceler) yapılır; bunlar sabahlara kadar sürer ve bu arada büyük bir davul

23 Metinde: Müftee. (Müftü)

24 Metinde: Cadeleefcher. (Kadı-asker=Kazasker

25 (Metinde Mofchea of Sancte Sophia diye geçmektedir). (Osmanlı padişahları Bayram namazlarını Sultanahmet Camisinde kıldır. Ancak bu araştırmanın yapıldığı tarihte Sultanahmet Camii henüz yapılmamıştır; bu nedenle bu iş için Ayasofya Camii kullanılmaktadır.)

26 Kutsal hizmet (İbadet).

27 (Bunun vaaz değil hutbe olması gerekir. Yazar olasılıkla vaaz ve hutbeyi aynı şey saymaktadır.)

28 Metinde: Filjan takeas. Kadınların giydikleri başlıklar (Filjan (?) takısı.)

29 Metinde: Cofback.

(kös) durmadan çalar; Padişah, Sultanların bunları görmesi için yanlarına gelir, onlarla neşelenir, öteki zamanlara oranla daha rahat ve içtenlikli olur; bu arada bütün kentte, üç gün boyunca ve geceli gündüzlü eğlencelerle, oyunlara daha çok özgürlük verir.

Sarayın dışında yaşayan Sultanlar da bu büyük eğlencelere çağnırlar ve onlar de hem Padişaha armağanlar sunarlar, hem de ondan Bayramlık alırlar; buna ek olarak bu Bayramlarda Büyük Efendi'ye paşalar ve büyük kişiler tarafından çok pahalı armağanlar verilir. Çünkü herkes başkasının önüne geçmek için çabalar ve böylece onun (Padişahın) yakınlığını, itibarını kazanacağını düşünür. Sultanlar da onlardan aşağı kalmazlar; çünkü onlar da kendisine gömlekler, mendiller, keten pantolonlar (donlar-şalvarlar), havlular ve benzeri şeyler sunarlar; bunların hepsi çok ince olarak işlenmiş çok değerli şeylerdir ve daha sonra Büyük Efendi tarafından kullanılacaktır.

Aynı üç günlük Bayram, bütün ülkelerde (Osmanlı ülkelerinde) ve İstanbul kentinde, hatta bütün Türk evlerinde yapılır, sokaklar [hemen hemen bütün köşeler] süslenir, genç yaşlı herkesin sallandığı çeşitli türde salıncaklar³⁰ kurulur; sallanmak için salıncakçıya iki üç akça verilirse yeterince eğlenilir. Fakat bu eğlenceler sırasında zavallı Hristiyanların ve Yahudilerin sokaklarda dolaşması sorunlu olur. Çünkü Türkler, o zamanlarda daha kibirli ve kavgacı oldukları ve Ramazan sırasındaki ayıklığı bir tarafa bıraktıkları³¹ ve şarap dolu oldukları için onları çok korkuturlar; eğer sarhoşken, para isterlerse ve reddedilirse onları fenalık yapmakla tehdit ederler. Aynı şeylerin bir başka Bayram olan küçük Bayram [bu küçük Bayram demektir]³², ki yaklaşık üç ay sonra gelir, o zaman da Türkler gece gündüz çok mutlu olurlar.

30 Metinde: Salunjacks. Siwings (salıncak).

31 Ramazanda hiç ağır içki içmezler.

32 (Yazar Kurban Bayramı deyimini kullanmaktadır.)

*Eski Saray, orada yaşayan
kadınlar; Türk evlilikleri ve
çocuklar; Esir satışları ve tanıklar*

BÖLÜM XI

Eski Saray

Çoğu kez [sırası gelince] Eskee Saraj (Eski Saray)'a değindim, ondan da [Padişahın Sarayının bir parçası ve neye yaradığı bakımından] kısaca söz etmek yanlış olmayacaktır.

Burası çok büyük bir yerdir, Padişahın Sarayınınkinden daha yüksek bir duvarla çevrilmiştir; binaları güzeldir ve içlerinde pek çok insan vardır, bunlar kadınlar ve hadımlardır, çevresi bir milin dörtte üçü kadardır, kentin en şerefli yerinde kurulmuştur. Ve burası İlk Saray¹ idi; İkinci Mehmed İstanbul'u aldığı zaman, bütün Saray adamları ile burada kalmak için yaptırmıştı. Yalnız bir tek kapısı vardır ve bu da demirdendir; bu kapı Beyaz Hadımlar tarafından tutulmakta ve korunmaktadır. Bu kapıdan hiçbir erkek giremez, yalnız buraya gereksinen şeyler getirilir, bu zamanlarda da getirenler kadınları göremezler.

1 (Yazar her yerde olduğu gibi burada da Seraglio sözcüğünü kullanmaktadır. Yani "Burası ilk saraglio idi" demektir.)

Eski Saray'da Yaşayan Kadınlar

Orada yaşayan kadınlara gelince, bunlar Padişahın Sarayından çıkarılan kadınlar, söz gelişi ölen Büyük Efendilerin (Haseki) Sultanları ya da kötü hareketleri ve tutumları ile Padişahın gözünden düşen kadınlar, Padişaha yakın olan, yatağına giren kadınların hizmetinde olup ta sakat ya da özürlü olanlardır, bunlardan başkası oraya gönderilmez. Hepsi [Kâhya Kadın denilen] yaşlı bir kadın tarafından yönetilir, bu kadın oranın yöneticisidir ve onların, mertebelerine uygun olarak buranın (Eski Sarayın) adetlerine göre hareket etmelerini sağlar: Bunlara yemekleri, giysileri ve ücretleri verilir, (Ama) hepsi Padişahın Sarayında iken aldıklarının çok altında alırlar; bununla birlikte (eskiden) Sultan olanlar, genel (ortak) topluluktan ayrı olarak kendi dairelerinde yaşarlar ve Padişahın gözünden ve sevgisinden uzakta bulunurlarsa da yine de kendilerine akla uygun biçimde hizmet edilir.

Bu Sultanlardan çoğu, eğer zengin iseler [Büyük Efendi'nin izni ve yaşlı kadınların önerileri (follicitation) ile] buradan ayrılır ve evlenirler, (o zamana kadar) biriktirdikleri ve aşırıdıkları şeyleri de beraberinde götürürler. Çünkü Padişahın Sarayından ayrılırken, işlerini kurnazca yapmazlarsa ve eğer değerli bir şeyleri olduğu biliniyorsa, Kadını² onu alır ve Büyük Efendi'ye verir: Bu nedenle eğer (böyle) şeyleri varsa bunun Saray dışında gizlice işitilmesini sağlar ki sonunda değerli bir kişi kendileriyle evlenmeye istekli olsun, ben böyle düşünüyorum.

Söylediğimiz Sarayda bahçeler, çeşmeler ve güzel hamamlar gibi her türlü gerekli şeyler bulunur. Ve Padişahın kendisi için de dayalı döşeli odalar vardır. Çünkü (Padişah) oradaki, daha önce anlattığımız gibi çeşitli vesilelerle Saraydan çıkarılan kadın yakınlarını, büyükannesini, kız kardeşlerini, halalarını (teyzelerini) zaman zaman ziyarete gelir.

2 Kızların başı (yöneticisi).

Bu Saraydaki öteki kadınlara az para verilir ve eğer kendi gelirleri yoksa kötü koşullar içinde yaşarlar; bu nedenle onlar da kendilerini dikiş dikmeye verirler, yaşamlarını sağlarlar ve (bu arada) iyi çıkarlar da edinirler. Sultanların Padişah Sarayında olduğu gibi Yahudi kadınlarını çeşitli vesilelerle kullanma müsaadeleri vardır; böylece bu kadınların (Sultanların) Sarayda olduğu gibi başka Yahudi kadınları vardır ve bunlar günlük olarak gelir ve yaptıkları işleri (bunlara) satarlar.

Eski Saray'da Evlenmeler

İster din adamı isterse halktan olsun her Türk canı isterse mihri vererek yedi eş alabilir, [fakat çok azı, hatta hiçbirisi getirdiği yük dolayısıyla, bir ya da ikiden fazla almaz], ayrıca istediği kadar Halayık³ alabilir ve onlardan olan çocuklar eşlerden olan çocuklar gibi meşru olarak kabul edilir ve baba öldüğü zaman onlar gibi mirastan pay alırlar. Fakat büyüklerden olan çocukların büyük ayrıcalıkları vardır. Çünkü bir paşa, Padişahın kız kardeşi ya da kızı ile evlenirse ve ondan erkek çocukları olursa, bu çocuklar Sancak Bey(liği), ya da Kapıcıbaşı rütbesinden daha yukarı rütbelere çıkamazlar, taç (hanedan) ile bağlantıları olduğu için daha aşağı rütbelerde tutulurlar, böylece aşağı mevkilerde tutularak başkaldırmaya güçleri olmaması sağlanır⁴. Fakat onların, babaları köle olan kardeşleri paşa olabilirler; çünkü bunlardan, Padişah kanından gelmedikleri için, kuşkulanamaz. Ve böylece anneleri bir Sultan olan çocukların, ötekilere oranla düşük mevkilerde oldukları görülür. Yukarıda belirttiğimiz nedenlerle bir köleden

3 Metin: Haylaks. Kadın tutsaklar (cariye).

4 Bu dönemde Padişah olan I. Ahmed, Fatih (Sultan Mehmed'in) Padişahların kardeşlerini öldürmelerine ilişkin Kanunnamesini kaldırmış ve tahtın babadan oğla değil en büyük şehzadeye kalması kuralını getirmişti. Bilindiği gibi kendisinden önceki Padişah III. Mehmed tahta çıkar çıkmaz on dokuz kardeşini öldürmüştü.

doğan bir çocuk bir Sultandan doğan çocuktan daha üstün olur. Fakat Padişahın öteki bendeleri ile eşit durumdadır.

Evlenme Hukuku

Evlenenler, yasalarda belirtilen çeşitli durumlarda birbirlerinden ayrılabilirler. Özellikle anlaşamadıkları ve birlikte huzur için yaşayamadıkları hallerde (böyledir); eğer erkek kadını boşarsa kendisine, Kadı ve tanıklar önünde anlaşma yaparken vermeyi (daha önce) vaat ettiği tazminatı⁵ vermek zorundadır. Eğer kadın erkeği boşuyorsa, hiçbir şey alamaz; ancak (evlendiklerinde) eşinin evine getirdiklerini alıp gider. Eğer çocukları olmuşsa, koca, erkek çocukları kadın ise kız çocukları almak zorundadırlar. Aynı yöntemin evli Hristiyanlar arasında da uygulandığı gözlenmiştir. Çünkü eğer koca Türk ise erkek çocuklarını alabilir; fakat karısı kız çocukları alır ve eğer kadın Türk olursa o da kızlarını alır ve erkek çocukları kocaya bırakır.

Eğer bir Türk kendisi kullanmak üzere cariyeler⁶ alırsa onları tekrar satamaz, onlar da ailenin üyeleri olurlar ve ölene kadar öyle kalırlar. Fakat kısır oldukları anlaşılırsa elden ele satılırlar, onların talihleri böyledir.

Türkler her türlü, her dinden ve her milletten tutsak satın alırlar ve onları istedikleri gibi kullanırlar [yalnız öldürmezler] ki Hristiyanlar ve Yahudiler böyle hareket edemezler; çünkü onlar yalnız Hristiyan ve Yahudi satın alabilirler.

Bu iş için İstanbul'da bu maksatla (yapılmış) Beziften (bedesten) denilen bir yer vardır, orada her Çarşamba (açık sokakta) her türden tutsak alınıp satılır ve herkes çeşitli kullanımlar için serbestçe gelip satın alabilir, bazıları bakıcılık (çocuk ya da hasta), bazıları

5 (Eski Hukukta mihr-müeccel, mihr-muaccel denilen tazminat.)
(Mihr=Mehir.)

6 Onunla yatmak üzere. (cariye, müstefreşe, odalık)

hizmetkâr (uşak, halayık) ve bazıları cinsel iştahları için (satın alırlar), çünkü sahipsiz kadınlarla ya da özellikle Türk kadınları ile yakalandıkları zaman cezalandırıldıkları halde “Adalet” buradan kendi cinsel ihtiyaçları için satın alanları cezalandırmaz.

Bu tutsaklar hayvanlar, davarlar gibi tekrar tekrar incelenir, bütün kasları, vücutları elle muayene edilir, sanki at alınıyormuş gibi⁷ ağızlarının içine bakılır, sonra hangi ülkeden geldikleri, dikiş, dokuma ve benzeri gibi şeylerden anlayıp anlamadıkları araştırılır; bazen çocuklar annelerinden ayrı, bazen iki üç erkek kardeş bir arada, bazen birini alıp kalanı bırakarak, hiçbir insanlık, sevgi ve dürüstlük koşulu olmaksızın satılırlar; alıcı ve satıcı bu işten yalnız çıkarlarını düşünürler.

Güzel bir bakire başkalarına göre yüksek fiyatla satılır ve onun bekâretinin teminatı olarak [Bakire çıkmazsa] (satıcı) yalnız onu satın almak için ödenen parayı geri vermekle kalmaz, bu işteki sahtekârlığı dolayısıyla büyük bir ceza da ödemek durumundadır. Bu Bedesten’in bir Emen (emin)’i vardır, alanlardan ve satanlardan harç alır ve bu paralar yılda epeyce bir miktara varır, çünkü harç oranları yüksektir.

Paşalar ya da öteki büyükler evlenme yolu ile Büyük Efendi’nin amcaları (ve dayıları), oğulları ve amcaoğulları (dayıoğulları) olurlarsa da, bu ilişkilerden dolayı Zatışahane ile daha sıkı fıkı, daha serbest olamazlar, aralarında böyle bir bağ yokmuş gibidir. Ötekiler gibi onlar da hala köle durumundadırlar. Hatta onların kullukları artmış olur ve daha önceki özgürlüklerin büyük bir parçasını yitirmiş olurlar. Çünkü evlendikleri Sultana karşı çok yumuşak başlı olmak ve öteki kadınlardan ve (eğer varsa) cariyelerden vazgeçmek zorundadırlar ve kadınlarının bütün kusurlarına karşı sabırlı olmalıdırlar. Bu nedenle değerli ve akıllı paşaların pek azı bu tür evlenmeler isterler; çünkü bu evlenmeler hem

7 as if they were so many horses in Smithfield.

masraflar hem de rahatsızlıklar getirir. Fakat Padişah emrettiği zaman, [onun kölesi oldukları için] boyun eğmek ve kabullenmek zorundadırlar, halbuki yükümlülükleri ve üzüntüleri o zamana kadar olmadığı şekilde artar.

Evlenme Töreni (Yalancı Şahitler)

Türklerin evlenme törenleri basittir: Cadee (Kadı) [ki aynı zamanda yargıçtır]’nın önünde bir Hoget (hüccet) yapılır ki bu tarafların istekleri ve yeminleriyle evlendiklerini gösteren yazılı bir belgedir; (bu belgede) kocanın eşine vereceği mihrin özellikleri (ayrıntıları) belirtilir, bu (tören) istisnasız olarak dürüst, namuslu tanıkların önünde yapılır. Çünkü Türkler arasında herkes tanık olamaz, ancak özgür, ileri yaşta, namaz kılan ve yasalardan anlayan, toplum içinde yeri olan, sözü dinlenen ve [hepsinin üstünde] şarap içmeyen kişiler tanık olabilirler. Çünkü bir Türkün şarap içen tanığı değersizdir (tanıklığı geçersizdir), yasaları böyle emreder [bununla birlikte müselle⁸, rakı⁹ ve boza içerler ki bunlar şaraptan daha serttir]. Fakat şimdi Türkiye’de [özellikle İstanbul’da] ahlâk bozukluğu öylesine yayılmıştır ki dünyanın hiçbir yerinde olmayacak kadar (çok) sahte [dış görünüşleri dürüst, ağırbaşlı] tanıklar vardır: Kimdir bunlar? [hiç olmazsa başları kimdir?] Bunlar Muhammed’in soyundan geldiklerini iddia eden sefil emirler¹⁰ kumpanyasıdır, daima yeşil sarık takmalarından öyle oldukları anlaşılır ve (ona göre) saygı görürler. Fakat bunlar benim gördüğüm en sevilmeyen insanlardır. Bunlara birçok zavallı Kadıyı, Nait (Naib)’i de ekleyebilirim, bunlar bizim İstanbul’da ki Knights (görevlilerimiz) in bize yaptıkları gibi parayla bu sefil işleri görürler. Böylece

8 Metinde: Moosellesse: Şişeye yeni konulmuş şarap (Bir kez arıtılmış şarap. Alkol içeren şıra. Okunuşu Müselles’tir.)

9 Metinde Rakee. Rakı.

10 Metinde: Emeer.

Avanias¹¹ çok kullanılan bir pratiktir; çünkü böylece zavallı Hristiyanları ve Yahudileri güçlü bir biçimde [ve kolaylıkla] yıldırırlar, rüşvet almak için sahte tanıklık etmek gerekirse, ya da kendi topluluklarına (arkadaşlarına) karşı bir iftira¹² yani haksız bir suçlama düzenlemek gerekirse onlara bile kıyarlar. Çünkü Türkler doğuştan açgözlüdürler [oysa dürüstlüğü sevdiklerini iddia ederler] ve eğilimleri soygunculuktur. [yine de onların arasında bazı dürüst insanlar olduğu kuşku götürmez], ellerine fırsat geçtiği zaman çabuk hareket ederler, kendi çıkarları için herkesi kandırırlar. Bu nedenle onlarla iş yapmak tehlikelidir; çünkü bu oyunları ile kendilerini daha önceden yapılmış anlaşmadan ya da bir yükümlülüğün kolaylıkla kurtarırlar. Yargı esas itibarıyla tanıkların şahadetine dayanır¹³. Bu nedenle, Türklerle bir anlaşma yapan kimse görüşme sırasında olağanüstü dikkatli ve ihtiyatlı olmalıdır.

11 Metinde: Avanias.

12 Metinde: Eftira ya da Avania: Avania (hakaret, kötü muamele, haksız suçlama).

13 Yani güçlü tanık gereklidir.

***Dinleri, Düşünceleri, Din
Adamları, Zamanlar, Mekânlar,
Kutsal Törenler (Ayinler) ve
Kadınların küçük tutkuları***

BÖLÜM XII

Türklerin Dinleri

Türkler her şeye kadir olan Allah'a inanıyorlar ve onu çeşitli şekilde adlandırıyorlar. 1. Huu 2. Allah 3. Tangree (Tanrı) 4. Hack (Hak) 5. Hack Teawlaw (Hak Teâlâ) 6. Allah Teawlaw (Allah Teâlâ) 7. Jehawnee awfeereen (Cihân-âferin) 8. Hoday (Huda) ve başkaları¹. Ve bütün kâinatın Yaratıcısı odur ve Kıyamet gününde iyi insanlar için lütufkâr, affedici olacaktır. Cennetin en üst katında oturur, özel melekler kendisine hizmet ederler, başlangıçta itaatsizlik edenleri (oradan) atmıştır, onlar ve kötü insanlar için bir cehennem yapmıştır. Ve (Türkler) bu iki yerde yani Cennet ve Cehennem'de sonsuza kadar yaşanacağını kabul ederler. Böylece ruh ile bedeninin tekrar birleşerek yeniden doğacaklarını söyler ve

1 1. Hû = Allah, Arapça özel isim, 2. Allah = Arapça isim, 3. Tanrı = Ö - türkçe özel isim, 4. Hakk = Tanrının adlarından biri, Arapça özel ad, 5. Hakk-Teâlâ = "Adı yüce olsun!", 6. Allahü-Teâlâ = "Allah yüce olsun!", 7. Jehawnee awfeereen (Cihan-âferin) = Dünyayı yaratan, 8. Hoday-Hüda = Farsça Tanrı.

o günü beklerler, (o gün) Yüce Tanrının emriyle Muhammed tarafından korkunç boru [ona Sûr² adını veriyorlar] çalınacaktır.

Bundan başka Cennetteki sonsuz yaşamın sürekli bir mutluluk olacağına, sadece zevk ve sefadan, haz veren duygulardan oluşacağına da inanırlar. Orada doğal olan şeylerin en mükemmellerine, hiçbir ayrımcılık yapmadan sahip olacaklardır, hiçbir sıkıntıları, üzüntüleri olmayacaktır. Cehennemde ise yukarıda söylediklerimiz, sönmeyen ateşler olacaktır, tatları acı ve iğrençtir ve oraya gelenler sürekli işkencelerle bitmez tükenmez acılar ve korkunç boğuşmalar içinde işkence göreceklerdir. Cennet ve Cehennem hakkındaki anlayışları bu kadardır: Ya doğruluk karşılığı ödül, ya da günahkârlar için ceza.

Buna ek olarak (onlara göre) Tanrının gücü öyledir ki insanın yaradılışı daha önceden belirtilmiştir, sonunun gelmesi için de bir vade konulmuştur, (bu durumda) ölümlü insanın aklı ve tedbiri ile bunu değiştirmesi ya da ona engel olması olanağı yoktur, buna göre savaşlarda ya da öteki vesilelerde o kadar yürekli, atak, yiğit olurlar; sonları alınlarında yazılı olduğuna ve kendileri de buna engel olamayacaklarına inandıkları için eğer ölürlerse Allah'ın emri [Emer Allohung], Allah'ın iradesi öyle olduğu için öleceklerdir. Onların bu düşünceleri Yunanlıları küçük görmelerine ve onlarla alay etmelerine neden olmaktadır; çünkü onlar kutsal ayazmalara mum yakıyorlar, ağaçların üstlerine hastaların giysilerinden koparılmış çaputlar asıyorlar ve böylece hastalıklardan kurtulmak için çeşitli büyüler (muskalar) kullanıyorlar.

(Türkler) Allah'ın şu gücüne de inanıyorlar ki, gövdelerini yeniden ayağa kaldırdıktan sonra, onlara öyle bir çeviklik verecektir ki, bir Cennetten ötekine bir anda geçebileceklerdir, hatta en uzaktaki bölümlerinde eşleriyle, anaları, erkek kardeşleri ve öteki aile yakınlarını görmeye, onlarla kucaklaşmaya gidebileceklerdir.

2 Metinde: Soor. (Kıyamet gününde İsrâfil adlı meleğin öttüreceği boru.)

(çünkü) Cennet tamamıyla saydamdır, elmaslardan, yakutlardan ve kristalden yapılmıştır.

Tannın tahtına ya da oturacağı yere gelince, gözlerinden çıkan ışıkların parlaklığından ve şanlı yüzünün anlatılmaz güzelliğinden dolayı herkes onu göremez ve yalnız Meleklerle ve Peygamberlere bu görüntünün tadını çıkarabilmek lütfedilmiştir. Melekler sürekli olarak Tanrıya hizmet ettiklerini, onun iradesine itaat etmeye hazır olduklarını ve ona dua ettiklerini anlatırlar. Fakat ben ahval-i kıyamette yani Kıyamet günündeki³ durum adını verdikleri ve onların arasında yaşayan namı bir şeyh tarafından yazılmış bir kitap okudum; bu Cebrail hakkında yazılmış en gülünç şeydi. Çünkü (Şeyh) Cebrail'in bin altı yüz kanadı bulunduğunu, başından ayaklarına kadar safran renkli tüylerle örtülü olduğunu söylüyordu. Başında da bir güneş ve kanatlarının her birinin ucunda bir yıldız varmış. Her gün Nur Denizine⁴ üç yüz altmış kez dalyormuş ve sudan her çıkışta silkiniyormuş ve ondan düşen her bir damla tıpkı Cebrail'e benzeyen bir melek oluyormuş ve bunlar dünya sona erene kadar tespih çekerek Tanrıya dua ediyorlarmış; bu genç meleklerin adı Ruhaniyyun⁵ imiş. Bu kitapta böyle açıklamalar pek çoktu. Fakat boş şeyler olduğu için onları Türklere, özellikle kendi dillerinde yazılı olan her şeyin doğruluğunu ve onlara inanmak zorunda olduğunu düşünen sıradan (aşağı kesit) halka bırakıyorum, inanmayı sürdürsünler.

İnandıklarına göre Cennette Tûba (Toobaw) denilen bir ağaç vardır, onun yaprakları üstüne yaşamakta olan bütün insanların adları yazılıdır; böylece Tanrının iradesi bir kişinin ölmesini gerektiriyorsa Tanrı onun yapraklarını İsrail⁶ kucasına silke-

3 Metinde: Ahvawlee keeyawmet.

4 Metinde: Noor Dengiz. Cennetteki deniz.

5 Metinde: Roohawneyoon. (Ruhaniyyun) ruhtan oluşan melekler anlamındadır.

6 Metinde: İsrail. Bu İsrail, dediklerine göre bir melektir. (İsrail).

lermiş, o da bakar, okur ve Tanrının isteği ne ise [ilgili öldükten kırk gün sonra] ruhunu almaya bir melek gönderir, yaprağın yol göstermesiyle onu ya Cennet'e ya da Cehennem'e götürür, çünkü yaprağın üstünde (o kişinin) yalnız ölüm saati değil, öldükten sonra ne olacağı da yazılıdır.

Dediklerine göre her şeye kadir olan Allah, insanları eğitmek, yönetmek ve kurtarmak için dünyaya, hepsi kutsal, temiz, kirlenmemiş dört peygamber göndermiştir. Bunlar: 1. Moofaw (Musa) 2. Sawood (Davud) 3. Ifaw (İsa) 4. Muhammed'dir ve Tanrı bunların hepsine Cebrail ile birer kitap göndermiştir, böylece önce mükemmel olduktan sonra insanları eğitmeyi öğreneceklerdir: Moses (Musa)'ya Tevrat, yani Eski And (Old Testament=Eski Ahit); David'e Zebur yani İlahiler, Jesus (Mesih)'e İnjeel [yani Gospel=İncil] ve Muhammed'e Kurawn (Kuran) ki Alcoran'dır. Ve ilk önceki üç Peygamber kendilerine Tanrı tarafından verilen ahidleri yerine getirmekte başarılı olamadılar. Fakat Muhammed sonuncu olarak geldi, daha doğru, açık ve sahte olmayan bir ahid getirdi, bunun içinde bütün inananlar Tanrı sevgisini bulacaklardır. Fakat bütün öteki milletlerin hâlâ yanlış yola gittiklerini ve gerçeği kucaklamadıklarını da söylemektedirler. Bu inatçılıkları ve körlükleri yüzünden (doğrusu) Cennete gelmek umutlarından yoksun bırakılmışlardır; bunu tekrar ele geçirmenin ve kıyamet günü oraya gelebilmenin yolu ancak Muhammed'in onları koruması ile mümkündür, çünkü o, her şeye kadir olan Allah yanında tek arabulucudur: çünkü dehşetler dolu Kıyamet gününde Cennet kapısında o duracaktır, öteki üç Peygamber kendi milletlerini kurtarmak için onunla kavga edecekler ve onun iyiliği ve merhameti öylesine olacaktır ki onlar için de aracılık yapacaktır. Böylece iyi Hristiyanlar ve iyi Yahudiler onun yüzünden daha önce anlatıldığı gibi sürekli zevkler ve hazlar içinde sonsuz yaşam (olanağını) elde edecekler, ama (yine de) Tanrının sevgilisi ve başkalarına oranla onun için daha değerli olan Türklerin altında olacaklardır; kadınlar

da Cennete geleceklerdir ama erkeklere oranla çok daha düşük bir yerde ve daha az ödüllendirilerek yaşayacaklardır.

Bütün peygamberlere bunların arasında büyük saygı gösterilecektir, hiçbir zaman Peygamber denilmeyecek “aleyküm selâm” (Aleyhoo Selawm) denilecek ki “sağlık ve esenlik içinde ol” demektir.

Musa’yı Mufahib Alloh, yani Tanrı ile konuşan ve Davut’u Hazrettee Dawood, yani saygı değer (kutsal) Davut; Jesus’e Me-feeh, Roohullah ve Hazrettee Ifaw yani Mesih, Tanrının Ruhı ve Kutsal İsa; Muhammed’i ise Reful Alloh yani Tanrının Habercisi olarak adlandırmaktadırlar.

İsa Mesih hakkında konuştuıkları zaman, ondan çok saygıyla söz etmektedirler ve itiraf etmektedirler ki Yahudiler kıskançlıkları yüzünden onu tutuklamışlar ve sahtekârlık, kötü niyet taşıdıkları için mahkûm etmişler ve ölüme götürmüşlerdir; fakat Tanrı tarafından gönderilen melekler onu bir bulut içinde alıp götürmüşler ve Cennete taşımışlardır. Yahudiler buna çok şaşırılmışlar ve kızmışlar ve orada olan birisini tutup onun yerine çarımha germişlerdir; (çünkü) İsa’nın Mesih olduğunun ve şimdi Cennette öteki peygamber kardeşleriyle birlikte bulunduğunu, Tanrının sevgili kulu olduğunun ve onun da öteki peygamberler gibi Tanrıya hizmet ettiğinin bilinmesini istememişlerdir.

Türklerin dinlerinin üzerine bina edildiği başlıca ve ana temeller bunlardır ve bu (Dünyadaki) şimdiki, geçici yaşamlarının koşullarını da belirler, böylece peygamberlerinin anlattığı gibi dünya zevk ve hazları ile dolu, sonsuz ve mutlu bir yaşam elde etmeyi umut ederler, bu yaşamda her şey mükemmel, her şey en iyisi ve doğaüstü olacak ve bozulmayacaktır.

Din Yönetimi (Şeriat)

Onların din adamları [daha doğrusu karışık kurumları] şöyledir:

Önce bir Müftü⁷ vardır, bu yasaları tefsir eden, açıklayan bir kişidir; onların arasında bizim Başpiskopos'umuz (Arşibişop) gibidir: Çünkü Kilisenin (din kurumunun) başıdır ve yasalar konusunda çok uzman olmalıdır, hak dağıtmaya (adalete) yatkın (Deneyimli olan) bir kişidir ve Büyük Vezir tarafından seçilir. Bu müftülerin görevi, kendi altındaki Mollalar⁸ ve kadılar kendi bölgelerinde, yasalar ve camiler açısından görevlerini iyi yapamıyorlarsa onları denetlemektir. Bunu yapmak için, her Salı günü kentteki en üst rütbelileri ya da hiç olmazsa onların büyük bir bölümünü kendi evinde toplar; orada üç dört saat onlarla tartışır, çeşitli sorunları önlerine getirir ve yanıtlarını yazılı olarak alır. Fakat bu yoldan birçok zamanlar onları ve özellikle rüşvet alan kadıları tuzağa düşürür. Çünkü bir şikâyetçi ya da savunucu Kadının [önüne gelen bir davada] yanlışlık yaptığına emin olursa Müftüye şikâyet eder; o da gelecek Salı günü toplantısına, bir başka konuda ve başka adlar kullanarak, buna benzer bir mesele getirir; toplandıkları zaman onlarla (kadılarla) bu konuyu tartışır ve sonuca bağlar; sonra ilgili ve yanlış yapmış olan Kadiyı çağırır ve onu özel olarak azarlar.

Aynı şekilde birçokları, kişisel olarak yasadaki bir noktanın çözülmesi için başvururlar; ancak Müftü (konuya karışan) tarafların adlarını öğrenir ve hangi taraf lehine karar verdiğini bilir. Ve bu yöntemle onları kolaylıkla yanıltamaz.

Müftünün baş görevi kendisine yapılan başvurulara, kişisel kanaatine ya da yasaya göre yanıt vermektir. Bu yanıtlar çok kısa birkaç sözcüklüdür ve bunlara Fetva denir; bunlar Müftünün açıklamaları ya da yargılarıdır; bunla (açıklamalar ve yargılarla) yalnız kadıları ve paşaları yaptıkları işlerinde bağlamakla kalmaz; Padişah da onların yerine getirilmesiyle ilgilenmelidir ve Müftüle-

7 Metinde: Muftı. Bu sözcük Arap dilindeki açma anlamındaki Fetha'dan (fetva) dan gelmektedir.

8 En yüksek rütbeli Kadılar. Sözcük 'efendi' anlamındadır.

rin otoritelerine o kadar saygı gösterilir ki bütün kadılar kurumu tarafından riayet edilir.

Müftünün geliri bir bölümü topraklarından olmak üzere yılda altı bin Sultanadır fakat yerinden alınırsa bu geliri kendisinden sonra gelene bırakır, bu takdirde geliri kendisinden sonra gelene bırakır, bu takdirde geliri kazaskerlerin görevlerinde oldukları zaman aldıkları gibi günde bin akça olur; ama geleceklerinin ne olacağı bunlar için büyük bir sorun oluşturur.

Müftünün, devletin öteki topraklarındaki kadılar üstünde kesin bir yetkisi olmamakla birlikte uyguladığı politikalarla kendisini Büyük Efendi'ye kabul ettirmiş ya da özellikle rütbe, saygınlık ve otorite bakımlarından kendisinin üstünde olan Veziriazam ile dost ise yükümlendiği bütün işlerden sonuç alır.

Müftüden sonra iki Kazasker gelir, bunlardan biri Yunanistan öteki Anadolu'daki iki ordunun yargıçlarıdır; bunlar da kanun adamlarıdır ve daima Müftünün yerine geçerler, bütün kadıların yöneticisidirler, onları bir yere yerleştirmek ya da oradan çekmek onların yetkisindedir; bu kadılarsa yargıçtır, her kentte, kasabada adaleti yerine getirmek, insanlar arasındaki uyuşmazlıkları gidermek ve haksızlıkları cezalandırmak ile görevli bir kadı vardır; fakat her üç yılda bir kez değiştirilirler, yerlerine başkaları gelir, bunu Büyük Efendi'den aldıkları emirlere göre kazaskerler yaparlar: Bu Kadıhkların⁹ satılması adı geçen iki kazaskere anlatılamayacak kadar büyük çıkar sağlar.

Kadıların da aralarında bir düzenleri vardır; yani birinci sırada olanlara Molla¹⁰ denir, bunlar her zaman büyük kentlerde görevlendirilirler; ötekiler sadece Kadı'dır ve yerlerinde görevlerini iyi ve dürüst biçimde yaptıklarına göre kendilerine

9 Metinde: Cadeelick. Kadıların yerleri, kadılık.

10 Metinde: Moola. Lords (İngilizcede yargıç anlamında kullanılır). Efendi (Molla. Eski deyimle büyük kadı, büyük bilgin; daha sonraları Medrese öğrencisi anlamında kullanılmıştır.)

görev verilir; onlar gibi olan bir üçüncü gruptakilere Naib denir ve bunlar kadıların vekili olarak küçük kasabalarda ve köylerde çalışırlar, ancak zamanla onlar kadar yükse mevkilere yükselebilirler. Kazaskerlerin her ikisi de birer defter tutarlar, bu deftere gerek Yunanistan'daki gerek Anadolu'daki Kadılıkların her birinin gelirini yazarlar; böylece açılan yerleri nasıl dolduracaklarını ve o kadılıkları kaç satacaklarını bilirler; bunların hiçbirisi günde beş yüz akçadan fazlaya değmez ya da bu kadar gelir getirmez; ancak armağanlar ve rüşvetler bunun dışındadır.

Bu kurum (Müftüler, mollalar, kadılar, naibler) üyelerinin çok büyük bir ayrıcalıkları vardır; öldürülmezler (öteki Türkler gibi idam edilmezler)¹¹. Bu bakımdan bunlardan biri çok büyük kötülük, yasaya aykırı iş yaparsa ve ölüm cezasına çarptırılması gerekirse bu ancak Büyük Efendi'den gelecek özel ve kesin, gizli [ve dikkatle alınmış] bir emirle olabilir, oysa böyle bir emir ya çok nadir verilir ya da hiç verilmez.

Müftüler ve kazaskerler Padişahın keyfine göre değiştirilir [çünkü Türklerde yaşam boyu sürecek (resmi) görev yoktur], genellikle bir görevin süresi üç yıldır; her şey Başvezirin sevgisini, lütfunu (teveccühünü) kazanmaya bağlıdır.

Bütün bu yasa adamları, müftüler, kazaskerler, mollalar ve kadılar öteki Türklerden daha büyük sarılar takarlar, bu sarıkların biçimi de başkadır, böylece ötekilerin saygısını çekerler. Ve giysilerinin biçimi de öteki erkeklerden farklı değildir ama daha iyi kumaşlardan yapılmıştır, bununla birlikte ipek ve sırmalı kumaşlar kullanmazlar.

Bu kurum içinde daha sonra gelen bir grup vardır ki camilerin yöneticileridirler ve bunlara Mütevelli¹² denir; esas görevleri camiin

11 (Osmanlılarda Şeyhülislamı öldürülmezlerdi. En büyük ceza bunlar için sürgündü.)

12 Metinde: Mootevelee. Bu sözcük birinci anlamına gelen evvel sözcüğünden alınmadır.

gelirlerini yönetmek ve büyük camilerin tamirlerini yaptırmaktır. Bunlardan sonra yüksek rütbeli rahipler olan şeyhler, (daha sonra) mahalle rahipleri olan Eemawms'lar (imamlar) ve daha sonra da Muyezi'ns'ler (muezzinler) gelir ki bizim kilise kâtiplerine (görevlilerine) benzerler, hepsi camiin işlerinde, dua okumakta, vaaz vermekte, halkı ibadete çağırarak, ölülere gömmekte, mezar başında (dua) okumakta kullanılırlar: sonuç olarak bütün bu görevler halkı iyi eğitmek içindir.

Ve her Cami¹³, ya da büyük cami(lerde) de okuyucu anlamında Müderrisler¹⁴ vardır ki öğrencileri cami (din) ile ilgili hizmetlerde eğitir ve duaları öğretir, gördükleri işler karşılığı (ücretleri) camilerin gelirinden ödenir.

(Türklerde İbadet)

(Türkler) olağan olarak günde beş kez ibadet ederler [camilerde olduğu kadar evlerde ya da bulundukları yerlerde], yani sabahın yaklaşık dördünde¹⁵ki buna Sabah Namazı (Sabaw Namaz) ya da Temcit Namazı (Temcheet Namaz) deniliyor; öğledekine Öğle namazı (Oileh Namaz); saat üç ile dört arasındaki İkinci Namazı (Ekinde Namaz); akşamları yedi ile sekiz arasındakiine Akşam Namazı (Ackfham Namaz) ve gece yarısındakine Gece Namaz = Yatsı Namazı (Ghejeh Namaz) diyorlar. Cuma günleri ise [ki onların sabbath'ıdır¹⁶] namazlar altı kez kılınır. Çünkü öğleden önce sat dokuzda Selaw (salâ) denilen bir namaz daha kılardılar. O gün kulelerden, minarelerden bağırarak (ezan okuyarak)

13 (Yazar Jawm sözcüğünün tarifini yapmamakta ya da büyük cami d - mektedir. Yazılışında anlaşıldığına göre Jawm=yevm gün anlamındadır ve büyük cami anlamında değildir.)

14 Metinde: Muderreefes. Bu sözcük ders sözcüğünden gelmektedir ki le - son anlamındadır.

15 (Bundan, yazarın bu çalışmayı yaz aylarında yaptığı anlaşılmaktadır.)

16 (Sebt. Kutsal dinlenme günü.)

müezzinlerin sayısı öteki günlere oranla daha fazladır. Bütün bu saatlerde, çan kullanılmaz onun yerine camilere bitişik belli bir yüksekliği olan kulelere çıkan birkaç kişi sesle halkı ibadete çağırırlar, bunlar bütün güçleriyle ve Ezan¹⁷ okuyarak halkı Tanrı'yı ve Muhammed'i övmeye ve ona şükretmeye çağırırlar (harekete geçirirler) ve böylece onlar da ibadete hazırlanırlar.

İbadete gelmenin koşulları vardır: Vücutları temiz olmalıdır, bir Türkün camie, ibadet maksadıyla (ama) doğal ya da cinsel bir olaydan doğan bir kirlilikle girmesi yasalara aykırıdır; giriş koşullarının nedeni ya da zamanın kısalığı bu kuralı değiştirmez. Bu nedenle herkes, eğer cinsel nedenlerle kirlenmiş ise banyoda ya da hamamda yıkanmak zorundadır [o zamana kadar Cünüb¹⁸ kalır]; öteki türlü kirliliklerde ya da önemsiz olanlarda soğuk su ile yıkanabilir. Kentte, her tarafta pek çok genel ya da özel hamamla vardır; her caminin avlusunda da sıradan halk için güzel çeşmeler vardır. Böylece herkes, ibadetten önce abdest¹⁹ almak zorundadır.

Herkes temizlendikten sonra camie girilir; imam,²⁰ yüksek sesle dua okumaya başlar, halkın önünde ve yüzü güney-doğuya²¹ dönük olarak oturur ve halk da düzgün olarak oturur ve hareketlerini onun (imamın hareketlerine uydururlar. Çünkü Türklerin büyük bölümü bu işi nasıl yapacağını bilmez, yirmide biri belki imamın söylediklerini anlayabilir, çünkü Papistler²² gibi bilmedikleri bir

17 Metinde: Aazawn. Müezzinlerin kulelerde (minarelerde) kullandığı sözler.

18 Metinde: Jenooob. Kirli.

19 Metinde: Awb Dest. İbadetten önce yıkanmaya denir. Farsça Awb (ab) su ve Dest el anlamındadır.

20 Metinde: Eemawm. (İmam) Rahip, İbadeti düzenleyen kişi.

21 Çünkü Mecca (Mekke) İstanbul'un güney doğusundadır, başka yerlerde başka yönde olabilirler (ama onların kuralları nerede bulunursa bulunsunlar yüzlerini Mecca'ya çevirmektir. Buna Kıbla (Kible) adım verirler.)

22 (Papist=Katolik.)

dilde dua etmektedirler. İbadetleri ise esas itibariyle, ayağa kalkmak, diz çökmek, yeri öpmek ve bazen oturmaktan oluşur, bu arada bazen gözlerine, bazen de yüzlerine başlarına dokunurlar, bazen sakallarını sıvazlarlar, bazen sol, bazen sağ omuzlarına bakarlar. Tanrı'yı ve Muhammed'i öven, ona şükranlarını açıklayan birkaç söz söylerler. Camide yere hasırlar serilir, bazı yerlere ise daha üst dereceli insanlar için halılar konulmuştur.

Bu söylediğimiz dualar, ibadet saatlerine göre değişir, bazıları daha uzun, bazıları daha kısa olur, ama hiçbirisi bir saatten fazla sürmez, yalnız Ramazan gecelerindeki ibadet ötekilere oranla daha uzundur.

Söylediğim gibi, ibadetlerini, onların rehberi olan imamların arkasında yaparlar. (Bu imamların güzel bir sesleri varsa, bizim kiliselerimizde şarkı söyleyenlere saygı göstermemiz gibi onlar da bunlara itibar ederler.

Ramazan

İmamlar Ramazanda her Cuma günü²³ vaaz verirler ve sa-vaşlarda ya da Celâlılere²⁴ karşı bir başarı sağlanmış ise, caddeye ikiyeşerlik sıralar halinde, fakat ışık kullanmadan ve ellerinde başka bir şey taşımadan alay halinde yürürler; ve böylece giderlerken Tanrı'nın adını yücelten, bu maksatla hazırlanmış uzun dualar okurlar, halk her duanın sonunda amin diye bağırır ve inanırlar ki her başkaldıran, her düşman kim olursa olsun lanetlenecektir ve kendileri varlıklı, mutlu olacaklardır.

Kederli zamanlarda (ise) bütün önemli kişileri ve kentteki din adamlarını önemli yerlere asılan ilânlarla, bu iş için ayrılan meydanlara (toplanmaya) çağırırlar, sıradan halktan insanlar da onlara katılabilir. (orada Yahudilere yüksünerek) toplandıklarında

23 Metinde: Jumaa Ghun. Cuma günü toplantı günü anlamındadır.

24 Metinde: Jelawlee. Başkaldıranlar (Celâlıler)

santonslar²⁵ tahammül, sabır ve Allah sevgisi ve korkusu üstüne vaazlar verirler. Fakat bu sorunlar sürüp giderse Padişahlar tarafından yapılan en büyük camide kırk saat ve kırk gün duası yaparlar (onlara bu adları verirler) bu dualar o camide çalışanlar tarafından (grup halinde) yapılır, eğer bu da sonuç vermezse Kurban kesmeye başlarlar ve kötülükleri defetmek ve çıkarlar sağlanmak için en iyi şükretme şeklinin bu (kurban kesme) olduğuna inanırlar.

Ramazan ya da oruç ayında yaptıkları gündüzleri yemek yememek ve su içmemektir. Çünkü bütün gece boyunca, saat yedi-sekiz arasında (kılınan) akşam namazından başlayarak sabah saat dörtteki sabah namazına kadar olan sürede canları ne isterse hiçbir farklılık (istisna) olmaksızın istediklerini yiyebilirler. Alaca karanlık inerken kuleleri (minareleri) çevreleyen ışıkları yakarlar ve bu ışıklar sabaha kadar yanar, her mahallenin imamı kim şarap içiyor, kim gündüz vakti yemek yiyorsa onları saptar, çünkü bunların hem yasayı küçümsediği kabul edilecek hem de böyle hareket ettiklerinden dolayı şiddetle cezalandırılacaklardır.

Ben, Nasuh Paşa'nın²⁶ Ramazan ayında (İstanbul) sokaklarında atla gezerken şarap içip sarhoş olan bir Türk gördüğünü ve huzuruna getirttiğini, ona aklı başına toplayacak kadar zaman vermeden boğazından aşağıya bir kepçe dolusu erimiş kurşun döktürerek zavallıyı bir anda mahvettiğini anımsıyorum. Büyük Efendi, Ramazan'da, ya da önemli sorunların olduğu zamanlarda [Paşalar ve öteki önemli kişiler de aynı şekilde hareket ederler] çeşitli hayvanlar kurban ederler; bu iş kutsal ya da kahraman kişilerin türbelerinde yapılır; bazıları bu işi özel olarak (halk görmeden) yapar, fakat Padişah kendi kurbanlarını halk önünde

25 Kutsal adamlar.

26 Metinde: Nafuoh Bafhawe. (Nasuh Paşa, I. Ahmed'in, Kuyucu Murad Paşa öldükten sonra 1611'de onun yerine getirdiği kanlı Sadrazamdır. Bu bilgiden yararlanarak bu belgenin İtalyancadan İngilizceye çevirisinin 1611-1614 tarihleri arasında yapıldığı sonucuna varılmaktadır.)

ve açık sokaklarda ve kentin kapılarında yapılmasını emretmiştir; (Kesilen hayvanların) eti halka dağıtılır ama öncelikle paşalara ve Sarayın öteki büyüklerine gönderilir. Bu kurban kesmeler çok sık yapılır. Böylece Tanrının gazabını azalttıklarını ve yeniden sevgisini kazandıklarını düşünürler.

Din Adamları

Din bilginleri ve (Tanrıya) bağlılıkları ile bilinen Türklere Sofu²⁷ denilir; bunlar sokaklarda yürürken genellikle (bir şeyler) okurlar, tespihleri öteki insanların tespihlerinden daha uzundur, onları ellerinde taşıyarak camie giderler ve yollarda dolaşırken durmadan (tespih çekerler), böylece herkesin onların çabalarını görmelerini sağlarlar; fakat geçerken ya da yer değiştirirken (çok hızlı hareket ederler), Katoliklerin Pater Noster ya da Ave Maria söylemeleri gibi ama iki sözcük söylerler; söz gelişi: 1. Süphan Allah (Subhawn Allah) ya da 2. Estağfurullah (İftiğfar Allah) ve bazen 3. Allahü ekber (Allahe Ekber)

Bunların çoğu Mekke'ye (Mecca) ya da Şam'a (Jerusalem) Hacca giderler. Mekke'ye (Mecca), İbrahim tarafından yapılan tapınağı ziyaret etmeye giderler, o binada Muhammed, çok tanrılı dinler zamanında saklanmıştı, kabul ederler ki kırk yaşına vardığı zaman Tanrı'dan Cebrail aracılığı ile Kuran gönderilmiştir (Nazil olmuştur). Ve bu tarihten başlayarak Müslümanlık (Muf-fulmanlick) yani gerçek inanç başlamıştır, ölümünden hemen sonra türbesi Hacca gidenler tarafından ziyaret edilir. Ve Şam'a (Jerusalem) gittikleri zaman İsa'nın (Chrifs) türbesini ziyaret etmezler. Çünkü onun ölmediğini söylerler. Fakat sık sık gittiği yerleri görmeye giderler, onun mucizeler yaptığına, ölüyü dirilttiğine, hastaları iyi ettiğine, körleri gördüğüne ve bunun gibi birçok mucizeler yapan bir Peygamber olduğuna ve ondan başka hiçbir Peygamberin bunları yapmadığına (inanırlar),

27 Metinde: Sofee. Puritain.

bundan başka Arasat²⁸ (Jehofsaphat) vadisine giderler; çünkü Kıyamet gününde (Day of Judgment) yeniden yaşama döneceğini söylerler. Bu Hacca gidenlere evlerine döndükten sonra “Hacı” (Hagees) denir, böylece öteki insanlar tarafından kendilerine çok saygı gösterilir, çok itibar görürler. Bunlardan başka öyle Türkler vardır ki dünyadan vazgeçer, her şeylerini bırakır ve adı geçen vadiye gidip kendilerini Tanrıya adarlar; böylece yeniden dirilme (Kıyamet) yerinin yakınında olmak isterler, böylece o gün başkalarına göre daha önde olacaklarını düşünürler.

Bunlar gibi olan ve günlük yaşamdan ve geleneklerden geçinecek çıkaran (hayatlarını kazanın) insanlar vardır. Bunların kılıktan olağanüstü yırtık pırtık ve fakirdir ve başlarına beyaz keçe külahlar koymuşlardır, yiyecek dilenirler ve camilerin avluları ya da benzeri yerlerde yatarlar ve çok kutsal insanlar olarak kabul edilirler.

Çünkü halkın gözünün önünde ibadet ederler ve dürüstlük, sevgi gösterisi yaparlar. Orada, yörede olanlara bu kural üstüne vaazlar verir ve ona tam anlamıyla ulaşmanın, Tanrının sevgisini kazanmanın olanaksızlığını, fakat insanlık sevgisi (merdiveni= Yükselme aracı olarak) ve kendilerini bu yaşama adayarak, halkın yardımları ile Tanrı tarafından kabul edilerek Cennetle ödüllendirileceklerini anlatırlar. Bütün bu kutsallık perdesi (renkleri) ardında rahat yaşar ve halkı aldatırlar. Çünkü herkes onlara yardım eder, cahil ve basit insanlar (bunların) yöresinde çember gibi dolaşırlar, dualarını alırlar, karşılığında onlara para verirler.

Bundan başka Hermitler (Dünyadan elini çekenler) gibi kayalıklarda ıssız yerlerde yaşayan, dünyadan vazgeçmiş hayatı yalnız kutsallık ve suç işlememe olarak kabul edenler de vardır. Onlara da birçok erkekler ve kadınlar başvurur ve dualarını (ve kutsamaları) karşılığında kendilerine para verirler.

28 Metinde: Jehofsaphat. Arasat Kuran’a göre bütün ölülerin, kıyamet günü Tanrı tarafından diriltilip bir araya toplanacakları yer.

Sünnet Törenleri

Türkler arasında yapılan en büyük tören (eğlence), çocukların sünnet edilmesidir; bu bakımdan Yahudilerden büyük ölçüde ayrılırlar. Çünkü Türkler çocuklarını İsmail Peygamber'in örneğine yüksünerek, on yaşını geçmeden sünnet etmezler. İddialarına göre, İbrahim İshak'ı değil, İsmail'i severdi ve kurban edeceği çocuk ta İsmail'di.

(Türkler) sünnet gününe kadar, (çocuğun) başının tepesinde bir perçem saçı uzayabildiği kadar bırakıyorlar, fakat daha sonra kısa kesiyorlar; saçların böyle uzun bırakılmasının nedeni henüz sünnet olmadıklarını göstermek içindir, çocukların sünnet olana kadar kâmil (perfect) Müslüman [gerçek inananlar = müminler] olmadıklarını, toplulukla birlikte namaz kılamayacaklarını kabul ederler. (Çocuklar) herkesin görmesi için, bu örülmüş perçemlerini, üst giysilerinin üstüne, arkalarına salıverirler. Bu sünnet işi, kan döküleceği için, cami dışında yapılır; bütün aileden olan dostlar, eğlenmek ve mutlu olmak amacıyla oraya çağırılırlar. Aynı töreni, başka bir dinden ayrılarak Türk olanlar için de uyguluyorlar; böylece bunlar Muhammed dinini kucaklayarak [sünnet olmadan önce] baş işaret parmaklarını kaldırır ve şu sözleri söylerler: “Lâ ilâhe illallah, Muhammedün Resûlullah” ki bu “Allah'tan başka ilah yoktur ve Muhammed onun resulüdür”, demektir.

Hanlar, Hastaneler, Medreseler ve Camiler

Kentlerde ve ana yollarda ve Büyük Efendi'nin ülkelerinin pek çoğunda, gerek orada yaşayanlar ve seyahat edenler için Hanlar (Hawns) [halk arasında Cane-Kan denir] vardır, oralarda geceleri kalır, yemek yer ve atlarını beslerler; kentlerde hastaneler ve gençleri yetiştirmek için okullar (medreseler) vardır ve oralarda yazma ve okuma öğretilir; Padişahlar tarafından yaptırılan camilerin büyük gelirleri vardır ve [onu kuranların isteğine göre] adı geçen okullar ve hastaneler yönetilir, çünkü Padişahlar, yasaya

göre ancak büyük bir askeri fetih, unutulmayacak bir iş yaptıkları zaman cami inşa ederler ve böylece (inşa edilen) caminin de geliri sağlanmış olur. (Haseki Sultanlar) cami yaptıramazlar, yalnız yaşamakta olan Padişahın annesi (Valide Sultan) yaptırabilir, çünkü bunların yapımı sonsuz harcamaları gerektirir, bir Padişah bir cami inşa ettirirse, (inşaat) hemen hemen bittiği ve ana kubbenin kapatılacağı zaman bütün paşalar ve öteki büyükler çağrılır. Fakat bunların hepsi bir gün önce, sırma, kadife kumaşlardan yapılmış giysiler şeklindeki armağanlarını gönderirler, bunların hepsi o gün camiinin dışındaki iplere asılır, Büyük Efendi gelir ve caminin avlusundaki sundurmanın altına oturur ve büyükler [(Padişah) da onlara armağanlar verir] sıra ile elini öperler, bu da bittikten sonra Müftü bir dua eder, ondan sonra kubbenin tepesi kapatılır ve bu onların kutsallama törenidir; iplere asıldığını söylediğimiz giysiler ise işçi başılar arasında dağıtılır.²⁹

Türkler de ev yaptırırken, damın kapanması sırasında aynı töreni yaparlar, dostlarını çağırırlar, onlar da giysiler, mendiller gönderirler ve (bunlar) aynı şekilde iplere asılır ve sonunda ustalara dağıtılır, konuklara ise zahmetlerine karşı basit bir şölen verilir, bu bizim İngiltere [de adlandırdığımız gibi] evin ısıtılması anlamındadır.

Bu camilerde çok pahalı yapımlar vardır. (Camilerin) genişliği ve temizliği de bunlarla orantılıdır ve orada insanlar ibadet ederler; (camiler) çok güzel kemerler, galeriler ve büyük camii çeviren ve taşlarla yapılmış avlular, görkemli sütunlarla süslenmiştir, çok ilginç mermerlerden yapılmış çeşmeler (sebiller) ve yanı başında hastaneler ve medreseler vardır ve [daha önce söylediğimiz gibi] bunların gelirleri çok büyüktür, o kadar ki bu camilerin gelirleri dünyanın en zengin kiliselerinin gelirleri ile karşılaştırılabilir. Bu camiler son derece güzel taşlardan yapılmıştır, kubbeleri baştan

29 (Burada da ilginç bir şey öğreniyoruz. Bu tarihlerde kurban kesip etini dağıtma değil de işçilere giysi dağıtma âdeti olduğunu anlıyoruz.)

aşağı kurşunla kaplıdır ve camilerin içindeki sütunlar ya porfir ya da başka pahalı taşlardandır ve tabanları beyazdır, ibadet zamanlarında yanan pek çok lamba (kandil) bunları şahane bir biçimde parlatır; bu lambalar ilginç bir biçimde dairesel bir demir çember üstüne takılıdır, bu çemberler bir fiçı çemberi büyüklüğündedir, bunun yukarısında biri diğerinin üstünde lambalar (kandiller) bulunur ve caminin kubbesinden aşağıya bakar zincirlerle sarkıtılmıştır ve her bir camide, büyüklüklerine göre üç dört tane lamba (kandil) çemberi bulunur.

Camilerde sıralar ya da üstüne oturulacak her hangi bir şey yoktur, yalnız imamlar için yerden biraz yüksekçe bir yer yapılmıştır ve onun sağında, Büyük Efendi ibadete geldiği zaman, oturacağı (ondan biraz alçakça) bir yer daha vardır; geri kalanların hepsi, başka yerlerde nasıl otururlarsa orada da öylece, yere otururlar; üstüne oturdıkları döşeme [çok temiz ve parlak taşlardan yapılmıştır ama] ince Kahire hasırı ile örtülüdür ve bunlar şaşılacak derecede temiz tutulurlar. Çünkü Büyük Efendi'den başka kimse camie ayakkabı ile giremez. Onları ya kapıda bırakır ya da muhafaza etmeleri için dışarıdaki adamlarına verir.

Cenaze Törenleri

Eğer bir kimse tehlikeli bir biçimde hastalanırsa ve kendisini toparlaması umudu yoksa imamı çağırırlar, o da gelir ve (hastaya) ferahlatıcı sözler ve onun için dua eder. Ve (hasta) ölünce, su ile baştan aşağıya yıkarlar ve kefenine sararlar, yüzükoyun tabuta koyarlar, mezarına kadar, başı ön tarafta olmak üzere taşırlar, eğer ölen erkek ise ya da erkek çocuk ise tabutun üstüne bir sarık koyarlar, eğer kadın ya da kız (çocuğu) ise tabutun üstüne bir Filian Takke (?) koyarlar, bu kadınların kullandığı bir başlıktır³⁰, böylece ölenin cinsiyeti gösterilmiş olur. İçinde bir iğne ve bir tüy bulunur. Eğer ölen bir bakire ise çoğu kez [yüksek tabaka-

30 (sorguç ya da hotoz).

dan olması halinde] yapraklı dallar, çelenkler konulur. Camiinin adamları (din adamları) ve yakınları ve oradan geçen insanlar (o aileye yabancı olanlar) kendi istekleri ile mezara kadar giderler [çünkü bir ölünün iyi biçimde gömüldüğünü görmenin çok sevap ve erdemli bir iş olduğunu düşünürler]. Fakat kadınlar gitmezler [ancak iş bittikten sonra mezarın başında ağlarlar ve dua ederler], bu arada buhur (kokular, maddeler) yakmazlar ve Rumların yaptıkları gibi haykırmaz ve ağlamazlar; fakat Müezzin bütün yol boyunca Tanrının ve peygamberi Muhammed'in adını söyleyerek duasını yapar, ayrılıp giden ruhlar için dua eder; (törenden dönenlere) zahmetlerine karşılık bir tür küçük ziyafet verilir.

Padişahların Mezarları

Padişahların mezarları da genellikle yer üstüne yapılmıştır, her mezarın üstüne boş bir tabut konulur; bu tabut olağanüstü ince bir kumaşla ya da kadife ile örtülüdür, (baş tarafa) Padişahların sağlıklarında giydikleri sarıklar gibi bir sarık konulur, bu sarıkta da iğneler ve tüyler takılıdır.³¹ Adı geçen mezarın gerek baş gerek ayak tarafında büyük mumlar vardır ve iki kandil gece gündüz yanar, bu mezarlar (türbeler) genellikle Haşmetlilerin Saraylarının yakınında ve küçük camiler (türbeler) halinde yapılır, fakat Saraya bitişik değildirler. Çünkü bunlar yedi ayak uzunluğunda ve yarısı genişliğinde bir sandık gibidirler. İki yanına çiçekler yapılmıştır ve yaldızlanmıştır, üstünde kitabeleri vardır. Bu türbelerde de müezzinler ve dervişler vardır ve ölü Padişahın ululuğu için durmadan nöbetleşe Kuran okur ve tespih çekerek dua ederler. Vezirler, paşalar ve öteki büyük adamlar [Padişaha yüksünerek] tıpkısını yaparlar, fakat tören ve harcamalar daha düşük olur. Onların yerleri camilerin değil, yaşadıkları evlerin yakınındadır ve oraya gömülürler, isterlerse başka yerlere de yatırılırlar, ancak bu yerler kendilerinin olmalıdır. Sıradan, halktan olanlar (ın ce-

31 (Sorguç.)

nazeleri) kent dışına götürülür ve oradaki arsalarda bu maksatla ayrılmış olan arsalar gömülür.

Mezarların baş tarafına ve diklemesine bir taş ve ayak tarafına da bir taş konulur. Bunlar burada birisinin gömülmüş olduğunu gösterir. [Çünkü yasaya göre, bu yasaya çok uyulmamakla birlikte, bir kimse başkasının gömüldüğü yere gömülemez], bu taşın üstüne ölünün adı, mertebesi, memleketi ve ölen kimse neler istemişse (yapılmasını vasiyet etmiş ise) onlar yazılır. Eğer önemli bir kişinin mezarı ise, taşın tepesine sarık biçiminde bir mermer konulur; kadın ise bu mermer kadınların giydikleri başlıklara benzer.

Okullar (Medreseler)

Türklerde dinsel kurumlar, manastırlar yoktur. Ancak Mevlevilerin (Meulevee) Tekkeleri (Teckep) vardır. Mevleviler bir Derviş topluluğudur. Müzikle raks ederek (dönerek) dinsel ibadetlerini yaparlar, Türkler aslında silahla (silah kullanmak için) yetiştirilmişlerdir, pek azı okuyup yazma bilir, bazen öyle paşalar ve Saray vezirleri görülür ki [ki bunlar eğitimlerini Sarayda almamışlardır] Divan'da (Kubbe-altında) oturup hukuksal konularda hüküm vereceklerdir. Ama ne okumaları ne de yazmaları vardır; fakat yapılacak işlerin gereğinin zorlamasıyla emirleri, belgeleri, hesapları ve benzeri belgeleri imzalamak için birkaç sözcük yazmayı öğrenmişlerdir. Türkler (aralarındaki) okuma yazma bilenlere okumuş, bilgili bir kişi olarak çok itibar ederler ve sıradan insanlar onlara, ötekilerden (okuma yazma bilmeyenlerden) ayrıcalıklı olarak bakarlar; o kadar ki bu işten anlayan bir adam onların hoşuna gideceğini bildiği bir kitabı alır [Türkler Palmarin D'Olive, Knight of the Fun, Amadis de Gaule türünden kitaplar³² (dinlemeye) bayılırlar], bir kahve (cahve) evine (Kahvehane) giderler. Orada her zaman belli bir kalabalık bulunur. Ortalarına oturur ve okumaya başlar [neden

32 (Bunlar o tarihlerde Batıda okunan şövalye masallarıdır.)

söz ederse etsin halk onun anlattığına itibar eder.] Böylece bir iki saat geçirdikten sonra onların cömertçe verdikleri paraları alırlar ki bu para genellikle kitabın değerinin birkaç katıdır. Bir kitaptan okunan bir masalın onlara verdiği haz (işte) böyledir.

Kadınların dinine gelince, onların dinine önem veren (dikkat eden) ve hesap soran olmaz; o nedenle onlardan en son söz edeceğim, fakat ben bu konuda, ılımlı olmak istediğim için Türklerin, onlar hakkındaki yargılarından utanmadıkları şeyleri açıklamamalıyım. Çünkü kadınlar camie gitmezler, eğer ibadet zamanlarında dua etmek isterlerse evlerinde ve erkeklerin ibadet için yaptıkları hazırlıkları aynen uygulayarak (abdest almak gibi) yaparlar. Yine de dürüst olmaya, iyi davranmaya dikkat ederler. İmamlar, kendi mahallelerindeki kadınların, hal ve hareketlerini titizlikle izler. Bir kadın hakkında bir şey algılanırsa kocasına haber vermek zorundadırlar. Erkek de isterse karısını kapı dışarı eder, ya da babasına, ya da ailesine (eğer evli değillerse) gönderir, onlar da onu yola getirmek (ıslah etmek) için bazı uygulamalar yaparlar.

Gerçi kadınlar, kocaları, babaları, kardeşleri dışındaki erkeklerle görüşmezler ve kendi dairelerinde (Harem), kendi başlarına ve erkekler kendilerini görmeden, yaşarlar. Dışarı çıktıklarında yüzleri daima örtülüdür, bununla birlikte birçoğu olağanüstü biçimde eğlencelerine, cinsel zevklere düşkündürler, dürüst ahlaklı değildirler, kocalarının yokluğunda, savaşta oldukları ya da uzun yolculuklara çıktıkları zamanlarda hamama gitmek görüntüsü altında, baştan aşağı örtülü olarak seviştikleri erkeklere giderler, (çünkü) başlarına gelecek en kötü şeyin kapı dışarı edilmek olduğunu bilirler, bu da ancak (yaptıkları) öğrenildiği zamanlarda olabilir.

• • • S O N • • •

Büyük Efendi'nin Sarayı

Robert Withers

XVII. Yüzyıl Osmanlı tarihi açısından genişlemenin durduğu ve Aydınlanma Çağına ayak basan Batı karşısında moral değerlerinin de gerilemeye başladığı dönemdir. XVI. Yüzyıl sonunda III. Mehmed tahta çıkarken on dokuz erkek kardeşini öldürtmüştü. 1603'de onun yerine geçen I. Ahmet'in daha ılımlı bir kişiliği vardır. Ama fetihler durmuştur; Celali başkaldırmaları, Anadolu'yu kasıp kavurmaktadır ve padişah Kuyucu Murad Paşa ve benzeri kanlı vezirlerle bu çalkantıları dindirmeye çalışmaktadır. Bunun yanında İspanyolların ve Portekizlilerin Güney Amerika'dan getirip Avrupa'ya döktükleri altınların yarattığı enflasyon dalgası da Osmanlı ekonomisini olumsuz biçimde etkilemektedir.

"Büyük efendi'nin Sarayı" kitabı böyle bir ortamda Osmanlı sarayı'ndaki yaşamı anlatmaktadır. Kitap XVII. Yüzyılın ilk çeyreğinde yazılmıştır. Yazarı o tarihte İstanbul'da Venedik Cumhuriyeti'ni temsil eden Büyükelçi Ottaviano Bon'dur. Bu çalışma, o dönemdeki İstanbul'daki İngiliz Büyükelçiliğinde görev yapan Robert Withers tarafından İngilizceye çevrilmiş, daha sonra 1653 tarihinde Oxford Üniversitesi profesörlerinden John Greaves tarafından yayınlanmıştır. Kitap Topkapı Sarayı'ndaki yaşamın özellikleri, padişahın ve saray mensuplarının yaşam biçimi ve bunların arasındaki ilişkiler, yönetim örgütü, saray protokolu, dinsel inançlar ve hukuksal konular gibi çeşitli alanları kapsayan ayrıntılı bilgileri içermektedir. XVII. Yüzyıl başında Osmanlı Sarayı'ndaki yaşam konusunda en gerçekçi ve güvenilir kaynak olarak tanımlanan bu yapıtın çevirisini Cahit Kayra'nın kaleminden okurlarımıza sunuyoruz.

